

VYBÍRÁME Z OBSAHU

Obuv z celého světa
 Stavitel a podnikatel Lukáš
 Střítežané a lidová výroba
 Dechovka na Malé Bystřici
 Varování přírody
 Ztišená tvorba
 akad. malíře Vladimíra Pukla
 Meteorologická měření
 Pocta hasičům
 Kytice Fr. Bartoše
 Setkání s básníkem
 Poutavá etnografie
 Ladislava Buzka

18

květen
 2007/1

Vlastivědná revue

V L A S T I V Ě D N Á R E V U E

Navštivte

OBUVNICKÉ MUZEUM VE ZLÍNĚ

Jak mladou se žena cítí, takových střevíčků užívá!
španělské přísloví

Boty, taková docela obyčejná věc! Užitečný, zpravidla pohodlný, někdy možná i krásný předmět každodenní potřeby. Málokdo se však při nazouvání obuvi zamýšlí nad její historií a vývojem, i když se dá poměrně spolehlivě prostřednictvím archeologických nálezů i dochovaných výtvarných památek doložit užívání relativně vyspělých technologických postupů už v pravěku a starověkých civilizacích. Od počátku lidských dějin byla obuv - mimo svou ochrannou funkci - i symbolem společenského postavení, stala se výrazným módním doplňkem, inspirací uměleckých děl i uměleckým výtvozem sama o sobě. Dánské přísloví říká: *I za mlčícího mluví jeho boty*. Skutečně, obuv stejně jako oděv jsou fantastickým zdrojem informací o člověku i historickém vývoji. Vypovídají o jeho povaze, profesi, společenském a finančním postavení. Existovaly a existují psané i nepsané zákony o oblékání a obouvání, kterým se lidé vědomě či nevědomky podřizovali a podřizují. Obuv má vysoký nábor informací o nositeli, takže pozor, vaše myšlenky vás neprozradí, vaše boty ano!

Anglický dramatik George Bernard Shaw napsal, že kdyby někdo sestavil úplně muzeum vývoje lidské obuvi, znázornil by hmotné dějiny kultury od prostých počátků přes komplikované omyly a zvrácenosti až po dnešní účelnost. V expozici Obuvnického muzea, sestavené ze sbírkového fondu Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, je prezentováno kolem 650 exponátů obuvi a mnoho desítek dalších předmětů, jež s obuvnictvím souvisejí. Návštěvníci mohou s úžasem obdivovat zručnost eneolitického člověka, nevěřičně kroutit hlavou nad bláznivou gotickou módou nebo toužit po luxusních střevíčkách z hadí kůže. Vždyť šaty dělají člověka, boty sebevědomí!

připravila Miroslava Štýbrová
foto Vladimír Kubík

Foto J. Jabůrek

Dílňa ševce z konce 19. století (verpánek, stolička, škopek k namáčení usní, nářadí, kopyta atd.)

1

2

3

4

5

- 1 - Plátěné střevíce zvané séglovky, první úspěšný výrobek firmy Baťa, kolem 1897
- 2 - Návrh kabelky a obuvi z ateliéru designu obuvi při Střední umělecko-průmyslové škole v Uherském Hradišti, kolem roku 1996-97
- 3 - Luxusní střevíc z veluru, model pro EXPO New York 1939, modelárna firmy Baťa
- 4 - Replika obuvi tzv. ledovcového muže, zhotovená z medvědí kůže, jelenice a lipového lýčí, věrně imituje obuv eneolitického člověka
- 5 - K nejcenějším exponátům ve sbírce zlínského muzea obuvi náleží koturn italské proveniencie, datovaný do I. čtvrtiny 18. století

Obuvník na rytině z roku 1694

Imitace obuvi českého vojévůdce Albrechta z Valdštejna († 1634)

Holínky, opánky, pantofle a střevíce z Ruska, Ukrajiny a krymsko-kavkazské oblasti, z přelomu 19. a 20. st.

Plakát firmy Baťa ze třicátých let 20. století s pověstnými „batovskými“ cenami

když jsme před deseti lety s kolegy z Muzea Kroměřížska dokončovali expozici *Příroda a člověk*, zůstal těsně u východu prázdný kout. Jak dělaný pro „rozlúčku“ s návštěvníky!

I napsal jsem: „*Příroda a člověk* - denně citovaná slova, dnes ponejvíce ve varovných souvislostech. Ty tam jsou doby, kdy žil člověk s přírodou ve vzájemné shodě. Archeologie nám dnes odkrývá dávné stopy člověka tak, jako pila dřevorubcova letokruhy stromu. Kostí, střepy, zabarvení hlíny, to vše hovoří k odborníkům a oni v nich čtou jako v knize. - Tak žil člověk. I dnes zanecháváme stopy! Copak se o nás dočtou budoucí čtenáři?“

Na tento text jsem si vzpomněl když jsem se probíral našimi novými články sesbíranými pilnou paní vedoucí. Napadlo mě, že by se tato slova hodila pro změnu na začátek, a to nejen pro články o přírodě. Fascinovalo mě to volné místo...

No, a když už mám slovo, tak mi též dovolu, abych paní Haně jménem celé redakční rady popřál k životnímu jubileu.

– Jakže to říkával J. J. Králík? „Tož do téj stovky a pak sa ukáže!“

Hodně radosti z práce pro lidi a díky za toto jarní vydání.

Břetislav Dadák

VALAŠSKO - vlastivědná revue (historie-příroda-lidé-umění-události)
Vydává Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně, příspěv. org.
Adresa redakce: Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně, Horní nám. 2, 755 01 Vsetín, tel.: 571 411 690, fax: 571 411 689, e-mail: jaburkova@muzeumvalassko.cz
Výkonná redaktorka: Mgr. Hana Jabůrková
Technický a výtvarný redaktor: Břetislav Dadák
Redakční rada: Mgr. Daniel Drápala, Ph.D., PhDr. Zdeněk Fišer, Mgr. Jiří Haas, PhDr. Tomáš Mikulaščík, Mgr. Petr Odehnal, RNDr. Karel Pavelka, PhDr. Karel Pavliščík, CSc., Eva Urbachová, Mgr. Jiřina Veselská
Fotograf: Milan Ošťádal
Příprava pro tisk: František Valer: Sv. Čecha 656, Kroměříž, mobil 776 597 977
Tisk: tiskárna PRINT Kroměříž
18. číslo vychází 18. května 2007 v nákladu 1000 výtisků
Vychází 2x ročně (uzávěrka příštího čísla 10. 10. 2007)
Distribuce: MRV Vsetín - zámek Vsetín a zámek Kinských ve Valašském Meziříčí, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Karlovo muzeum ve Velkých Karlovicích, Památník A. Strnadla v Novém Hrozenkově, vybraná knihkupectví ve Vsetíně, Rožnově pod Radhoštěm, Valašských Kloboukách, Vizovicích (Lipa), Zlíně (Archa), Brně a v Praze (Academia, Václavské nám.)

ISSN 1212-3382, MK ČR E 13226

Za věcný obsah dodaných příspěvků odpovídají autoři. Redakce si vyhrazuje právo v případě potřeby příspěvky krátit. Bez svolení redakce není možno dále veřejně šířit zde publikované materiály ani jejich části.

Děkujeme za provedení opravy v č. 17, prosinec 2006/2, str. 36: Na fotografii k článku Havárie německého letadla... není zobrazen trup německé stíhačky Messerschmitt, jak je chybně uvedeno, ale typ letadla Fockewulf 190 s posuvnou kabinou.

OBSAH

- 1 Obsah, tiráž, Úvodník (Břetislav Dadák)
- 2 Petr Kříčka: *Mezi elfy* (úryvek z básně)
Čím je pro mne Valašsko? (Vojtěch Jasný, Drahomíra Hofmanová, Josef Maliva)
- 4 Střítežané – tradiční rukodělná výroba ve Stříteži nad Bečvou (Daniel Drápala)
- 8 Portrét valašského podnikatele Františka Lukáše (Eva Žárská)
- 12 Krásné Valašsko, krutá doba (Jarmila Perutková, Josef Macháček)
- 15 Dechovka na Malé Bystřici - muzikanti a jejich příhody (Jan Musil, Ladislav Vídecký, Miroslav Záruba)
- 18 Dáme si do bytu, dáme si... aneb proměny ve vybavení valašských venkovských domácností v průběhu 20. stol. (Milada Fohlerová)
- 20 Vymírání – běh na velmi krátkou trať (Lukáš Spitzer, Jitka Wolfová, Karel Pavelka)
- 24 Ztišená tvorba Vladimíra Pukla (Tomáš Mikulaščík)
- 29 Adolf Liebscher – výstava k 150. výročí narození (Markéta Dlábková)
- 30 Historickým objektivem: Představujeme fotografy – Ladislav Buzek (Hana Jabůrková)
- 32 Ohlédnutí za výstavou:
Bohu ke cti, bližnímu ku pomoci (Daniel Drápala)
- 34 Hasiči trochu jinak (Petr Odehnal)
- 35 Od všecného trošku:
Padesát let meteorologické stanice na Vsetíně (Pavel Svozil)
- 36 Lidový léčitel v Malé Bystřici (Miroslav Záruba)
- 37 Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu na Maštálkách ve Vsetíně (Ladislav Štěpánek)
Velké Karlovice jako středisko turistiky a informací (Věra Kovářů)
- 38 Muzejní pas (Tomáš Mikulaščík)
Kde letos vzplanou svatojánské ohně – pozvánka (Petr Stolář)
- 39 Východomoravské nářeční prvky ve světě internetu II. (Hana Goláňová)
- 41 O Valašsku na Valašsku: Výběr z nových regionálních publikací (D. Malina)
- 42 Tradice lidového léčitelství v publikaci „Nasbíráno mezi Jány“ (Daniel Drápala)
Proč nám Kytice Františka Bartoše pořád voní? (Eva Eliášová)
- 43 Gratulujeme: Cena města Valašského Meziříčí pro Růženu Děckou (Jiřina Fabiánová)
- 44 Vzpomínáme: Slasti srdce – strážné života. Život a dílo kněze, básníka a spisovatele Metoděje K. Bystřického – Drdy (Richard Sobotka)
- 45 Des. asp. Ivan Kolařík (René Šobora)
- 46 Všude tu ještě žije Vaše dobré dílo... Ladislavu Nezdařilovi k jeho nedožitým 85. narozeninám (Renata Putzlacher)
- 47 Ohlédnutí za zpěvákem, skladatelem, textařem a hudebníkem Bedřichem Čubou (Richard Sobotka)
Jubilanti:
- 48 Gratulace jubilantovi PhDr. Michalu Plánkovi (nar. 28. 2. 1917) (Josef Maliva)
Blahopřejeme (Tomáš Mikulaščík)
Oldřich Zvěřina (nar. 17. 12. 1926) (Hana Jabůrková)
- 50 Lidovou kulturu je třeba zobrazovat pravdivě, ale poutavě - Rozhovor s PhDr. Ladislavem Buzkem (Hana Jabůrková)
- 52 Za poslední groš... Brumovští tragačníci (František Fojtík)

Obálka:

Navštivte: Obuvnické muzeum ve Zlíně (Miroslava Štýbrová, Vladimír Kubík)

V ateliéru: Výtvarník a pedagog PaedDr. Leszek Wojaczek (Olga Mehešová)

Za tajemstvím depozitářů: Okáč metlicový (*Hipparchia semele*) a Okáč šedohnědý (*Hyponephele lycaon*) (Lukáš Spitzer)

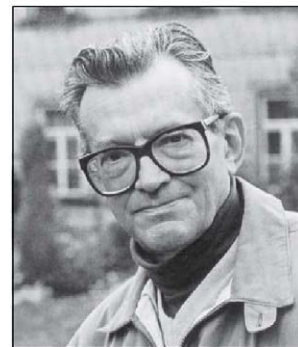
Foto na přední straně obálky: V. Pukl: Děvčátka na zdi, olejtempera, 1943 (reprodukt M. Langer); M. Ošťádal: Svatojánská vatra 2006 ve Vsetíně; V. Kubík: Detail obuvnického šicího stroje Minerva z r. 1926; L. Boucný: Důdek chocholatý (*Upupa epops*); T. Kašpar: Pulčinské skály, 2004

*Zadulo z jihu; a o překot
sněhy po roklích tály,
na lukách plochy rozlitých vod
a v slunci se leskly a hrály,
již chumáči orsejů žlutal se luh,
již kučeraly břízy,
pln slunce, opojně silný byl vzduch,
hnaly a tryskaly mízy,
již tisíce pramenů nedočkavých
v hlubinách pod zemí hřmělo,
svět nový byl zpěv a nový byl smích,
vše ožít, vše milovat chtělo.*

Z básně Petra Křičky Mezi elfy, básnické sbírky „Bílý štít“ (1919)

Básník a překladatel **Petr Křička** se narodil 4. 12. 1884 v Kelči v učitelské rodině. Po smrti tatínka se spolu s rodinou a umělecky nadanými sourozenci Jaroslavem (pozdějším hudebním skladatelem) a Pavlou, provdanou Homolkovou (básnířkou a spisovatelkou) přestěhoval na Vysočinu do Maršovic. S titulem inženýra chemie absolvoval Vysoké učení technické v Praze. Po první světové válce působil na Ministerstvu školství a osvěty v kulturně-propagační činnosti jako úředník. V roce 1938 onemocněl srdeční chorobou, které podlehl 25. 7. 1949. Napsal několik lyrických sbírek, nejznámější jsou „Šípkový keř“ (1916) a „Bílý štít“ (1919). Nejvíce je P. Křička oceňován jako překladatel zvláště ruské literatury (Puškin, Lermontov, Tolstoj, Gogol) a divadelních her (Rolland, Molière, Merežkovskij).

Čím je pro mne Valašsko?

Vojtěch JASNÝ, filmový režisér

Mé kořeny jsou po mamince Jaroslavě Jasně, rodačce z Vizovic, odborné učitelce, v a l a š s k é a po tatínkovi, řediteli školy v Kelči, k e l e č s k é. Památku jejich a kořeny po nich si nesu všude, kde jsem, v srdci, jinak bych nemohl žít a tvořit.

Gymnasium ve Valašském Meziříčí mi dalo díky vynikajícím profesorům ve výchově a lidskosti ten dobrý základ. Zvláště díky vzácnému profesorovi Emilu Dlaskovi, který mi byl otcovským rádcem, když nacisti zničili mého tatínka v Osvětimi.

Když jsem byl poslán s jinými kolegy po sextě co pomocný dělník do Zbrojovky na Vsetíně, tak jsem se tam za pomoci přítele z Kelče Oldy Libosvára mohl zapojit do dělnického odboje. Inženýr Chrást ze Zbrojovky, který mi zachránil život, mě vyzval, když řekl, že je britský agent, a jestli chci pracovat pro British Intelligence. Řekl jsem, že hned, ale jestli je Gestapo, je to můj konec. Řekl: „Za tři týdny uvidíš, že nejsem.“ a poslal mě do Rožnova s patřičnými úkoly. Na Rožnovsku se tehdy kopaly zákopy proti sovětským tankům. Měl jsem s pomocí bývalých čl. důstojníků organizovat mimo jiné ten těžký úkol: vypracované mapy jsem vozil vlakem pod košilí do Vsetína a přes Oldu Libosvára a přítele Kučného šly do vsetínských hor k veliteli sovětských partyzánů majoru Murzinovi.

To všechno odnes čas, nikdy jsem o tom nemluvil, ani nepsal. Považoval jsem to za samozřejmé, jako syn otce zničeného 12. března 1942 v Osvětimi Vojtěcha Jasného. Po tatínkově smrti jsem řekl mamince, že zmizím v odboji. Ona řekla: „Zabijí tě jako tatínka.“ Já jsem věřil, že mě nikdo nemůže zabít, protože jsem cítil, že tatínek, když je třeba, je se mnou. A tak se i stalo.

V roce 1989 se mě ptali z deníku New York Times, jestli se vrátím natrvalo do vlasti. Řekl jsem, jen tam dělat své filmy, což se stalo „Návratem

ztraceného ráje". Můj filmový základ učitelství a režisérský je připraven zde v New Yorku. Jsem moravský rodák, československý patriot a občan New Yorku a světa. Ale to by nebylo možné bez mých kořenů po rodičích. Bez nich bych nebyl nikdo. Tak to je a tak to cítím. Návraty hlavně na Moravu jsou pro mě nepostradatelné.

S milými pozdravy muzeu na vsetínském zámku. Srdečně Váš

New York 30. ledna 2007

Ing. J. J. J.

Drahomíra HOFMANOVÁ, herečka

Valašsko bylo, je a vždy bude pro mne tím nejkrásnějším kousíčkem země naší malé republiky především díky mému tatínkovi, akademickému malíři Karlu Hofmanovi. Naučil mě vnímat tento kraj svými očima skrze jeho obrazy – krajiny a portréty Valachů, i skrze své básně, které občas publikoval ve valašských novinách pod pseudonymem Martin Zhor.

Dokud rodiče žili na Soláni, vždy, když mi to čas jen trochu dovolil, pendlovala jsem mezi Brnem a Soláněm za nimi. Nikdy nezapomenu na den, kdy jsme seděli na zahradě pod lípou, dívali se v posvátném tichu na panorama Javorníků, do dolin s pasinkama a táta najednou povídá: „Draho, dívaj sa, jak každou chvíli hory měňá svoje barvy. Až sa s téj krásy točí hlava a srdce bolí. Hned' bych sa rozletěl a objímal ich. Je to tak dramatické.“ Od toho dne uplynulo už drahně let, ale svíravý pocit u srdce cítím pokaždé, když si na tuhle chvíli vzpomenu. Vždy si uvědomím, jak obrovskou pravdu tatínek tehdy vyslovil a svou lásku k tomuto kraji nemohl vyjádřit lépe. Tatínek odešel a pro mne najednou má Soláň jen poloviční kouzlo. Jako by jedna jeho polovina spolu s ním odpudila do vesmíru navždycky. Vím, že tomu tak není, ale nedokážu se tohoto pocitu zbavit.

Ke krásám Valašska však patří též spousta nádherných lidí, které mi bylo dopřáno poznat. Jsou prostí a tvrdí, jako tento kamenitý kraj, ale nesmírně houževnatí a pracovití. Nikdy člověku neodmítnou podat pomocnou ruku, jsou-li o to požádáni.

Hluboko uvnitř mám též uloženy vzpomínky na Jablůnku – tátovo rodiště – kde jsme se sestrou

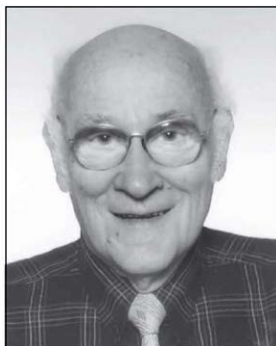
odmalička trávily každé prázdniny, Velikonoce a často i Vánoce u staříků Hofmanových a babičky Macháčkové, na mé a babiččiny téměř každodenní procházky „štrekú“ na prženský hřbitůvek, odkud byl nádherný pohled na Jablůnku sevřenou kopečkama a na Bečvu, která se pod námi třeptila jako stříbrný had. Nejkrásnější však byly dny trávené na Bečvě u splavu.

Avšak Soláň pro mne znamená něco jedinečného, ničím nenahraditelného. Je to místo, kde jsem se vedle rodičů vždy cítila v bezpečí. K výjimečným vzpomínkám, vážícím se k Soláni, patří časná letní rána, kdy jsme spolu s tátou chodili na hřiby. Za mého mládí jich bývaly plné lesy. Vzpomínám si, že jsme se na ně jednou vypravili s velkým prádelním košem, ale ani ten na tu obrovskou voňavou úrodu nestačil. Vzpomínám na stráně plné malin a hafer – na Soláni mají svou specifickou chuť a vůni. Alespoň pro mne. To pak bývaly úžasné knedlíkové a koláčové hody.

Krása tohoto místa přitahovala a inspirovala k tvorbě nejen malíře, kteří zde žili, ale též hudební skladatele a spisovatele. Ne nadarmo je Soláň pro svou výjimečnost nazýván „Valašským Olympem.“ A já jsem pyšná na to, že byt' nepatrným, ale přeci jen malinkým dílečkem jsem jeho součástí a tím i součástí mého Valašska.

V Brně 19. 3. 2007

PhDr. J. J. J.

PhDr. Josef MALIVA, historik umění, emeritní docent Univerzity Palackého v Olomouci

Spolu se Slovákem a rodnou Hanou je pro mě Valašsko jednou z nejmohutnějších větví „české lípy“ rostlé do moravské půdy. Vrací mne o půl století do minulosti, do Valašského Meziříčí - doby, kdy jsem se vrátil z vojenské služby. Mladá generace již neuvěří, že činnost kvalifikovaného ředitele okresního muzea byla finančně ohodnocena ve výši čtvrtiny mzdy, jakou jsme měli jako studenti pracující brigádně na stavbách. Mělo to ovšem výhodu, k výkonu práce nebylo zapotřebí rudé knížky. Absurdní byla i skutečnost, že muzeum disponovalo mzdovým fondem jen pro jedinou pracovní sílu. Ředitel vykonával bezplatně i funkci účetního, sekretářky, technického pracovníka, kurátora výstav, správce depozitáře, hlídače a zpočátku (než prosadil další poloviční úvazek) též topiče a uklízečky. Dnes nechápu, že za těchto podmínek bylo možné se zájmem a s nadšením po večerech studovat historii regionu, etnografii i kulturu Valašska a osobnosti přírody Beskyd s cílem proměnit zanedbané skladiště

starobylostí v živou instituci s výstavním programem a přitažlivou stálou expozicí. Podobné byly počátky profesionalizace většiny menších moravských muzeí. Nechce se mi věřit, že i při bohaté výstavní činnosti (výstavy místních i významných autorů, jako je Antonín Hudeček, děl gobelinové manufaktury, ze sbírek pražského Náprstkova muzea, z oboru astronautiky atd.) bylo možno, za pomoci zlínského Krajského muzea, do dvou let vytvořit historickou i přírodovědnou expozici, která v celostátní soutěži obsadila první místo. Mému srdci byla ještě bližší pobočka v Kelči, kde se k významné paleontologické a archeologické sbírce podařilo připojit expozici místního dýmkařství a pamětní síň bratří Kříčků. Ani práce v muzeu nebyla bez nebezpečných epizod, jejichž řešení měl patrně v pracovní náplni anděl strážný. Pouhá písmena „L P“ před letopočtem na kozubku valašské chalupy vyvolala obavu ze spiknutí *protistátního klerikalismu* a hrozbu propuštění z práce. Nechci ale vzpomínat na dobu *komunistického ráje*, kdy ženy stávaly hodiny před řeznictvím u krásenské radnice na přídel zčernalého činského vepřového s příchutí rybiho tuku pro nedělní oběd, a na léta, kdy jsme dětem přibližovali podobu banánu a pomeranče z obrázků. Pominula chmurná léta padesátá...

Valašsko ozývalo se mi později vícekrát v práci. Bylo spojeno například s výstavou Jana Kobzáně, s relací o Aloisi Schneiderovi, se soupisem Jaroňkovy grafiky, s výstavami A. Mervarta a později v práci zazněla i jména Ambrož Špetík, Miloš Boria a Hugo Baar. Ještě před třiceti lety na univerzitě připomínali mi Valašsko i studenti: Holčáková, Janošková, Malinová, Strýčková, Vašut a další, na které rád vzpomenu. S opravdovým uspokojením a přímo nadšením jsem před jednácti lety znovu procházel prostorami zámku Kinských, když jsem tu zahajoval výstavu kolegy Bathoryho. Viděl jsem, že dávná strastiplná práce přinesla bohaté ovoce.

Valašsko nenabízelo jen práci. Zvalo i k pohodě prázdninových dnů, k prožitkům šťastných chvil na prosluněných stráních, příjemného chladu ve stínu lesa za letního pama. Vybízelo k okamžikům dolce farniente u vody Na Zavadiлке. Nezapomenu na nádhru křidel motýlů poletujících kolem bodláčí pod koupalištěm na Skalíkové louce, na výlety z Třeštníku přes Benešky na Soláň, z Bumbálky k Bílému kříži, nebo na cestu od Mezivodí se zastávkou v restauraci Na Martiňáku až na Radhošť, ani na první setkání s Jurkovičovým skvostem na Pustevnách. Nejednou jsme se do Beskyd s rodinou vraceli o dovolených až z Hodonína a jednou vzali jsme s sebou i rodinu malíře Vašíčka, kterého pobyt na Horní Bečvě rovněž okouzlil a inspiroval k řadě pastelů.

Pokud jde o revui Valašsko, vnímám ji jako důležitého činitele, který posiluje povědomí duchovní kontinuity dnešního společenství, vede k spojení člověka s jeho domovinou. Oddaluje nepříznivé důsledky obecně probíhajícího vykořeňování občanů z vazby na prostředí, ve kterém pobývají. Žije přítomností i minulostí, která by měla být stálou součástí lidské osobnosti nejen na Valašsku.

V Olomouci 15. 3. 2007

PhDr. J. J. J.

Střítež na mapě tzv. Josefinského vojenského mapování z roku 1788

Střítežané

Tradiční rukodělná výroba ve Stříteži nad Bečvou¹

Daniel Drápala

V květnu roku 1784 projížděl rožnovsko-kráseňským panstvím císař Josef II. Podle výpovědi kronikáře Josefa Luciana Ondřeje Kramoliše se během cesty do Rožnova císař obrátil na svého průvodce valašského vojvodu Baltazara Kramoliše s nejrůznějšími otázkami. Když měli vesnici Střítež, tážal se císař: „Ty, jak se jmenuje tá vesnice?“ Kramoliš mu odpověděl: „Nejjasnější císaři, tá vesnice se jmenuje Střítež, a tam jsou větším dílem sami luteráni.“ Jak ovšem kronikář dodává, „... poněvadž ale tá odpověď byla pronešená náboženským žalem, tak ten pán, který za císařem jel a tou odpověď zaslechl, doložil, řka: »To dobře, že tam jsou luteráni.«“²

Drobná poznámka v památech Josefa Luciana Ondřeje Kramoliše příznacně odráží atmosféru zjitřelé doby nedlouho po vydání tolerančního patentu. Císařův zájem o uvedenou lokalitu se bohužel odvíjel pouze od konfesijních poměrů v obci, o případné další podrobnější informace k životu zdejšího obyvatelstva jsme však ochuzeni.

Opomineme-li rolnictví, pocházejí podrobnější zprávy o zaměstnání Střítežanů až z 19. století. Příhodná poloha obce v údolní nivě řeky Rožnovské Bečvy vedla od počátku existence Stříteže k dominanci zemědělského hospodaření. Především 18. a 19. století však s sebou přineslo nárůst počtu obyvatel – často i na úkor schopnosti jejich samostatné existence, neboť plocha kvalitní obdělávané půdy měla také své ekonomické limity.³ Část populačního nárůstu mohla pochopitelně získat uplatnění při osídlení pasek na jihu obecního katastru, jinou možností se stalo vybudování domku na obecním pozemku. Přesto mezi obyvateli Stříteže pozvolna nacházíme stále více osob označovaných v dobových pramenech nejřůz-

nějšími termíny: chalupník, domkář, nádeník. Tito lidé měli mnohé společné: vlastnictví nevelké usedlosti, zpravidla jednoho či dvou kusů hovězího dobytka (méně často se setkáme i s třemi či čtyřmi kusy), nepatrná – nebo zcela žádná výměra pole, hledání doplňkových zdrojů obživy. Na jedné usedlosti žilo mnohdy vedle majitelů v podnájmu i několik dalších nepříbuzných osob (někdy i celá druhá nádenická rodina, vč. dětí).

Snaha řešit tíživou životní situaci vedla u příslušníků této skupiny obyvatel velmi často k odchodu dospívajících dětí do služby na větší rolnické hospodářství – přímo v obci, ale někdy i dále. Střítežané si tak svou čedišní službu odbyvali v nedaleké Zašové a Krhové, ve vzdálenějším Starém Jičíně, Holešově, Porubě u Hranic, Šenově, Kašavě, nebo dokonce až v Suchdole (zde se nejspíše projevovaly kontakty s tamní evangelickou obcí). Jen některým dětem bylo dopřáno, aby získaly kvalifikaci mimo agrární sektor. Zpravidla se učily za ševce, kováře či krejčího a po skončení učednických a tovaryšských let zůstávali často u svých mistrů jako pomocníci.

Tradiční řemeslné obory zastupovala na sklonku 19. století ta odvětví, která neodmyslitelně náležela k běžné vybavenosti většiny lokalit a bez nichž by se stěží mohl odehrávat každodenní život obce i chod jednotlivých hospodářství. Pro rolnické hospodaření se jevil jako jeden z nejdůležitějších řemeslných oborů kovářství, zastoupené v obci v 90. letech 19. století Františkem Klimentem. Že obec – čítající tehdy na osm set obyvatel – vykazovala trvalou potřebu kovářské práce, dokládá také skutečnost, že to byl právě střítežský kovář, který jako jeden z mála řemeslníků dokázal plně uživit řemeslem celou rodinu, aniž by byl závislý na doplňkovém rolnickém hos-

podářství. Mezi místními hospodáři nacházeli obživu i bednář (Josef Ostřanský), kolář (Michal Knápek), stranou nezůstal ani krejčí (Jan Machaň). U dvojice řemesel se dokonce setkáme hned s dvěma reprezentanty. Stolařské práce vykonával v 90. letech 19. století nejen Jiří Fabián, ale i jeho jmenovec Jan. Obdobně se museli společně dělit o zakázky dva ševci – Michal Baroš a Jan Martínek. Naopak nám ve Stříteži na přelomu 19. a 20. století zcela chybí tradiční potravní řemesla – řeznictví a pekařství. Jejich absence je ale charakteristická pro hospodářský systém venkovských obcí, v nichž hraje důležitou roli zemědělství jako hlavní – případně i doplňkový zdroj obživy. Můžeme to proto považovat za doklad vysoké míry soběstačnosti zdejších obyvatel ve sféře (samo)zásobitelské.

Ani provozování řemesla nezaručilo stálý příjem, a tak se běžně setkáváme se situací, že se řemeslníci (zpravidla domkáři a chalupníci) věnovali s pomocí své rodiny také rolnickému hospodářství (čítající někdy až tři, čtyři kusy hovězího dobytka). Pokud některý z řemeslníků nevlastnil žádné pole ani dobytek, snažila se vylepšit hmotné postavení rodiny alespoň manželka nebo děti jako námezdní pracovní síly na větších rolnických hospodářstvích.

Svébytnou složku rukodělných prací reprezentují stavební činnosti – tesaři, zedníci a dokonce i cihláři. Také v této nepočetné skupince najdeme příslušníky rozmanitých sociálních skupin. Pravým opakem výše uvedených řemeslníků byl např. pasekář Michal Fabián, který vedle provozování své rolnické živnosti vypomáhal příležitostně také jako tesař. Obdobně tomu bylo u několika dalších domkářů nebo zedníků-domkáře Josefa Drozda. Zcela osamoceně tak z této skupinky vyčnívá cihlářský mistr Jan Bártek. Pálení cihel bylo jeho jediným zaměstnáním.⁴

K méně známým stránkám historie střítežské rukodělné výroby patří působení několika fajfkářů. Roku 1890 bychom jich v obci napočítali (včetně pomocníků) celkem sedm, tři z nich byli přitom závislí i na rolnickém hospodaření. Vyráběli většínou jednoduché dřevěné fajfky zvané *valašky* zdobené intarzií z perleti či vblíjeným kovovým drátkem.⁵ Ač s počátkem nového století začaly jejich počty pozvolna klesat, dýmkaři a jejich pomocníci stále patřili k nejpočetnějším řemeslným odvětvím v obci.⁶

I přes druhovou rozmanitost provozovaných řemesel zůstávala stále ještě početná skupina osob, která musela hledat doplňkové způsoby obživy. Někteří řešili tento problém odchodem na sezónní práce na Hanou, Slovácko nebo do Rakouska, jiní provozováním domáckých prací různého zaměření. Dostatek dřevní hmoty v okolí přímo vybízel zužitkovat ji pro výrobu šindele, domáckého náčiní či světel. Střítežané si však získali pověst zcela jiným druhem rukodělné výroby. Již v 19. století byla jejich obec spojována s vázáním hrubých vlněných rukavic. Jejich pevnost a trvanlivost oceňovali především dřevaři v lese, dělníci v kamenolomech, ledaři i povozníci, neboť snadno snímatelné střítežské rukavice dokázaly dostatečně zahřát jejich zkrhlé prsty. Další neopominutelnou výhodou byla přirozená funkce vlny – rukavice hřály i v případě, že navlhly.

O počátcích výroby nejen střítežských rukavic, ale i podobným způsobem vázaných papučí toho příliš nevíme. Jedná se o poměrně starou před-

tkalcovskou techniku, využívající pevných úvazů krátkých kousků vlny na napnutou osnovu. Takto zhotovený výrobek (jak papuče, tak i rukavice) se při pravidelném namáhání pro svou trvanlivost a kompaktnost mnohokrát osvědčil.

S nedostatkem informací o této specifické tradiční výrobě se ovšem potýkali již naši předchůdci před sto lety. Na konci 19. století si např. stěžoval střítežský nadučitel Krejsa na absenci jakýchkoli zpráv o minulosti této výroby. Konstatoval však, „... že nejstarší lidé ve Stříteži pamatují pletení rukavic jako obyčejné zaměstnání.“ Tataž osoba o několik let později označila rukavice vázané zdejšími obyvateli přímo za „... speciální výrobek Střítežanů.“⁷ Z dochovaných materiálů sice víme, že jejich zhotovování nebylo v minulosti vázáno jen na jedinou obec (s výrobci se ve 20. století setkáme také na Hutisku, ve Velkých Karlovicích – Cyril Chovaneček a Michal Podešva, Horní Bečvě – K. Křenek, Novém Hrozenkově – Pavel Joheč, ale také v Bukovci na Těšinsku – Pavel Liska). V průběhu 19. století se však staly pro Střítež, stejně jako březové metly a bílá výšivka pro Zubří⁸ či zakuřované hračky a drobné hospodářské náčiní ze dřeva pro Valašskou Bystřici,⁹ jedním z charakteristických projevů domácké práce v této obci. Zhodnocovaly se při ní zbytky vlněné příze (*praménky*), které by nebyly jiným způsobem upotřebitelné.

Rozvoj výroby rukavic a papučí ve Stříteži souvisel především se dvěma faktory: dostupností materiálu (zbytky vlněné příze, tkaných látek nebo koberců) a snahou řešit nálehavou sociální situaci méně majetných složek obyvatelstva. Rozvinutý chov ovcí stejně jako východomoravské soukenictví se uplatňovaly v okolí Stříteže a celého rožnovsko-krásenského panství již od 17. století. Během 19. století sice nahradily staré cechovní uspořádání (v Krásně, Valašském Meziříčí, Příboře a především Novém Jičíně) nové způsoby organizace výroby, přesto novojičínská produkce patřila k nejvýznamnějším v kraji – souběžně zde působilo na jedenáct soukenických továren (Czeiske, Czeisner, Lonský, Preisshammer, Sieber). Zaměstnání zde

nacházely, i přes ztížené pracovní a životní podmínky, desítky obyvatel horských a podhorských vesnic z okolí.

Za výdělkem docházeli do novojičínských soukenických provozů i ne jeden Střítežan. Sčítání lidu v roce 1880 zaznamenalo celkem pět zdejších obyvatel, kteří jsou vedeni jako nádeníci při soukenickém závodu v Novém Jičíně (Jan Peterka, Ondřej Kopřiva, Josef Volek, František Kamas a Jan Kopřiva). Většinou se jednalo o chalupníky či drobné rolníky (vždy muže). Starost o drobné hospodářství ponechávali na své rodině a sami se snažili získat potřebné finanční prostředky v Novém Jičíně. O deset let později se počet osob odcházejících za prací do soukenických provozů ztrojnásobil (ve statistice jsou vedeni zpravidla jako nádeníci nebo pomocníci; např. Josef Volek pracoval v Novém Jičíně společně se syny Janem a Josefem).

Stálý kontakt se soukenickou produkcí (tovární i primitivnější domáckou rozšířenou ve vesnicích v okolí) zajišťoval potencionálním výrobcům rukavic a papučí dostatek odpadového materiálu, který dokázaly jejich šikovné ruce dále využít. V roce 1900 platili za materiál potřebný k uvázání jednoho páru rukavic přibližně 25 krejcarů. Ani větší vzdálenost přitom nebyla překážkou při zajišťování materiálu, protože podle pamětníků vyráběli ve druhé polovině 19. století někteří Střítežané rukavice i z vlny, kterou si nechávali zasílat až z Bučovic a především z Brna. Tamní rozvinutá výroba i bohatší škála úpravy materiálů zapříčinila, že se domáckým výrobcům dostávaly do rukou také barvené zbytky vlněné příze, což umožňovalo vytvářet zajímavé vzory a zpestřit tak plochu rukavic i papučí. Až doposud se totiž snažili jednotliví výrobci barvit potřebné množství vlny jen podomácku (většinou na černo). Nyní tato starost odpadla a barevnou škálu obohatily nové odstíny zelené, červené, modré. Stinnou stránkou dodávek materiálu ze soukenických provozů továrního typu byla menší kvalita, která se pochopitelně projevovala v pevnosti a trvanlivosti zhotovených výrobků. S častým žehráním (někdy ale oprávněným) na to, že ty dnešní rukavice a papuče nejsou to, co bývaly, se proto setkáme již na počátku 20. století.

Základní pomůckou každého výrobce byla dřevěná dvoudílná forma tvořená:

a) vysokou kónickou u vrcholu zaoblenou deskou se zářezy vyřezanými po obvodu horní hrany; dolní část desky musela být po obou stranách zúžena, aby bylo možné na ni nasadit druhý díl formy;

b) kolmou spodní deskou oválného nebo kruhového tvaru, ve spodní straně měla zapuštěn tožný počet kuliček, jako bylo zářezů na horním okraji první desky.

Ke zhotovení palce rukavice sloužila forma menších rozměrů podobné konstrukce, kolmá deska bývala v tomto případě nejen kruhová nebo oválná, ale šlo ji nahradit také hůlkou, kolem níž se otáčejí osnovní nitě.

K vázání byla užívána silná vlněná příze, případně *praménky* slabší vlny nebo zbytky vlny ze starších vlněných pletenin či koberců. Osnova mohla být vlněná (ovšem z pevné vlny), popřípadě ze lněného vlákna (takové rukavice byly poté o poznání tvrdší). Nadučitel Krejska dokonce uvádí, že výrobci používali i tzv. skrucany – tj. vlákno spředené z bílých kravských chlupů získaných od koželužů. Osnova se začala nataho-

Vázání rukavic na dřevěné formě

Fotoarchiv ULUV – sbírky Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

vat od kolmé desky ke středovému zářezu ve vrcholu oblouku a protáhla se až k protějším kolíku na druhé straně desky. Odtud byla vedena osnova zpět na vrchol do dalšího volného zářezu a opět na druhou stranu. Tímto postupem se natáhla osnova nejprve na jedné, posléze i na druhé polovině formy. Až nyní se konečně mohla navazovat útková příze. Dle možností se stříhala na délku 15 – 20 cm, někdy i méně (známe odměřování i na šířku dlaně). Pokud byly kousky kratší, ušetřilo se na spotřebovaném materiálu, rukavice však nebyly tak teplé. Detailní popis dalších kroků zaznamenal před více než třiceti lety prof. Karel Langer: „Kousek vlněné příze podvlékne pod střední dvojici osnovy u hrotu oblouku tak, aby oba konce byly stejné dlouhé. Levou rukou přidržujeme konec vycházející z pod osnovné niti a pravou přidržujeme konce druhý a podvlékne jej pod sousední nit. Provláčený pramen předáme spodem do levé ruky a tutéž operaci provedeme s pravým koncem. Opakováním vzniká pravotočivá linka, která spirálově obchází vršek destičky.“

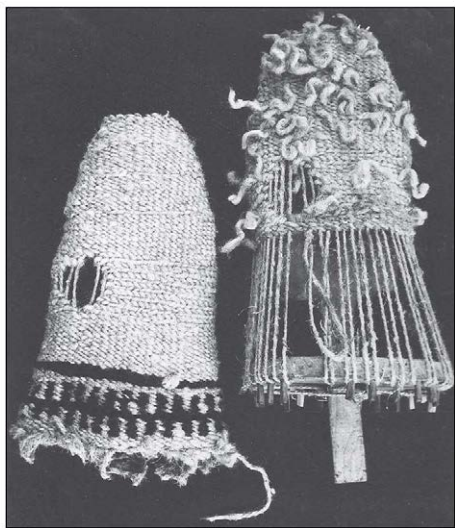
Když výrobce postoupil ve vázání pod vršek, tedy do míst, kde jsou řádky delší, mohl za užití barevné příze začít s aplikací různých vzorů. Útková příze musela být v takovémto případě již svázána ze dvou různobarevných kousků. Mezi základní prvky ornamentu náležela jednobarevná a dvoubarevná linka, různými kombinacemi však vznikala bohatá škála vzorů (klasy jednobarevné a dvoubarevné; klasy střídavě dvoubarevné – tzv. šlapky; linky plné s tečkovanými; zubatky; šachovnice z jednosměrných i dvousměrných sloupků; šachovnice z jednosměrných i dvousměrných sloupků zubatkových).

Jakmile postoupila práce na rukavici až do těch míst, bylo zapotřebí připojit palec, který byl zhotoven na samostatné formě. Asi 5 až 6 cm od spodní hrany palce se musela ustříhnout polovina osnovních nití, obdobný počet nití se ustříhl ve stejné délce také u prstové části na té straně, kde měl být palec. Svázáním jednotlivých nití se obě části spojily. Palec se poté navlékl na pomocnou palcovou formu, která se pevně zapřela o kolmou desku. Osnovní nitě palce se připevnilly ke kolíkům kolmé desky a pokračovalo se dál ve vázání útku obdobně jako doposud. Nedlouho před dokonče-

K. Křenek z Horní Bečvy navíjí osnovu, 1967

Foto archiv MRV ve Vsetíně

Rozpracovaná rukavice vázaná na formě

Fotoarchiv ULUV – sbírky Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

ním (asi 3 až 5 cm) se navázala ještě kožešinka (baránek) – krátké svazečky vlny se prostrčily přes osnovní nitě na lící straně rukavice. Následovalo opět obtočení osnovy útkem. Kožešinka měla ovšem spíše estetickou nežli praktickou funkci. Po dokončení práce se rukavice převrátily na líc a zbytky osnovních nití se pevně svázaly a háčkem se prostrčily mezi nitě kožešinky.¹⁰

Papuče – zvané *kocúry* – se zhotovovaly obdobnou technikou, jen vlněné útky nebyly zaplétány po celém obvodu formy, nýbrž se na jedné straně ponechával volný prostor pro nohu.

Vázání rukavic a dalších výrobků bylo prováděno především méně majetným obyvatelstvem (domkáři, podruzi), které během sezónních polních prací nacházelo jako námezdní pracovní síly uplatnění na rolnických hospodářstvích v okolí i ve vzdálenějších úrodných regionech. Zimní období však neskýtalo, kromě práce v lese, podobné příležitosti přivýdělku. Domácká výroba nenáročná na prostor, materiál, případně složitě nástrojově vybavení se tak stávala od podzimu do jara ideální příležitostí pro zlepšení hmotných podmínek celé rodiny. Za dílnu, stejně jako u jiných druhů domácí práce, posloužila zpravidla jizba – mnohdy jediná obytná místnost domu.

Do výroby byla zapojena většina členů domácnosti, včetně dětí. Už v šesti letech se údajně podílely na zhotovení palců rukavic. Byli-li dostatek materiálu i poptávka, pracovalo se od rána do večera, i deset hodin denně. Největší intenzity dosáhly práce na sklonku podzimu a na počátku zimy. Ve druhé polovině zimního období poptávka postupně klesala, rukavice a papuče se prodávaly již v menším počtu. Odbyt proto v tento čas zajišťovali překupníci, kteří byli výrobci schopni okamžitě zaplatit za odebrané výrobky. S prodejem pak prozířetelně vyčkali až do podzimního nárůstu poptávky. Za sklad jim posloužila půda či sýpka s dostatkem proudícího vzduchu, aby vlněnou přízi nenapadli moli. Bez většího omezení vázali celoročně rukavice a papuče starší lidé, kteří již nemohli vykonávat namáhavější práci na poli nebo v lese.

Jeden zručný dospělý dělník byl schopen za týden zhotovit čtyři až šest párů rukavic (dle jejich velikosti a především zručnosti dotyčné osoby) s výdělkem (v roce 1909) přibližně šedesáti ha-

léřů za jeden pár. Porovnáme-li jej s příjmy jiných domácích výrobců v okolních obcích, zjistíme, že Střítežané obdrželi za svou práci polovinu týdenní odměny, kterou získávali producenti dřevěného náčiní, hraček, dýmek, nožů a brousků (5 K), a dokonce i venkovští košíkáři a metláři byli na tom o poznání lépe (4 K týdně). Domácké vázání papučí a rukavic tak skutečně splňovalo jen doplňkovou roli a jako hlavní zaměstnání mohlo jen krátkodobě suplovat jinou výdělečnou činnost.

V dobách největšího rozkvětu se ročně uvázalo v obci na dva až tři tisíce párů vlněných rukavic, což znamenalo příjem 1200 – 2000 rakouských korun. Odbyt si zpravidla zajišťovali sami výrobci. Část zákazníků tvořili domácí i lidé z okolí, kteří si přicházeli přímo k výrobcům, někteří z producentů se vydávali nabídnout své zboží na trhy do Rožnova, Nového Jičína, Valašského Meziříčí, Vizovic, Valašských Klobouk. Podnikavější osoby podstupovaly se zbožím svým, případně i svých sousedů a známých, náročnější a delší cestu na druhou stranu Javorníků – do Bytče, Žiliny, Čadce. Až s dostupností pošty mohla nahradit výpravy na slovenské trhy tato nová vymoženost. Jejím prostřednictvím byly zasilány papuče a rukavice obchodníkům na Slovensko, kde poptávka především po vlněných rukavicích přetrvávala i v době, kdy byl o ně na Moravě již minimální zájem.

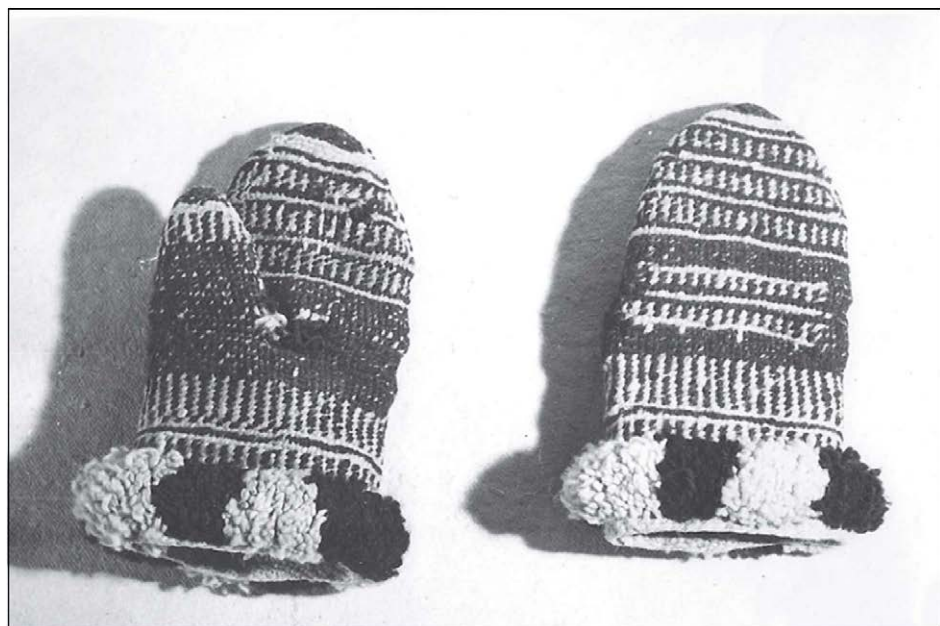
Nemalý podíl na odbytu měli také profesionální obchodníci. Za odebrané zboží vypláceli odměnu vždy hotově. Výrobce však od nich nedostával tutéž částku, jaká mu mohla být nabídnuta na trhu, překupníci totiž záměrně snižovali cenu. Ačkoli ta nebyla nijak závratná (rukavice vykupovali za 50 – 60 haléřů), při prodeji za jednu korunu získali pro sebe 40 až 50 % zisku.

Od přelomu 19. a 20. století zaznamenáváme postupný úpadek výroby vlněných rukavic a papučí. Důvody musíme hledat v několika různých, vzájemně se ovlivňujících faktorech. Vzrůstající cena materiálu a jeho menší kvalita prodražovaly výrobu a nepřinášely vždy odpovídající spokojenost zákazníka s výrobkem.

Postačovaly-li hrubé rukavice dřevařům a dalším lidem pracujícím v zimě delší čas pod širým nebem, stěželo se dokázat uplatnit mimo toto pracovní prostředí. Potencionálním zákazníkům ve městě by vyhovovaly spíše jemné rukavice s bohatším ornamentem, pro tradiční podobu vázaných rukavic a papučí ovšem neměli dostatek pochopení.

K zanikání výroby přispěly nemalou měrou i hospodářsko-spoolečenské změny, jimiž prošla tato část Valašska od poslední třetiny 19. století. Zlepšení sociálních podmínek, možnost zaměstnání v pletářských dílnách a dalších průmyslových provozech postupně odsouvaly domácí výrobu vázaných rukavic a papučí do pozadí. Neradostnou situaci výstižně glosoval v roce 1908 J. Krejsa: „... vždyť z výdělku při výrobě rukavic by v přítomné době nemohl být nikdo živ.“¹¹ Silný konkurenční tlak navíc způsobovala nabídka strojově pletených výrobků. Ve srovnání s vázanými rukavicemi sice vznikaly rychleji a jejich výroba nebyla spojena se zdoluhavým vázáním vlněných *pramének*, nedosahovaly však jejich pevnosti a životnosti. Tato „konkurence“ ostatně vznikala i v samotné Stříteži. Již od 80. let 19. století pracovaly některé zdejší ženy pro rožnovské pletářské podniky. Továrna dodávala ženám stroj a bavlnu a odbírala od nich hotové punčochy. Denní výdělek činil v roce 1908 80 haléřů až jednu korunu, práce však neprosplávala zdraví děvčat, neboť u mnohých z nich bylo dle dobových svědectví diagnostikováno TBC.¹²

Když v roce 1908 zjišťovala Zemská rada živnostenská v Brně v souvislosti s přípravou výstav¹³ možnosti podpory tradiční lidové výroby v jednotlivých regionech Moravy, zhotovovalo ve Stříteži rukavice ještě osmadvacet rodin s 38 dospělými osobami a osmi dětmi. Za nejlepší byli tehdy doporučeni tři zruční výrobci vlněných rukavic, kteří by mohli obstát také u početnějších zakázek: J. Hlaváč, Jan Hurtík a vdova Jaroňová. S odstupem necelých dvou desetiletí však již psal obecní kronikář ve Stříteži Jindřich Šitavanc o výrobě papučí a rukavic pouze

Dokončené rukavice vázané na formě

Fotoarchiv ULUV – sbírky Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

v minulém čase. Ačkoli v té době jistě žila ještě řada výrobců, velmi malé výdělky a pokles zájmu mezi zákazníky způsobily, že se rukavice i papuče zhotovovaly jen příležitostně, bez významnějšího povšimnutí okolí.

Jedno z mála pozitiv ovšem sklonek 19. století přece jen s sebou přinesl. Dobrá znalost práce s vlněnou přízí a jejími úvazy do osnovy ze strany zdejších žen byla využita umělcem Rudolfem Schlattauerem, když v roce 1898 založil v sousední obci Zašová gobelínovou dílnu.

Stejně jako jiné obce, tak i Střítež vykazovala v průběhu své historie nejružnější proměny ve skladbě provozovaných řemesel a živností. Zatímco jedny prožívaly rozkvět, jiné pozvolna upadaly či zanikaly. Přicházela však i odvětví nová, která opět umožnila výdělky zdejšímu obyvatelstvu.

S počátkem 20. století můžeme tak ve Stříteži zaznamenat znatelný rozvoj košíkářské produkce. Nemalý podíl na tom jistě měla rožnovská košíkářská škola a dílna, napomáhající zároveň také odbytu, svou roli sehrálo také zužitkování vrbových porostů u Bečvy a místních vodotečí. Že se jednalo o poměrně novodobou činnost (pochopitelně vyjma dřívější výroby košů a dalšího proutěného náčiní pro vlastní potřebu), dosvědčuje i poměrně mladý věkový průměr košíkářů a košíkářských pomocníků – jedná se muže mladší čtyřiceti let.¹⁴ Košíkářství nejspíše přinášelo i větší finanční ohodnocení vykonané práce. Svědčí o tom alespoň povzdechnutí nadučitele Krejsy nad zánikem výroby rukavic: „.... ostatním zdá se býti výnosnější košíkářství a strouhání tyčinek na sirky.“

Zručnosti a znalosti práce s přírodními pletivý posléze využívaly i továrny na ohýbaný nábytek, pro něž Střítežané po celou první polovinu 20. století rákosem vyplétali sedáky židlí. Zpočátku (ve druhé polovině 90. let 19. století) pracovali pro továrnu Schlossar v Drnholci, později získávali zakázky také od vsetinské firmy Kohn. Továrna dodávala zpravidla dřevěný rám sedáku a štipaný rákos. Výrobce pak za pomoci nože, špice a šídla vyplétal rákos do požadované podoby. Za jeden den dokázal zhotovit i dva kusy. Stejně jako v případě vázaných papučí tak i tato činnost byla záležitostí celé rodiny, stranou nezůstaly ani děti. Jednoznačnou výhodou byl celoroční charakter práce a tím i trvalý příjem, který nebyl závislý na sezónních výkyvech. V prvním desetiletí 20. století se vyplétáním rákosových sedáků živilo ve Stříteži na čtyřicet rodin.

S nastupujícím moderním věkem a technickým pokrokem ustupovala tradiční lidová výroba do pozadí. Již v polovině 20. století bylo povědomí o jejích reliktech ve Stříteži velmi kusé. Um a zručnost předchozích generací však ani na prahu třetího milénia neupadá zcela v zapomnění. I dnes se totiž najdou lidé, které tradiční technologie dokáží okouzlit a přivést je k téměř detektivnímu pátrání po pracovních postupech, jež kdysi uchránily desítky obyvatel horského Valašska od hladu a bíd. Tito lidé jsou dnes skutečnými nositeli kulturního odkazu našich předků. Návštěvníci Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm tak již několik let mohou opět vidět výrobu vázaných rukavic z ovčí vlny na vlastní oči. Technologii si totiž s nebyvalou zručností osvojila paní Libuše Matochová. Dlužno říci, že našťástí není jedinou osobou, která ovládá tuto tradiční rukodělnou výrobu u nás.

1 Studie je výstupem grantového projektu VaV *Tradiční řemeslné a rukodělné výroby na Valašsku a Těšínsku – identifikace, dokumentace, prezentace* (identifikační kód projektu DB06PO1RNK001).

2 Moravský zemský archiv v Brně, G 11 – Rukopisy Františkova musea, KRAMOLÍŠ, J. L. O.: *Paběrky z dějů městečka Rožnova*, rukopis, inventární číslo 90, signatura 79.

3 Zatímco ještě v roce 1675 bylo v obci jen 13 chalupníků bez polí, o sto let později uvádějí prameny již 14 domkářů na poddanské půdě, 27 domkářů na obecním majetku a dva domkáře na panském. – Srov. *Okres Vsetín. Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*. Valašské Meziříčí – Brno – Vsetín 2002, s. 840.

4 Ve 20. letech 20. století byly vedeny jako samostatní živnostníci-cihláři dokonce hned dvě osoby: Josef Dobeš a František Snoza. Srov. Státní okresní archiv ve Vsetíně, ONV Valašské Meziříčí, Živnostenský registr, svazek IV., 1896 – 1927, inventární číslo 162.

5 Typově jsou tyto výrobky zastoupeny ve sbírkách Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm pracemi Františka Hlaváče z Hrubé (Velké) Lhoty, tedy obce s tradiční provázaností se Stříteží. – ORSZÁG-VRANECKÝ, J.: *Dýmkařství na východní Moravě*. Rožnov pod Radhoštěm 1972.

6 V roce 1908 uvádí zpráva Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí ve Stříteži celkem 6 dýmkařů. – Moravský zemský archiv v Brně, G 113 – Zemská rada živnostenská, Domácký průmysl – dotazníky, statistiky, zaváděcí podpory, inventární číslo 160, signatura IX, karton 79, fol. 57 – 60. Žádný z těchto výrobců neprovozoval oficiálně přiznanou živnost. Dosvědčuje to nejen evidence živnostenského registru, ale i další informační zdroje. – Státní okresní archiv ve Vsetíně, ONV Valašské Meziříčí, Živnostenský registr, svazek IV., 1896 – 1927, inventární číslo 162. ORSZÁG-VRANECKÝ, J.: *Dýmkařství na východní Moravě*. Rožnov pod Radhoštěm 1972, s. 28 – 29.

7 Moravský zemský archiv v Brně, G 113 – Zemská rada živnostenská, Domácký průmysl – dotazníky, statistiky, zaváděcí podpory, inventární číslo 160, signatura IX, karton 79.

8 Srovnej DRÁPALA, D.: „... ani ta metla nedala hladem umřít ...“ *Bříza a březové proutí v tradiční lidové kultuře*. Zubří – Rožnov pod Radhoštěm 2005, 102 s.; BRANDSTETTEROVÁ, M. – ZASTÁVKOVÁ, J.: *Uzlík vzorů bílé výšivky z Rožnovska*. Rožnov pod Radhoštěm 2005, 86 s.

9 Srov. BARABÁŠOVÁ, R.: *Výroba hraček ve Valašské Bystřici*. Národopisný věstník XVIII (60), 2001, s. 143 – 147.

10 Archiv Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, LANGER, K.: *Vázání rukavic*, rukopis, inventární číslo R 178. Archiv Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, SALICHOVÁ, M.: *Vázání rukavic*, rukopis, inventární číslo R 158.

11 Moravský zemský archiv v Brně, G 113 – Zemská rada živnostenská, Domácký průmysl – dotazníky, statistiky, zaváděcí podpory, inventární číslo 160, signatura IX, karton 79, fol. 57 – 60.

12 Tamtéž.

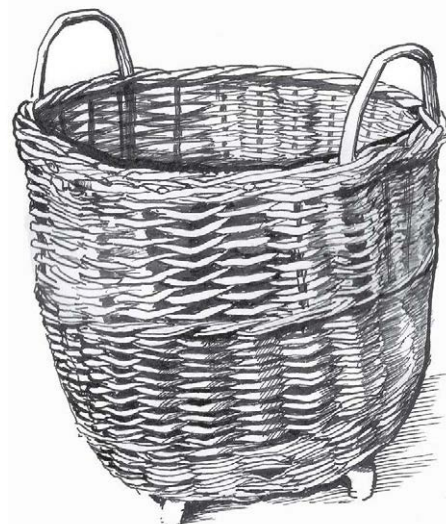
13 Konala se posléze v Brně-Lužánkách a měla představit různorodost rukodělných odvětví na Moravě – souhrnně tehdy nazývaných „domácký průmysl“.

14 Ještě v živnostenském registru z 20. let 20. století jsou vedeni košíkáři Josef Stodůlka a František Stodůlka. Srov. Státní okresní archiv ve Vsetíně, ONV Valašské Meziříčí, Živnostenský registr, svazek IV., 1896 – 1927, inventární číslo 162.

PRAMENY

Moravský zemský archiv v Brně:

G 11 – Rukopisy Františkova musea, J. L. O. KRAMOLÍŠ: *Paběrky z dějů městečka Rožnova*, rukopis, inventární číslo 90, signatura 79.

Koš z neloupaného proutí – jeden z výrobků střítežských košíkářů z přelomu 19. a 20. století

Kresba Marcela Kolářčková

G 113 – Zemská rada živnostenská, Domácký průmysl – dotazníky, statistiky, zaváděcí podpory, inventární číslo 160, signatura IX, karton 79.

G 113 – Zemská rada živnostenská, domácího průmyslu – příprava, zprávy z obcí o podomáckém průmyslu.

Státní okresní archiv ve Vsetíně:

OU Valašské Meziříčí, Sčítací operáty obce Střítež v roce 1880, inventární číslo 528.

OU Valašské Meziříčí, Sčítací operáty obce Střítež v roce 1890, inventární číslo 625.

ONV Valašské Meziříčí, Živnostenský registr, svazek IV., 1896 – 1927, inventární číslo 162.

MINV Střítež, Pamětní kniha obce Střítež, inventární číslo 14.

Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm – archiv:

LANGER, K.: *Vázání rukavic*, rukopis, inventární číslo R 178.

SALICHOVÁ, M.: *Vázání rukavic*, rukopis, inventární číslo R 158.

Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm – archiv ULUV:

Karty základní dokumentace ULUV, inventární čísla: 3099, 3106, 3107, 3124, 12006, 16169.

LITERATURA

DOMLUVIL, E.: *Vlastivěda moravská II. Místopis. Valašskomeziříčský okres*. Brno 1914.

KRBA, J.: *Zaměstnání obyvatelstva ve Stříteži nad Bečvou v sčítacích operátech*. Zpravodaj Okresního vlastivědného muzea 1996, s. 26 – 28.

KREJSEK, J.: *Valašské rukavice*. Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí 4, 1900, s. 87.

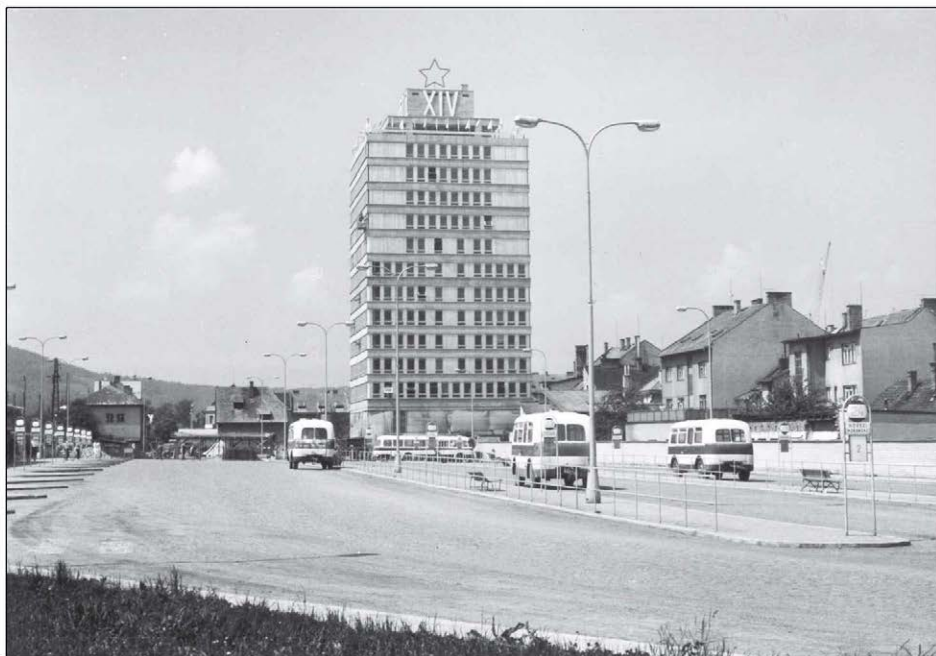
LANGER, J.: *Dvě tradice valchařství na východní Moravě*. In: *Moravsko-slovenské vztahy v lidové kultuře*. Ostrava 1974, s. 91 – 130.

Okres Vsetín. Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Valašské Meziříčí – Brno – Vsetín 2002.

ORSZÁG-VRANECKÝ, J.: *Dýmkařství na východní Moravě*. Rožnov pod Radhoštěm 1972.

PERNICKÝ, R.: *Zaniklá výroba valašských rukavic a „kocůrů“*. Český lid 25, 1925, s. 108 – 109.

URBACHOVÁ, E.: *Lidový kroj na Vsetínsku*. Vsetín 2004.

Novostavba vsetínského „věžáku“ a autobusového nádraží, 70. léta 20. stol.

Foto M. Langer

Portrét valašského podnikatele Františka Lukáše

(26. 2. 1901 – 3. 9. 1981)

Eva Žárská

V mrazivé únorové zimě prvního roku dvacátého století položili manželé Jan a Rozina Lukášovi do hrubě sbité kolébky svého prvorozeného syna Františka. O velmi skrovných poměrech dcery pasekáře z Velké Lhoty a podruha - dělníka v kamenolomu pocházejícího z Růždky svědčí i to, že chaloupka, kterou obývali, byla po několika letech hodnocena na sbor (demolici). Hmotná situace této dvojice se jen poněkud zlepšila, když Jan Lukáš dostal jako hajný k užívání deputátní hájenku s několika políčky na samotě zvané Javoří, k.ú. Střítež n. Bečvou, dodnes vyznačené na turistických mapách. To byly otci asi čtyři roky. Během let se narodili sourozenci Josef, Marta a Emilie, sestra Marie zemřela v útlém dětství...

Otce chudoba nijak zvlášť netrápila, většina dětí tehdy na tom byla podobně. Těžce však nesl, když jako dospívající výrostek musel i v létě jít do kostela v papučích, na boty peněz nezbývalo. Na dřevěných schodech kostela proto co nejvíce dupal. Od kostela utíkal domů, nerad líbal ruku příbuzným a faráři, tehdy obvyklou zdvořilost. Hlubokou neokázalou víru a vysoké mravní požadavky, které výchovou v dětství získal, dokazoval celým svým životem.

Zásadní vliv na otcovo profesní zaměření měla stavba přehrady Bystřička v letech 1908 – 1912. Vzpomínal, že ze školy místo domů často utíkal na stavbu, kde pracoval i jeho strýc O. Hlaváč. S obdivem pozoroval, jak přehrada roste, a umí-

ňoval si, že jednou bude stavět i on. Vzhledem k neutěšené hmotné situaci rodiny však na studia nebylo možno pomýšlet.

Během 1. svět války zastupoval svého otce, který byl povolán na frontu. Sotva čtrnáctiletý řídil likvidaci polomu po vichřici, která se přehnala nad lesy společnosti, u níž staříček pracoval jako hajný, tak úspěšně, že otci nabídl platit studia na kterékoli střední škole v Ostravě. Když tam s matkou jeli, po setkání s náhodným spolucestujícím a jeho ujišťováním „poněmčí vám ho tam“, nabízené stipendium odmítl. V letech 1916-18 se vyučil zedníkem, na víc rodinné prostředky nepostačovaly. Od té doby musel spolehat již jen sám na sebe. Při zaměstnání získal další profesi – tesařskou. Tovařšské zkoušky skládal v r. 1921, mistrovské zkoušky na mistra zednického až v r. 1930, tesařským mistrem byl od r. 1931.

Do r. 1919 pracuje na velkých průmyslových stavbách vídeňské firmy Stephanagesellschaft v Roudnici, Uničově, Kutné Hoře. Poté přechází k firmě zabývající se především výstavbou obytných domů. Vzpomínal, že se spolupracovníky české či německé národnosti neměl nikdy problémy. Od počátku r. 1922 do 30. 6. 1923 absolvoval prezenční vojenskou službu.

Toužil po dalším vzdělání. Měsíční plat jeho otce 30 Kč a výnos z deputátního hospodářství sotva postačovaly ke skromné obživě rodiny. Sám tehdy v Ostravě vydělával velmi slušně, až 105 Kč

týdně. Ponechával si jen nejnútnejší částku a zbylé peníze posílal domů.

Předpokladem pro studium na průmyslové škole bylo absolvování tzv. měšťanské školy nebo čtyř ročníků reálného gymnasia, což otec nesplňoval. Doporučení velitelů ženijního útvaru, kteří si povšimli nadaného a houževnatého frekventanta, pomohlo překonat i tuto překážku a otevřelo možnost studia na Střední průmyslové škole stavební v Brně.

Přes svůj vzdělanostní handicap ukončil otec úspěšně studia v r. 1925. Kromě sociálního stipendia ho rodina mohla podporovat jen bochníky chleba a ovčím sýrem. Často pociťoval nouzi.

Od r. 1925 pracuje již jako stavbyvedoucí. V r. 1927 se František Lukáš oženil se svou láskou Lydií Kočibovou, v níž našel oddanou a věrnou pomocnici, celoživotní spolehlivou oporu ve všech svých aktivitách, někdy velmi nebezpečných, hlavně za 2. svět. války, ale i v těžkém období po r. 1948.

V prosinci r. 1939 po čtrnáctidenní teoretické a praktické zkoušce před zkušební komisí při Zemském úřadu v Praze získal oprávnění užívat titul stavitel. Vystřídal několik stavebních firem a v r. 1933 nastoupil jako asistent, od r. 1935 jako společník firmy Technická a stavební kancelář Alois Sedlář a František Lukáš ve Val. Meziříčí. Otec působil především na Vsetínsku, kde se silně rozvíjela stavební aktivita v souvislosti s výstavbou Zbrojovky Vsetín. Z bezpečnostních důvodů trvalo toto společenství po celé období 2. svět. války, aby byly zajištěny rodiny v případě zatčení jednoho ze společníků.

Po vyhlášení mobilizace v r. 1938 nastoupil k ženijnímu útvaru. Maminka mu tehdy až s jakousi výčitkou psala „když jsi od nás tak pospíchal.“ Pro něho bylo prvořadou a samozřejmou povinností bránit svou vlast. Tím hůře nesl zradu v podobě Mnichovské dohody. Bezprostředně poté domů píše: „Rána stihá ránu“, ale projevuje větší předvídatost, než mnoho tehdejších politiků, když pokračuje: „Francie s Anglií svůj díl vrchovatě jednou obdrží... O nás bez nás se dohodli na náš účet, to je sprostá zrada!“ Stejně prozřívavý byl jeho bezprostřední komentář k poválečnému odsunu: „Měli jít, ale měli jsme to udělat slušně, to se nám vymstí.“ Brzy se zapojil do protinacistického odboje v ilegální skupině, kterou vedl tehdejší starosta Vsetína Josef Sousedík, s nímž osobně a úzce spolupracoval. V případě nutnosti jako spojky sloužili MUDr. Zd. Dančák a M. Dančák. Přímé schůzky byly kryty jako obchodní. Ještě den před svým zatčením, které zřejmě starosta Sousedík předvídal, se s otcem sešli a dlouho spolu u nás na dvoře hovořili. Otcí byl svěřen úkol vyhledávat a připravovat vhodné úkryty, promýšleli v případě nutnosti i eventuální evakuaci obyvatel apod. Samozřejmě hmotné i morálně podporoval rodiny vězněných. Do odbojové činnosti v jiné skupině byli zapojeni i někteří asistenti a další pracovníci firmy. Ve smrtelném ohrožení se ocitla celá naše rodina, když byl vyrazen velitelský partyzánský bunkr v Juríčkově mlýně v Leskovci. Otec jeho stavbu zajišťoval po technické stránce i dodávkou stavebního materiálu. Teprve dodatečně si uvědomil, že na veškerém dřevěném nářadí, které tam zůstalo, je vypálena firemní značka. Protože Němci bezprostředně po útoku mlýn zapálili, shořelo i toto nářadí a naše rodina tak ušla zcela jistě popravčí četi. My děti jsme samozřejmě o těchto aktivitách nevěděly. Až

František Lukáš v roce 1925

po letech jsem začala pátrat po pamětnících – zaměstnancích, kteří se na této akci podíleli, bylo však pozdě, nebylo koho se ptát.

Každou neděli po celou dobu války se u nás scházelo pět až šest rodin. Pánové především poslouchali zahraniční rozhlas. „Čerčilky“, které umožňovaly poslech i po odstranění krátkých vln a za něž hrozil trest smrti, jak upozorňovala kartička připojená k ovládacímu knoflíku, otec ukrýval v holínkách. Velmi si vážil osobnosti T. G. Masaryka a jeho portrét visel na stěně při všech proměnách režimů. Jako přesvědčený demokrat totalitní režimy nesnášel. Často nám opakoval, a tím i vštěpoval, že je lepší žít o kousku suchého chleba a vodě svobodně, než v hojnosti v totalitě. Svou skromností a suchou chlebovou kůrkou, kterou mival v kapse, byl proslulý.

Po válce rodiče bez váhání nabídli a poskytli domov osiřelé židovské dívence, jejíž životní příběh byl popsán v č.5, 2000/2 této vlastivědné revue. Porozumění a pomoc u něho nacházeli i někteří začínající umělci, zvláště malíři, jeden později národní. Podporoval na studiích i svého mladšího bratra, kterého otcovo zaujetí pro obor nadohlo natolik, že se rovněž stal stavitel.

Z chudého chlapce z valašských pasek vyrostl respektovaný odborník, který s těžko představitelným úsilím vybudoval prosperující stavební firmu. V době znárodnění v únoru 1948 měla 125 zaměstnanců. Dlouho do noci svítila okna jeho kanceláře, slovo dovolená neznal. Žili jsme velmi skromně, maminka ani my děvčata jsme neměly šperky. Vše se investovalo do vybavení firmy. Těžce nesu, když označení podnikatel zní v současné době spíše hanlivě. Jistě ani tenkrát nebyli všichni podnikatelé solidní, ale nepoctivců bylo mnohem méně. Čtyřicet letům komunistické totality se podařilo takřka všechny dobré tradice a morální zásady pro podnikání devastovat. Na otci spolupracovníci oceňovali vysokou odbornost, morální kvalitu a nekompromisní požadavky na kvalitu odvedené práce. Špatně postavená zeď musela být zbourána. Dokázal podřízené svým příkladem doslova strhnout k mimořádným výkonům, když se přesvědčili, že sám pracuje s větším nasazením, než požaduje po nich.

Před 2. světovou válkou se urychlovala výstavba pobočky Zbrojovky Brno na Vsetíně, polostátního podniku. Na větší zakázky bylo nutno již

tenkrát vyhlašovat výběrové řízení. Otcova nabídka při podobných akcích nebyla nejnižší, ale skýtala záruku kvalitně odvedené práce. Tehdy se do otcovy kanceláře dostavili zástupci sdružení brněnských stavitelů a žádali ho, aby se soutěže, tatínek říkal „oferování“, nezúčastnil. Za to měl obdržet 450 tisíc Kč v hotovosti bez práce a fakticky i rizika. „Nezdálo se mně to čisté,“ řekl, když jsme ho přiměli k tomu, aby o tom vyprávěl. Ono sdružení by si jistě tuto částku připsalo k nadsazeným nákladům. Stát skutečně neuměl a neumí dost dobře hospodařit. Do soutěže se přihlásil, zakázku získal, a zda měl za všechnu práci čistý zisk rovnající se sumě nabízené těmito podnikavci, nevím, ale sotva byla větší.

Jeden z asistentů připomněl jinou veřejnou soutěž, která byla vyspána na stavbu školy ve Velkých Karlovicích. Byla vybrána firma, která podala cenově nejnižší nabídku, o statisíce korun nižší, než byla nabídka otcovy firmy. Námitky, že za uvedenou cenu nelze stavbu realizovat v projektovaném rozsahu, nebrala obec na vědomí tak dlouho, až musela stavbu pro nedostatek financí zastavit a otec ji pak dokončoval až po válce.

Ve Velkých Karlovicích, dlouho před mediálně zdokumentovaným přemístěním kaple na Palackého náměstí v Uherském Hradišti nebo kostela v Mostě, vyšešl a realizoval přemístění objektu plinice o minimálně 15 m v areálu pozdějších Severomoravských dřevařských závodů.

V třicátých letech 20. století schválili představitelé města Vsetína výstavbu nového nemocničního pavilonu. Vzhledem k reálné hrozbě války však hodlali od stavby upustit. Otec vynaložil značné úsilí, aby je přesvědčil, že byť riziko poškození či zničení je vážné, může stavba při eventuálním konfliktu zůstat nepoškozená. Po válce pak nebude možno dlouhou dobu vynakládat prostředky na budování takovýchto zařízení, ale na obnovu průmyslu, komunikací apod. I v tomto se nemýlil. Stavbu nakonec povolily i protektorátní úřady, kterým nebylo proti mysli mít v zázemí moderní nemocniční zařízení. Otec stavbu zahájil v r.1940 a pokud mohl, stavbu pokrýval z vlastních zásob. Později, jak zapsal, „s pomocí uvě-

domělých vlasteneckých subdodavatelů, kteří potřebný materiál, cement, cihly, dřevo, ocel, vápno i šetěr dodávali za úřední ceny a nikoli několikanásobně vyšší ceny černého trhu“. Tato nezištnost umožnila dokončení tolik potřebné, na tehdejší dobu velmi moderně koncipované stavby, a to včetně omítky, kterou okupační úřady zakázaly. Otec zákaz nerespektoval, omítka vydržela v dobrém stavu přes padesát let a objekt svému účelu slouží dodnes. Nakonec to byly okupační úřady, které v září 1944 nařídily dokončit stavbu do konce roku. První pacienti - němečtí vojáci z východní fronty převážně s omrzlinami - pak byli přijati k ošetření 1. nebo 2. ledna 1945.

Výstavbu objektů ve Zbrojovce, kterou otec před okupací co nejvíce urychloval, v průběhu války co nejvíce brzdil. „Objektivních“ důvodů bylo dost, zásobování materiálem vázlo. Této možnosti i stavby nemocnice využíval k tomu, aby mnoho pracovníků ochránil před tzv. totálním nasazením v říši. Často přišel domů a prohlásil: „Mamo, dej mi nějaké víno, musím zase někoho na okresu vyreklamovat.“ A mnozí úředníci tak rádi učinili, když měli jen trochu přijatelnou záminku.

Při výběru zaměstnanců otec hodnotil především jejich schopnosti a jako přesvědčený demokrat zaměstnával i komunisty, což v tehdejší době nebylo zcela samozřejmé. „Pane staviteli, my Vám to nezapomeneme“, ujišťovali tenkrát a nezapomněli, jak se mohl po r. 1948 přesvědčit různým způsobem. Někteří se skutečně zasadili, aby nadále mohl vykonávat alespoň svou profesi. Je obecně známo, na jakých pracovištích končila tenkrát většina podnikatelů. Jiní soudruzi se dlouhou dobu snažili uškodit jemu i celé rodině, jak bude dále uvedeno.

Shodou okolností byli po r. 1945 čtyři ze stavbyvedoucích firmy členy čtyř různých tehdy povolených politických stran. Ani to, že jeho osobním šóférem byl Rom p. Facon, nebylo v poválečných letech obvyklé. Bez stanovených kvót dokázal najít uplatnění i pro handicapované - vedoucím nádvorní čtyř byl p.Buš se silnou zrakovou vadou. Pokud po asistencích požadoval přesčasovou práci, brali automaticky dvojnásobek platy, to i dělníci, a páni asistenti za války i večeri.

Odborníky oceněný statek „Na Korábce“ v Malé Lhotě

Foto archiv autorky

Zámeček Thonetů v Huslenkách-Kychové

Foto archiv autorky

Některé otcovy projekty a realizace zvláště zemědělských usedlostí a staveb si získaly uznání a respekt odborníků - výstavba dvou zemědělských usedlostí Na Korábce a v Javoři, stáje pro rodinu Ondruchovu ve Val. Bystřici, objekt skladu Travinářské stanice v Rožnově p.R., apod. Prof. VŠT v Praze Ing. Košátka statek „Na Korábce“ ohodnotil jako nejkrásnější zemědělskou usedlost v republice. Oceňoval komplexní řešení včetně stavby vlastního vodovodu a moderní technologií – automatické napáječky, mechanizaci odstraňování mrvy, zakládání píce a ekologicky vyhovující hnojiště. Doporučoval mu, aby svou firmu přeměnil na projekční kancelář a specializoval se pouze na projektování zemědělských staveb. Byl by tak nevěda a jen načas oddálil znárodnění své firmy.

V r. 1947 obdržel otec medaili za zásluhu o výstavbu. Ještě před únorovým převratem byla otci celkem třikrát učiněna nabídka, aby na min. zemědělství převzal dohled nad zemědělskými stavbami pro oblast Bystřice p. Hostýnem, Novojičínska, Frýdecko-Místecká, Valašskomeziříčska, Vsetínska a Valašskokloboucka. Podmínka byla jediná a pro otce zcela nepřijatelná - členství v KSČ.

Dekret o znárodnění dostal den před svými narozeninami v únoru 1948. Na otci jsme nepozorovali žádné dojetí, i když ho to muselo silně zasáhnout. Spíše na mamince, které bylo líto otce a dobře věděla, kolik úsilí a odříkání museli přinést. Dopis, který o tom napsal svému nejstaršímu a jedinému synovi, kterému nikdy nevyčítal, že si vybral zcela jiné povolání a nepokračoval, jak se říká, „v rodinné tradici“, velmi zapůsobil na vyšetřovatele při jeho pozdějším zatčení. Dopis se, žel, nezachoval, ale hlavní myšlenkou bylo, že daleko horší než pozbytí majetku by bylo ztratit čest. O tci a jeho nekompromisní poctivosti svědčí i to, že okamžitě po obdržení znárodnovacího dekretu odmítl cokoli z kanceláří a skladů vzít. Asistenti tedy tajně přinesli alespoň několik rolí papíru: „Ať máte, paní stavitelová, do čeho balit dětem svačiny.“

K otcovu zatčení došlo už na podzim 1948 na základě falešného udání zpracovaného tak ne-

věrohodně, že dokonce tehdejší šéf StB s. Dvořák nějakou dobu odolával naléhání velitele četnictva s. Beneše na otcovo urychlené zadržení. Křik zatýkajícího estébáka při domovní prohlídce mě probudil: „Paní, když my někam jdeme, jdeme najisto“. Maminka klidně odpovídala, že by o tom, co manžel dělá, musela vědět, a že by si zcela jistě vybral něco závažnějšího než rozhazovat letáky, které by navíc jako Jeníček s Mařenkou trousil za sebou až na vlastní dvůr a do své garáže. Těch 5 dnů otcovo zatčení bylo pro naši rodinu velmi těžkých, i když jsme byli zahrnuti zcela mimořádnou účastí a solidaritou přátel, příbuzných a známých. Jeden z otcových stavbyvedoucích, komunista, solidní a čestný člověk pan Mocek, začal připravovat protestní demonstraci bývalých zaměstnanců. Naštěstí byl otec propuštěn dříve než se uskutečnila, protože pak by byl zcela jistě odsouzen a těžkému trestu a vězení by nešel ani organizátor protestu, byť komunista. Nyní je už dostatek svědectví a dokladů, jak to v padesátých letech chodilo, kdy k uložení dlouholetých trestů vězení či dokonce trestů smrti nebylo zapotřebí žádných skutečných protistátních činů. Nevyužil ani nabízené možnosti přečíst si, kdo ho udal a ohrozil jeho život a svobodu. Po r.

1989 jsem v této věci žádné doklady nezískala, údajně bylo vše skartováno.

Otcova zásada byla: „Stavba, kterou vedu, musí jít“, a kupodivu šla i za socialismu, ovšem jen díky nekonečné většímu úsilí. Nedokázal pracovat jinak než poctivě a s plným nasazením. Toho nakonec využívali i představitelé socialistického režimu.

V n.p. Let Kunovice stavěl od r. 1951 několik hal. Na stavbě pracovali též političtí vězni, kterých v proslulé uherskohradištské věznici bylo tenkrát dostatek. Stavba byla pod trvalou kontrolou příslušníků StB, kteří si při jednáních rádi pohrávali s revolverem. Jednou v kruté zimě a při silném větru dokonce i vězni odmítli pokračovat v betonáži, kterou z technologických důvodů nebylo možno přerušit. Pro otce velmi těžká situace a tvrdý postih jeho osoby. Tehdy skupina jeho bývalých zaměstnanců, kteří ho doprovázeli ze stavby na stavbu, jako profesionálové i ve snaze chránit otce nastoupili a betonáž dokončili. Když jsem po mnoha letech často služebně pobývala v Letu Kunovice, mohla jsem slyšet jen slova respektu a úcty k jeho osobě a kvalitě odvedené práce.

Tak, jako otec za první republiky zaměstnával komunisty, v období socialismu na jeho stavbách našli práci a pomoc lidé pronásledovaní komunistickým režimem.

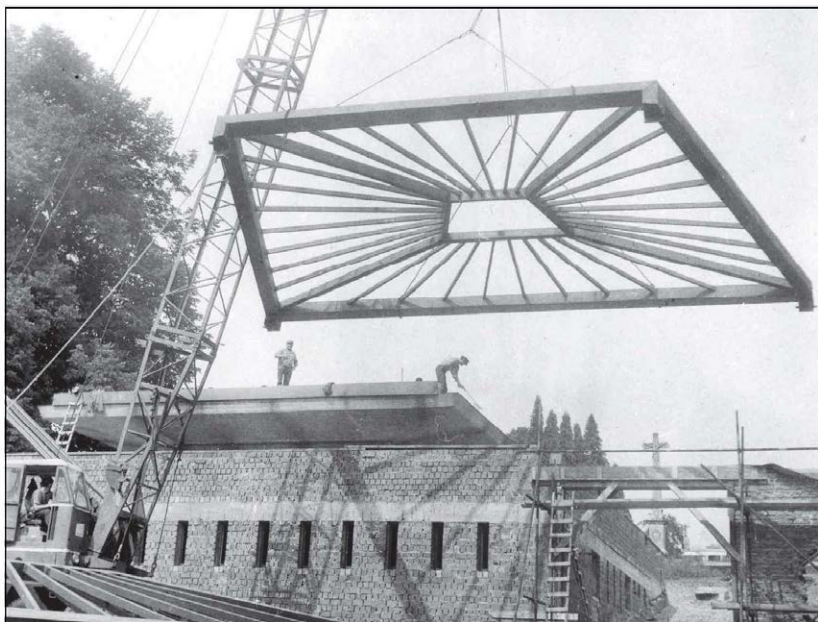
V r. 1953 si závodní organizace KSČ n. p. Průmstav Vsetín dala závazek, že „ta Franto z toho baráku dostanem“, jak mu sdělil jeden z nich, méně „nadaný“ soudruh. Náš rodinný dům rodiče vybudovali ještě v období, kdy byl otec pouhým zaměstnancem a majitelkou byla od počátku maminka. Proto nebyl znárodněn. Soudruzi si tedy vymysleli, že má otec dodatečně za r. 1948 uhradit nemocenské a důchodové pojištění za všech 125 zaměstnanců firmy, což otec odmítl a podal odvolání. V době znárodnění vykazovala firma finanční aktiva, která otec připravil pro nákup strojů a dopravních prostředků. Jen z jejich části bylo možno vše uhradit. Díky tomu se naše rodina, čítající šest nezapočetných dětí, nemusela vystěhovat. Celá tato odporná akce skončila teprve až v r. 1956, když se předtím v r. 1955 dostavil do našeho domu exekutor, aby sepsal majetek vhodný k zabavení.

Na povolání stavitele je záviděníhodné, že po dlouhou dobu, někdy po celé věky přetrvává jeho dílo. Dodnes mne potěší pohled na stav-

Sborový dům Horního sboru ČCE ve Vsetíně, 1979

Foto archiv autorky

Stavba smuteční obřadní síně ve Vsetíně, 70. léta 20. stol.

Foto archiv autorky

by, které realizoval, a některé z nich bych zde ráda uvedla: škola a nádraží Nový Hrozenkov, škola Halenkov a již zmíněné V. Karlovice, budova bývalého Okresního úřadu a pošty na Vsetíně, pro majitele fy Thonet zámečky v Dinotici a Kychové, mnoho objektů ve Zbrojovce Vsetín i závodu Jablůnka, nádraží Jablůnka, sklad Travinářské stanice Rožnov, již uvedený chirurgický pavilon vsetínské nemocnice, později i kuchyně a rekonstrukce obj. interny, stavba vrátnice. Nejvýše je hodnocena stavba obchodního domu Rodinger, kterou realizoval dle návrhu architekta L. Hilgerta, památkově chráněná jako významný objekt moderní funkcionalistické architektury.

Stavby po znárodnění podniku: již uvedeně haly v n. p. Let Kunovice, kovárna a navazující objekty včetně čistírny odpadních vod, vlečka, komunikace apod. v n.p. Tatra Kopřivnice (1957- 1962), kde dosavadní vedení stavby nebylo schopné tuto náročnou akci realizovat.

V r. 1962 přijal funkci vedoucího odboru výstavby MěNV na Vsetíně, kde pracoval až do března 1965. V tomto období přišel náměstek předsedy s nápadem, aby vedle ceněného komplexu jeslí a mateřské školy u parku, realizovaného rovněž dle návrhu arch. L. Hilgerta, byla do parku vestavěna další mateřská škola. Otec se velmi tvrdě postavil proti zničení parku a hodnotného architektonického díla. Nakonec se mu podařilo funkcionáře přesvědčit, když byl rozhodnut okamžitě rezignovat. K jeho 70.narozeninám mu přišli popřát i zástupci města. Tuším, že to byl s. Hlaváček, který tuto epizodu připomněl: „Měl jsem chuť Vás zabít, když jste můj návrh tak shodil, ale teď jsem za to vděčný“. Podobně razantně zachránil před demolici nejkrásnější vsetínský domek rodiny Hlavicových v ulici Na Kopečku, navržený pravděpodobně arch. D. S. Jurkovičem. Prosazoval i využívání technologicky způsobil a zachovalé městské vodní elektrárny při projednávání záměru na přemostění železniční tratě ve směru Valašské Meziříčí, tentokrát neúspěšně. Neuplynulo ani deset let a začalo se hovořit o přínosu malých vodních elektráren.

Od r. 1965 byl zaměstnán ve v.d. Stavba Vsetín. Zde nejprve odstraňoval nedostatky, které vznikly při neodborně vedené výstavbě objektů v.d. Irisa v Jasenicích.

V šedesátisedmi letech dostal nabídku vést stavbu výškového domu - „věžáku“ a autobusového nádraží na Vsetíně. Když namítal, že už je starý a stavba bude náročná, navíc experimentální dosud nikde nevyzkoušenou technologií zvedaných stropů, bylo mu řečeno: „Lidé jako vy do důchodu nechodí“. Stavba byla zahájena v červenci 1968. Při realizaci se vyskytlo a bylo třeba řešit mnoho problémů. Někdy musel na stavbu i v noci. K 31.12.1971 byla stavba předána v takové kvalitě, že byl přemlouván, aby za velmi výhodných podmínek s použitím této technologie vedl výstav-

bu objektu podniku zahraničního obchodu v Praze.

Takřka osmdesátiletý a zastupující jen svou osobu přispěl k revokaci a posléze upuštění od zoufale děsivého záměru, vést přístupovou komunikaci k budovanému sídlišti na vsetínském Sychrově v zářezu parkem mezi zámek a katolickým kostelem.

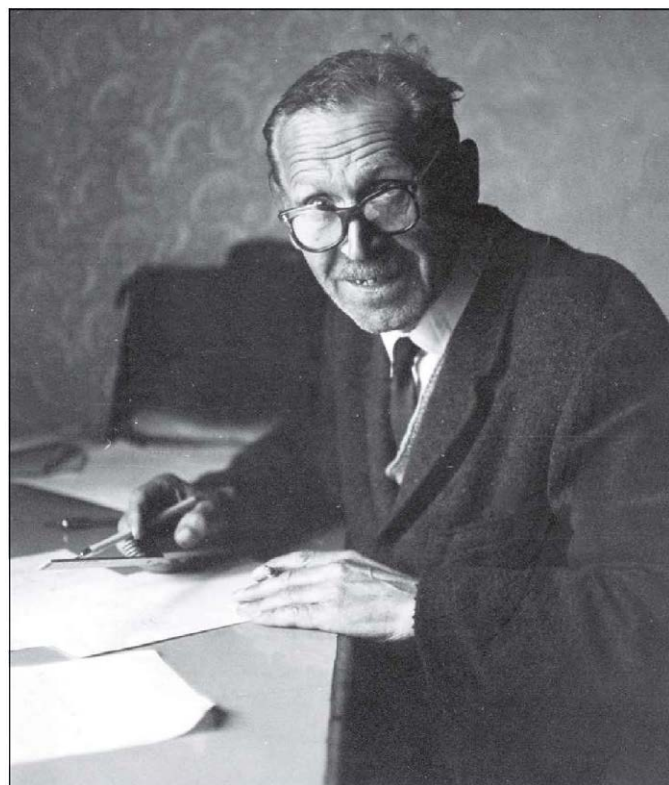
Jeho posledním, leč nemilovaným dílem byla v letech 1974-77 stavba smuteční obřadní síně na Vsetíně. Na projektu našel 168 nedostatků a závad, proto naléhavě doporučoval, aby město od realizace upustilo a nechalo zpracovat projekt nový. Kdo v této síni byl a v zimě mrzl na schodech, protože je prostorově nedostatečná, nebo v létě omdléval horkem a nedostatkem vzduchu, může jen litovat, že v tomto si město poradit nedalo. S vedením stavby nakonec souhlasil, poněvadž odpovědní funkcionáři mu přislíbili, že za to povolí stavbu sborového domu Horního sboru Českobratrské církve evangelické, což by jinak v období tvrdé normalizace nebylo myslitelné.

Teprve tato stavba byla ve skutečnosti jeho stavbou poslední. Jsem vděčná, že jsem měla možnost často ho na této stavbě pozorovat, s jakou radostí sleduje vysoké pracovní úsilí a nasazení dobrovolníků „pracujících jako kdysi“. Kolaudace se již nedožil.

Do r. 1981 vykonával funkci odborného stavebního dozoru pro akce MěNV na Vsetíně. Ještě k nemocničnímu lůžku, na němž strávil posledních pět dnů života, za ním přicházeli pracovníci z dozorovaných staveb pro radu.

Zemřel pokojně 3. září 1981. Ke hrobu ho vedle rodiny, přátel a známých doprovázel početný zástup příslušníků stávkových profesí, lékařů, kteří si pamatovali a vážili jeho zásluh při výstavbě nemocnice, a evangelických farářů, neboť v širokém okolí nebyl snad jediný sbor, kde by zcela nezištně neposloužil svou odborností.

Žil pod zorným úhlem věčnosti. Památka spravedlivého požehnaná.

František Lukáš sedmdesátiletý

Hostýnské vrchy

Foto K. Puszkailer

Krásné Valašsko, krutá doba

Jarmila Perutková, Josef Macháček

Velké štěstí mne provázelo po celou dobu, než jsem začala chodit do školy, a pak ještě několik let. Narodila jsem se z velké lásky a hned jsem dostala sestřičku – dvojče, které mne provázelo od prvního pláče a krůčků až do krušného období života v potměném jeskynním šeru.

Náš otec byl hajný na Salajce v Ostravici – Bílé. Pocházel z rodiny hajných z Čeladné. Jako dítě musel projít strádáním za první světové války. V době dospívání prožil krásná léta osvobození národa a naplněn ideály vstoupil do života mladého svobodného a demokratického státu. Bylo mu 26 let, když jsme se narodily já a moje sestra, v té době ještě sloužil na Ostravici. Náš bratr Karel přišel na svět v novém působišti v Dědicích. Pobyli jsme tam jen velmi krátce.

První moje vzpomínky se vážou na další hájenku na Kotárech. To je kopec s řadou samot, který se vypíná mezi Rajnochovicemi a Hošťálkovou v Hostýnských horách.

Mé dětství, z něhož se mi vybavuje plno dojmů, patřilo k zázrakům valašské přírody, která ve chvíli své velké marnotratnosti vytvořila malý ráj. Nová myslivna na Juhyni pod Trojákem, v níž jsme se usadili, voněla čerstvým dřevem. Bukový les za ní hýřil barvami od jara do zimy. Maminka založila kouzelnou květinovou zahrádku kolem domu oddělenou plůtkem, abychom ve svém skotačení neunikly na silnici. Auto tam projíždělo zřídka. Bylo to pozdvižení, které bylo slyšet zdaleka zřejmě proto, abychom nezmeškaly a dobře si ten div prohlédly.

Za silnicí bublal pstruhový potok, kterému se říkalo Juhyně. Jeho tajemství jsme odkrývaly cestou ze školy v Rajnochovicích - Košovém. Trvalo nám mnohem víc než půl hodiny, než jsme dorazily domů. Postávaly jsme u tůněk, čekaly, až se

objeví známý rak a dodá si odvahy některý z plachých pstruhů, kterým jsme dávaly i jména. Přes potok jsme se dostaly na stráž pod silnicí, která vedla do Vsetína. Byla tam sazenice a v ní začátkem léta dozrávaly jahody. Za silnicí už byl hustý koberec mladého lesního porostu. V místě, kde se cesta z Rajnochovic napojila na silnici, jsme byly skoro u našeho domu. Maminku, pokud nebyla doma, jsem občas našla i s bratrem Karlíkem kousek výš. Tam byla malá políčka na brambory, řepu, pohanku a další plodiny potřebné v malém hospodářství. Ještě dál pak byla školka, v níž ženy pěstovaly sazenice pro obnovu lesa.

Dnes je v těch místech skvrna civilizace. Plechové obludy nyní nahradily milíře, v nichž dříve uhlíři o necelý kilometr níž po vodě Na uhliskách, pálili dřevěné uhlí. Kovové výrobny jsou schopné pohltit obrovské zásoby bukového dřeva. Hranice dřeva zaplavily celé údolí a vyhnaly pole, školku i blatouchy, petrklíče, zvonky, kozí bradu, šťovík a vše, co tam rostlo ve vzájemném souladu.

V zimě, když napadl sníh, připravila krajina jiná kouzla. Sněhem zabalené stromy za stmívání, které nás zastihlo cestou ze školy, představovaly tajemné postavy, jiné obludy se zjevovaly za raního šera. Ticho nerušila ani píla na Juhyni svým houkáním, které nás od jara vyhánělo z teplé postele. Podle ní si lidé až v Hošťálkově a Ratiboří fídili hodiny.

V zimě měl náš táta s mámou víc času. Rádi jsme ho poslouchali i s bratříčkem, jak se radí s jinými pány, jak pokácet obrovské jedle v údolí. Byly tak objemné, že se prý na to musí vzít „břuchaň“ (píla) dlouhá 2 metry čtyřicet. Potíž bude, aby oddělené klády vytáhl jeden pár koní, asi se musí zapráhnout dva. A pak se musí dřevěným

pluhem protáhnout cesta a zavolat chlapy na proházení. Začaly jsme těm věcem rozumět.

Rok za rokem utekl a my už chodily do měšťanky do Hošťálkové. Bylo to dál, dobrých deset kilometrů. Nejdříve nahoru na Troják, pak přes Kotáry, Marušku, Bludný na Končiny, potom po stráni dolů ke škole uprostřed vesnice v údolí Horňanky. Ta místa jsme měly mnohokrát přečtená, zvláště ve chvílích, kdy proti nám foukal vytrvalý a dotěrný severák. Zimy byly bohaté na sníh, jeden a půl metru nebylo vzácností. Závěje zahalovaly téměř celé chalupy.

Paní učitelka Krutílková, přísná matematická, nám později prozradila, že nás obdivovala a litovala, že nemohla udělat víc, než nám dovolit usušit si promáčené boty a kabáty. V zimě, když jsme přijely na lyžích zhotovených našim tatínkem, jsme měly promáčené od sněhu i punčochy přidržené páskem zlobivých podvazků kolem stehén.

Na učitele jsme měly štěstí. Náš třídní O. Janata s námi zpíval krásné národní písničky. Některé jsme měly zamilované už z domu. Otec je uměl hrát na harmoniku i jiné nástroje. Jejich rodina byla vůbec hudebně nadaná. Když se sešli všichni bratři, byla z nich obdivuhodná kapela. Učitelka češtiny Povalová nám odkrývala tajemství české literatury, Vavrečka a další učitelé vybranými větami vyvažovali zásahy neoblíbené němčiny a poněmčeného obsahu učební látky. Dodávali nám odvahy. Pak jsme si s děvčaty sušily, proč Ince Bačové Němci popravili tatínka a co krutého postihlo spolužačku Štěpánovou, rodinu Nevolovou a jiné.

My jsme měly také své tajemství, na které jsme se bály i pomyslet. Náš tatínek i s mámou se s námi už dříve bavili, jaká hrůza přepadla naši zemi, když k nám vtrhli Němci. Pak přijímal občas návštěvy pánů a rozumovali, že se proti tomu musí něco udělat a že to svět nemůže tak nechat. Aby se to změnilo, budou třeba zbraně, potraviny a další věci, hlavně spolehliví lidé.

To tajemství přišlo. Pobývali u nás a v podkrovní přespávali dva páni. Nejdřív nám rodiče říkali, že jsou to strýci a potřebují pomoc. Pak, když jsme je zaslechly hovořit cizí řečí, a němčina to nebyla, nebylo vyhnutí, pravda musela ven. Dověděly jsme se, že jsou to vojáci z Anglie, kteří bojují proti Němcům. Musí se skrývat, proto potřebují naši pomoc a nesmí být za žádnou cenu prozrazeni.

Od té doby jsme musely žít dva životy. V jednom se učili jazyk neoblíbených německých vojáků, v druhém hlídali tajemství a pomáhat bojovníkům, kteří se snaží přispět, aby opět přišla svoboda a volnost. K těm bojovníkům patřil i náš otec a maminka a my jsme jim fandily a držely palce. Nebezpečí prozrazení, na které otce upozornil majitel chaty na Tesáku pan Kubič a spolehliví lidé u četnictva v Hošťálkově a na Vsetíně, bylo jedním z důvodů, proč se celá rodina musela odstěhovat z údolí, které jsme si zamilovaly. Odešli jsme do beskydských hor, které znal důvěrně ze svého mládí náš otec.

Začalo léto 1944. Otec se brzy ve svém staronovém prostředí zapojil do své tajné činnosti. Jeho rodina pečovala o chatu (horské neobydlené stavení sloužící jako salaš nebo seník a také jako úkryt lesních dělníků) na hoře Trojačce, která čněla mezi údolím řek Bílá a Čeladanka do výšky téměř tisíc metrů. Místo vešlo do dějin odboje a nás dvanactiletých děvčat se to nejen dotklo, ale změnilo nám to idylický život na dlouho trvající peklo.

Z východu se přes hranice se Slovenskem probojoval začátkem podzimu partyzánský oddíl vedený Jánem Ušiakem. Později z něj vznikla známá partyzánská brigáda Jana Žižky. Po tuhých bojích potřebovaly její bojové zdemolované oddíly odpočinout, doplnit zásoby, zbraně a munici. V tom jim pomáhal otec, celá jeho rodina i někteří další hajní, obyvatelé samot a vesnic v údolí. V době, kdy otec nemohl, přišly vhod dvě nenápadné holky. Pod záminkou třeba sběru osluzin či hub donesly na smlouvaná místa potraviny a po písknutí zase mizely na cestě domů. Cesta na horu trvala i dvě hodiny, dolů bez zátěže jsme to zvládli rychleji.

Muži, mezi nimi otec a další hajní, měli starosti složitější. V polovině října se ve zmíněné chatě uskutečnila významná schůzka, jak jsme se dověděli mnohem později, mezi parašutistickým výsadkem z Londýna (Wolfram) pod vedením kapitána Josefa Otiska a partyzány z východu vedenými Jánem Ušiakem a D. B. Murzinem. (Pozn. Sládek, str. 331) Byla tam dohodnuta další součinnost a partyzáni od výsadku převzali finanční podporu 100 000 korun v říšských markách. Od otce jsme slyšeli, že na tom měla podíl také Sousedičova odbojová organizace ze Vsetína. Tyto věci by nám mohli vysvětlit historikové, zároveň objasnit, jak se uskutečňovala dohodnutá spolupráce. Otec věděl o domluvě, že Ušiakovi partyzáni prostřednictvím svých vysíláčů přes velitelství v Kyjevě vyžádají dodávky zbraní, jak ze západu, tak z východu.

Ráda bych se dověděla pravdu, protože můj otec na to doplatil životem, a nám celé rodině to vyvrátilo vše, na čem rodina stála a z čeho žila.

Tragické období začalo v neděli 22. října 1944, tehdy skončily naše vycházky k vrcholům hor. Podle historických údajů obklíčilo partyzánské tábory na 400 po zuby ozbrojených mužů zvláštních komand SS a gestapa. Byli nasměřováni naprosto přesně. Do jejich služeb přešel S. Kottačka, jeden z partyzánů Ušiakovy jednotky, zastřelil jednoho výsadkáře. Utekl a pak přesně popsal zlínskému gestapu místa pobytu partyzánských oddílů na Trojačce. V boji s několikanásobnou přesilou využili partyzáni (v počtu asi 80) mraků a mlhy, která se válela nad vrcholky hor, odpoutali se a unikli jen s malými ztrátami a několika raněnými. Nejhorší bylo snad to, že museli

opustit pracně nahromaděné zásoby potravin a munice.

Na nás tato událost dolehla způsobem, který si naše matka, ne tak my děti, nedovedla představit. Za přispění hajného (Kabilka) ze sousedního revíru gestapo v lese i v domě otcových bratrů pozatýkalo všechny muže. Odvlekli je k výslechům na Bílou. V pondělí, když jsem se spolužačkami jela vláčkem do školy do Frýdlantu n/O, při hledání volného místa jsem narazila na oddíl střežený ozbrojenými vojáky. Uviděla jsem poraněného tatínka. Stačil mi říct: „Postarej se o rodinu! Věřím ti!“ Pak už jsem ho neviděla. Zmizel ve vězení gestapa v Ostravě.

Další dny byly pro nás hrozné. Němci několikrát prováděli prohlídky. Všechno rozházeli, rozbili, slavníky rozřezali, krávy odvedli a psa zastřelili. V domě nezůstalo nic k jídlu ani k bydlení. Maminka se z toho zhroutila. Zhroutilo se vše, v čem jsme žili. Byla zabita láska, vzájemná úcta, rodičovská péče, pochopení a opora, zabít byl soucit i v nás dětech. Na hospodyně – matku – padlo šero jakési děsivé jeskyně, už z něj nevyšla. Na nás děti ohromný mrak naplněný pláčem.

(Otcův bratr Josef, zatčen, zemřel v plynu. Bratr František (20 let), zatčen, zemřel na pochodů smrti. Bratr Zdeněk odvezen do Německa, v roce 1945 na následky zemřel. Karel Kurečka (naš otec) popraven 9. listopadu 1944 na návsi v Kunovicích. Maminka rozená Holčáková z Horní Bečvy byla ve vysokém stupni těhotenství, za několik dní porodila ještě v šoku holčičku, která neustále plakala a brzy zemřela.)

Zoufalost situace, jak to vidím dnes, byla násobena tím, že naše rodina, označená Němci za bandity, nemohla dostat od nikoho pomoc. I za ni v tomto případě hrozilo gestapo trestem smrti. Lidé by byli chtěli risknout. Věděli však, že kousek dál vše hlídá lesní zřízenec, slovo hajný by pro něho byla pocta, jehož syn se veřejně chlubil svou příslušností a činy v Hitlerjugend.

V zoufalosti bylo každé uvažování těžké. Jen se mi vrátilo: „Postarej se o rodinu!“ Odnikud a z ničeho přišla chvíle, kdy jsem se přestala bát. Jako bych se dotkla páličního hrnce na plotně. Z vědomí téměř okamžitě zmizel hrnec, jen kůže svědí a pálí. Cítila jsem, že musím tam, kde nás znají a kde otec vždycky našel pomoc – k Čechům na Kotáry.

Hajný Karel Kurečka

Foto archiv J. Macháčka

A tak jsem se vydala na cestu do krajiny svého dětství. Pěšky na Bílou, vláčkem do Frýdlantu n/O, přesednout do vlaku na Valašské Meziříčí. Dál to bylo jedno – od nádraží v Jablůnce nebo v Rajnochovicích všude strašně daleko. Vystoupila jsem a šla. Mezi chalupami, potom do stráně. Začalo se šerit, z nohou se staly dřevěné kůly, které mne postrkovaly stále pomaleji vpřed. Otupělé smysly velely: jdi k Čechům. Náhle se v přitíni objevilo něco neviditelného. Únava zabránila bát se. Byla to partyzánská hlídka. Něco jsem jim vyprávěla, na něco se ptali. Opakovala jsem kam jdu – k Čechům. Zavedli mne, přijali mne v chalupě a pak jsem usnula.

Probudilo mne, když si někdo sedl k oživlým mým nohám. Byl to kapitán Stěpanov, tak se představil. Přešel až sem z Trojačky. Znal otce osobně. Zeptal se, zda jsem dcera Karla – hajného. Pak mi řekl, a to mne zamrazilo: „Tvůj otec byl popraven v Kunovicích. Byl to on. Byl zmlácený a k nepoznání, ale byl to on. Viděli jsme to na vlastní oči ze stodoly. Bylo nás málo, měli jsme málo zbraní a munice. Němci celou vesnici vzali jako rukojmí a při odporu by ji celou vypálili.“ Pak si zanádal.

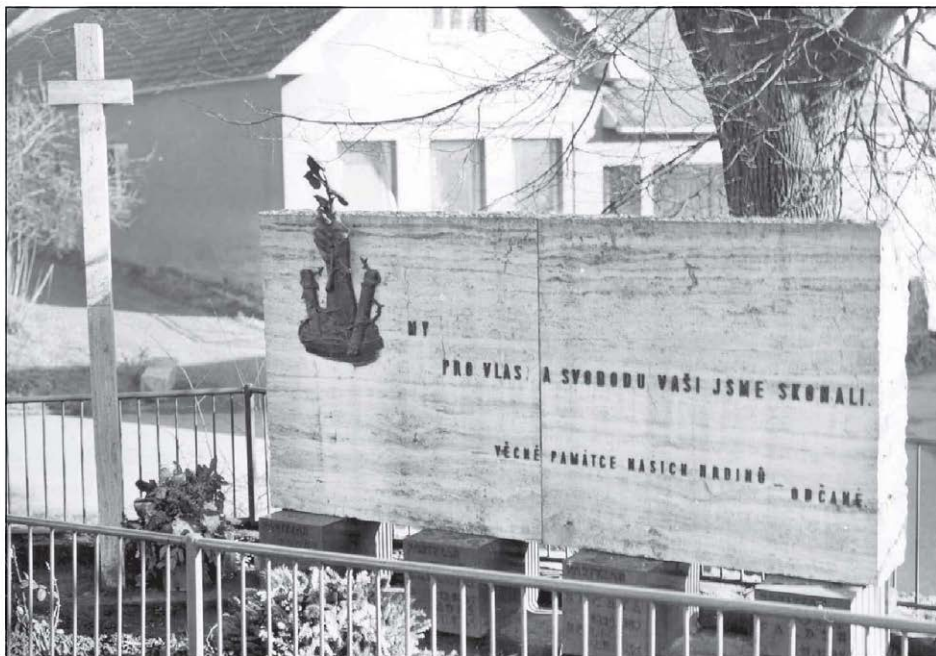
Skutečně 9. listopadu 1944 Němci obklíčili vesnici Kunovice. Přijela auta. Dovezla napůl umučené vězně a pro výstrahu je oběsila na lipách na návsi, vysazených jako symbol svobody. „Nadlidi“ v černých uniformách i v civilu řvali nenávisť, plni krutosti a nadřazenosti a zároveň strachu, a nebylo poznat, zda jsou z Německa nebo z českého pohraničí. I popravičích v bílém plášti popravili o několik vesnic dál.

Ted' už nebylo pochyb. Dosud jsme žili v naději, že otec žije. Nedokáží si vybavit, jak jsem tu zprávu přijala. Zřejmě na mne padla tma. Po chvíli mi začal Stěpanov nabízet pomoc. Ptal se, zda máme co jíst a z čeho žít. Nabídl mi a dal mi celý balík peněz.

Ve Starých Hamrech jsem za část nakoupila něco potravin. Pak jsem se dověděla, že četníci a gestapo šetřili, kde se vzaly v obci falešné stokoruny. Starší majitelé obchodu, v němž jsem platila,

Sestry Kurečkovy (Jarka vlevo, Zdeňka vpravo sedící) na měšťance v Hošťálkové, květen 1944

Památník popraveným hrdinům v Kunovicích

Foto M. Langer

ač byli tvrdě vyslýcháni, mne neprozradili. Po válce, když jsem jim zajela poděkovat, řekli, že to byla jejich povinnost. Tato příhoda a také to, že mi děvčata ve škole ochotně nabídla ze své svačiny, vzkřísily ve mně kapku naděje. Ta vedle povinnosti a odpovědnosti za rodinu mne vedla dál.

Po válce jsme se museli z hájovny vystěhovat. Byla to další pohroma. Nebylo jim konec a přicházely tak rychle, že normální dny uběhly, aniž bychom jich dokázali užít. Každý rok byl kratší a kratší.

Podle přání maminky jsme hledali místo pro další život v Bystřici p/H. V jejím okolí jsme prožili šťastná léta, odtud víra, že by se mohla navrátit. Byla nám nabídnuta malá, úplně zchátralá chaloupka na okraji města. Byl to opuštěný majetek lidí, kteří byli odvezeni do koncentráku. Mělo to střechu. Maminka dostala velmi malý důchod (pár korun), svítila naděje.

Plučnarovi, kterým domek patřil, se však šťastně vrátili a chtěli pochopitelně bydlet ve svém. Národní výbor nás jednoduše vystěhoval na ulici. Místo pod střechou jsme našli u sousedů, za bydlení se to označit nedalo. Pak nás prozatímne nastěhovali k jednomu právníkovi, což bylo ještě horší.

Bylo mi patnáct. Dodala jsem si opět odvahy a zajela na krajský úřad do Olomouce. Dobří lidé mi pomohli najít místo, kde se takové věci rozhodovaly. Po složitých jednáních jsem se dostala i k předsedovi či řediteli, který mohl rozhodnout. Vyslechl mne a slíbil, že do Bystřice zajede a nám pomůže. Slovo dodržel. Zajel, svolal komisi, která nám přidělila chalupu, konfiskát po Němcích.

Udělal zřejmě ještě něco víc. V matčiných dokumentech jsem později objevila důležitou listinu. Otec dostal dekret na to, že byl účastníkem odboje (podle zákona 255) a matka je dědičkou práv. Řízení v té věci bylo zahájeno v roce 1947 a odboj uznán v roce 1948. To bylo tedy v době mé anabáze do Olomouce, kde jsem pověděla všechno, co jsem věděla o otci. Postavení rodiny dekret nezměnil. Maminka stále žila mimo reálný svět a bylo štěstí i pro ni, že zvládala jednoduché práce kolem sebe.

Nad její síly bylo například to, že v rodinné škole v Holešově, kterou jsme se sestrou navštěvovaly, po nás chtěli, abychom si potřeby k výuce šití nebo vaření donesly nebo zaplatily. Pro dvě dcery už peněz nebylo, bratrovo studium na místním gymnáziu bylo levnější. A tak mne máti vzala a dovezla ke známým do Vítkova, abych tam pracovala v textilce a přinesla nějakou korunu do rodinného rozpočtu.

Zaměstnání jsem měla hned dvě. V textilce jako dělnice ráno a odpoledne v hospodářství jako služka i zemědělský pacholek, jen za jídlo, i na to mi peníze stihli odčerpat. Jiní dobří lidé mi pomohli najít byt, to mne zachránilo. V továrně jsem postoupila na místo kresličky. Místo práce ve stáji a na poli jsem našla zálibu ve sportu, cvičila jsem děti, dorostenky i ženy.

Můj čas se nepřestal zrychlovat, zrychlil i své vyprávění. Něco mne stále pohánělo dál a výš. V roce 1951 – 52 jsem absolvovala Tyršův ústav tělesné výchovy, dostala místo instruktorky TV v Uherském Hradišti. Nesnáze mi pomáhal zvládat můj celoživotní druh, který byl v době mého studia na vojné také v Praze. V roce 1953 jsem si vypůjčila peníze na kostým a prostě jsme se vzali. Byl synem živnostníka vyvalstněného novým režimem, velmi těžko se mu hledalo zaměstnání.

Musela jsem se přestěhovat domů, do domku, kde s matkou bydlel ještě náš bratr a sestra. Jí závidět nemohu. Vdala se na Rusavu za chlapce, který údajně pro podvratnou činnost byl odsouzen do Jáchymova. K tomu si „orgány“ připočítaly, že náš otec přechovával parašutisty ze Západu, že s nimi úzce spolupracoval a připravil jednání s východními partyzány (za to dostal vyznamenání in memoriam v Anglii). Vyšlo jim, že si zasloužíme takovou pozornost, aby nám nasadili StB jako podnájemníka do rodinou zaplněného domu.

Náš společný příjem byl nízký. Proto jsem se rozhodla rozšířit si kvalifikaci. Syn už chodil do školy. Začala jsem studovat vysokou školu, obor biologie – tělesná výchova. Absolvovala jsem v roce 1965 a nastoupila na odborné učiliště v Bystřici. Práce mne plně uspokojovala. Měla

jsem ji plně ruce i v Dětském výchovném ústavě, kam jsem přešla.

Se strastmi svého mládí jsem se vyrovnala. Když je procházím, zjišťuji, že jsme se v každém období chovali čestně, nikomu vědomě nezpůsobili bolest, a to, že otci a tím celé rodině bylo krutě ublíženo, patřilo k strašně těžké době a nebylo v našich silách tomu zabránit. Svou roli v tomto dění považuji za skromný příspěvek, aby mých pět vnuků i jejich rodičové mohli prožít šťastnější život. Proto, aby si toho dokázali vážit, pracovala jsem s jinými svědky doby na obnově partyzánského bunkru u Hrubé jedle. Velmi by mne zarmoutilo, kdyby tato svědectví chátrala a pocit lidské důstojnosti, vážnosti a vzájemné úcty se nechal vytlačit technologiemi pádící doby. Pak by chátralo i překrásné Valašsko.

Dovětek zpracovatele vyprávění J. Perutkové, rozené Kurečkové, z Bystřice pod Hostýnem, Josefa Macháčka, veterána války – účastníka domácího odboje:

Otec Jarmily Perutkové Karel Kurečka, narozený 6. 12. 1906 v Čeladné, hajný, účastník odboje, vězeň gestapa, popraven oběšením pro výstrahu 9. 11. 1944 v Kunovicích - Loučce.

Od roku 1940 v Obráně národa v Rajnochovicích, napojen také na ON na Vsetíně. Na hájovně na Juhyni přechovával dva parašutisty. Spolupracoval s bratry Českovými z Kotárů, Pučkem ze „Šanghaje“ na Trojáku a Kubičem na Tesáku. Podporoval Zelený kádr v Hostýnských horách.

Od května 1944 účastníkem odboje v Beskydech. Po přechodu partyzánů ze Slovenska zajišťoval jejich pobyt na Trojačce na své chatce a ve svém revíru. Pomohl zorganizovat setkání J. Ušiaka, D. B. Murzina s kpt. Otiskem a výsadkem Wolfram k navázání spolupráce. (Pozn.: Oldřich Sládek, Zločinná role gestapa, str. 331, Marie Hrošová: Stručný nástin cesty part. brigády J. Žižky, str. 14.)

Dechová hudba z Malé Bystřice v roce 1927 (svatba Anny Heryánové ze Santova) Foto archiv J. Musila

Dechovka na Malé Bystřici

Jan Musil, Ladislav Videcký, Miroslav Záruba

K velkému ústupu tradičních muzikantských seskupení na Valašsku došlo po první světové válce, kdy byl malý cimbál vytlačen harmonikou, a to pro nevelkou technickou náročnost hry, lehkou přenosnost, nižší cenu, silnější zvuk a menší technické požadavky. Tento typ smíšených hudeb: smyčce a dechy (tzv. štrajch) a harmonika nebo čistě dechové kapely hrávaly na zábavách až do padesátých let 20. století. Dechovka rovněž ovládla větší taneční příležitosti, zejména akce pod širým nebem (výlety, výroční zvyky, pohřby, dožínky, později veřejná sokolská cvičení, kulturně-politické slavnosti, po druhé světové válce pak nejrůznější manifestace, plesy a tzv. benátské noci).

Paralelně nacházíme dodnes při nejrůznějších spontánních zpěvních příležitostech – oslavách, svatbách, masopustních obchůzkách či jarmarcích – menší nástrojová seskupení, v nichž nalezneme v nejrůznějších kombinacích housle, harmoniku, ozembouch, bicí, kytaru, flétnu či saxofon.

Malá Bystřice byla chudá valašská dědina, kde se nikdy moc neurodilo a ani ta kultura neměla podmínky. Malá Bystřice ležela stranou velkých cest, neměla žádný střed – náves a neměla ani ulice, protože chalupy byly rozestěny po stráních a kopcích, neměla ani kostel a občané tří církví byli příslušní na Vsetín, na Hrubou Lhotu a do Hrubé Bystřice. Měla dvě školy: jednu nahoře Na Santově a druhou v údolí Bystřičky U Bušů, později třetí U Kočibů. Nebylo času a možnosti vyvinout vlastní nástrojovou hudební kulturu.

Na vlastní muzikanty a na vlastní kapelu si Malá Bystřice musela počkat až do začátku dvacátých

let dvacátého století. A byla to kapela dechových nástrojů.

Po první světové válce přišel na santovskou školu pan učitel Bruno Kropáč a jako každý vesnický učitel byl též hudebně vzdělán, ale nejen na obligátní housle. Usmyslel si, že dá dohromady dechovou kapelu z místních mládenců. Základ našel v několika muzikantech, kteří již tuto hudbu pochytili, byli členy kapely ve Valašské Bystřici a chodili tam pravidelně na zkoušky: Jan Stančík, hráč na S trubku, Karel Labaj, hráč na křídlovku a Bohuš Kopecký, klarinet.

Několik dalších zájemců se našlo v Malé Bystřici a ti začali chodit na hodiny do školy „Na Santově“. Když pan učitel uznal, že své žáky dostatečně vyučil ke hře, pověřil vedením dechové kapely Jan Kočiba z Holomůva, který hrál na křídlovku. Dále tam byli: Jaroslav (Slávek) Kočib, též z Holomůva, a František Poláček od Mléčnicku, oba hráli na baskřídlovky, Rudolf Mikel a Ludvík Labaj, klarinety, Jan Mikulenka ze Sedla, S trubka, Slávek Santovják z Košářů, heligon (bas) a Josef Heryán, Za Širokou, buben. Nástroje si pořídil každý sám. Pouze Slávek Santovják neměl peníze na tak drahý nástroj. Domluvil se s ostatními tak, že zaplatil polovinu a ostatní dali na tu druhou.

Zkoušky se konaly u kapelníka Jana Kočiba u Hájných. Později se také zkoušelo a přehrávalo se některé party na Santově u jeho bratra Jaroslava Kočiba – říkalo se zde „U Slávků“. Pečlivými a vždy ochotnými hostitelkami jim bývaly, byť za skromných podmínek, jejich manželky Emilie a Tonka.

Kapelníkem byl Jan Kočib, ale tím, kdo skutečně řídil činnost kapely, vybíral pro ni písničky, sjed-

nával účast na akcích, řídil její zkoušky a navíc pro kapelu skladby upravoval, byl křídlovák Karel Labaj. Tyto úpravy „šil“ na schopnosti hráčů, vždyť právě Jan nedokázal „vytáhnout“ vyšší tóny, proto je přepisoval do jiné tóniny.

Mládenci si vzali muzicirování k srdci a hráli k obveselení spoluobčanů při všech možných příležitostech: na svatbách, výletech, plesech a končinových zábavách, poutích doma i v širokém okolí. Hody se slavily i tři dny. Na muziky chodili mládenci také ze sousedních obcí a obyčejně během zábavy došlo mezi domácími a přespolními k šarvátkám. Ale co by to bylo za zábavu, kdyby se chlapi nepoprali!

Velmi oblíbené bývalo vyhrávání k svátku Josefům. Tehdy chodili po celou noc od chalupy k chalupě těch Josefů. Bývali za to odměňováni nějakou tou korunou, ale též něčím ostřejším a něčím k zakousnutí. To se opakovalo také na 1. máje s tím rozdílem, že vyhrávali u každé chalupy. A za dobrou výslužku přidali písničku či dvě navíc.

V době těch začátků v sousední obci Valašské Bystřici účinkovala velká kapela Ferdý Trčky, který si myslel, že malobystřičtí hudebníci jim berou výdělek. Proto je udal, že nemají licenci, že neplatí daně a hrají načerno. Naštěstí se Malobystřičané po známosti dohodli s kapelníkem Michoňkem z Valašského Meziříčí, který je vzal do svého stávu, a tak mohli pokračovat jeho jménem dále.

Místem jejich účinkování byly domácí hospody Na Vakovní, U Bušů a U Kočibů a také v sousedních vesnicích jako ve Valašské Bystřici Na Bařínách, v Bystřičce Na Nové, v Růžďce u Bártků, ve Lhotách a jinde. Velmi oblíbené byly „výlety“, což byly taneční zábavy venku, které se konaly obvykle poblíž nějaké hospody, aby se v případě nepříznivého počasí mohlo přejít do sálu. Na Santově se konávaly v lesíku „Malá Kyčera“ (to je prostor nad bývalým obchodem), kde hostinský Macháček z Vakovní měl upravenou mýtinu s lavicemi a stoly a uprostřed na trávníku se tančilo. Pivo se čepovalo přímo ze sudu vedle malého stánku s dalším občerstvením.

Stávalo se, že tito vesničtí muzikanti šli někam hrát, a když jim někdo chyběl, pak místní, pokud byli volní, jim ve hře ochotně pomohli.

Hrávali skladby tehdy populárních skladatelů Hotového, Vacka, Vejvody, Bláhy, Maliny, Borovičky a dalších. Bylo jich nepočítaně: Stavěli tesaři, Jetelíček, Když jsem šel od vás, Sova, Červená sukýnka, Stupavská kráva, Bříza zelená, bříza bílá, Haj, husičky, haj, V zeleném háji, Plavala husička po Dunaji, Dva šátečky mám, Fůra slámy, Ze dvorečka ze dvora. Velmi oblíbené byly také Kmochovy skladby: Koline, Koline, Jaro mládí, Muziky, muziky, Lví silou. Jeho Andulku šafařovu si dával zahrát jeden bohatý sedlák. V té písni jsou pořádně vytiženy štěbence – klarinety. To prý se klarinetista Rudolf Mikel notně zlobil, jak nerad to hrával. Jenže musel, protože kapela dostala nějaký ten peníz navíc.

Znali také zahrát Českou i Moravskou besedu, které uplatnili zejména na plesech. Na hodech zase hrávali staré valašské tance jako Vdovca bych nechtěla, Pilky, Dvoják s trojákem, Ševcovská, Chlapi nechte mě, Stoličková, Spadl s pece holúbek. A všechno hráli většinou bez not po nacvičení u kapelníka, kde se na aranžování skladeb pro jednotlivé nástroje podíleli Karel Labaj a Jaroslav (Slávek) Kočib.

Samozřejmě, že uprostřed zábavy byly oblíbeny žertovné písničky jako: Máruško, vem mne sebou na lůžko... Já ráda tancuju... U kláštera stojí kámen... a další, které byly sborově doprovázeny celým sálem.

Bývaly i takové situace, že někdo z hostů předstoupil před muzikanty, zaplatil a předzpíval svoji oblíbenou písničku. A muzikanti, i když ji neznali, dokázali se chytit a doprovodit ho při zpěvu. Často si také mládenci ze selských gruntů nechávali zahrát sólo. Potom vzali do náruče svou vyvolanou a kroužili na dřevěné podlaze hospody.

Byli tam i takoví furianti: Řezník Jan Švajda z Valašské Bystřice často chodil na zábavy. Tak ten Švajda jedenkrát v hospodě Na Dušné poručil si zahrát a rozložil na podlaze kruh ze samých stokorun. Vzal metlu a tančil s ní sólo. Po dohrání skladby zameřl stokoruny muzikantům.

Jako v každém živém organismu docházelo v kapele ku změnám. Jako první opustil kapelu František Polášek od Mléčniku. Druhým byl prá-

vě basista Santovják, a proto kapela, aby mohla hrát, odkoupila od něj tu polovinu nástroje. A tak se průběžně měnilo obsazení: po Santovjákovi hrával na heligon Bohuš Randýsek z Valašské Bystřice a na křídlovku si pak zvali Cyrila Fуска, také z Valašské Bystřice. Když Ludvík Labaj měl úraz (při práci v lese, svozu dřeva na saních, přišel o nohu nad nártem), doplňoval kapelu klarinetista Bohumil Kopecký. Heligon a bubny hrával též Jindřich Polášek, který byl v letech 1943 až 1945 nájemcem hospody „U Kočibů“. Ještě ve válečných letech byla kapela doplněna o další domácí samouky Františka Fуска, S trubka, Josefa Křenka, křídlovka, Josefa Španihela, bas a Miroslava Zárubu, S trubka.

Tato kapela účinkovala asi do roku 1948. Mnoho občanů z Malé Bystřice v té době odešlo do pohraničí a v důsledku tohoto odstěhování kapela končila. Např. Jan Mikulka odešel do Černé ve Slezsku, Jindřich Polášek měl hospodu v Klokočově u Oder.

Někteří z muzikantů se dávali dohromady v různých seskupeních podle vzniklé situace. Nejdéle se udrželi Ludvík Labaj, harmonika, František Fusek a Miroslav Záruba, trubky a nový bubeník Josef Stančík, kteří utvořili čtyřčlennou hudební skupinu a hrávali při kácení máje a různých dalších příležitostech až do roku 1970.

A to je konec kapely na Malé Bystřici.

Muzikanti z Malé Bystřice a jejich příhody

Všude, kde hráli Malobystřičané, bývalo veselo! Mezi těmi veselými bývali místní občané, co se po těžké práci přišli pobavit, povесelit.

Bývalo také zvykem, že muzikanti vítali významné osobnosti, např. starostu, radní, nadlesního – ten zde byl zaměstnavatelem mnoha občanů a také některých muzikantů – zahráním tuše a pojmenováním. V případě, že znali jejich oblíbenou písničku, tak jim ji na přivítanou zahráli. Společenskou povinností přivítaného pak bylo, že se jim za to přivítání také odměnil. Ostatně to vyjadřuje ta známá písnička „Hažte chlapci do cimbála, aby hudba pěkně hrála“.

Před svátkem 1. máje muzikanti vyhrávali všem, šli od jedné chalupy k druhé, nevynechali nikoho. Za vyhrávání všude dostali nějakou tu korunku, někde navíc také nějaké drobné občerstvení a třeba také štamprličku „jalovcové“. Nebo jenom to pohoštění, což jim vůbec nebránilo přijít těm lidem zahrát také příště. Zahráli jiným santovským, a stavili se také u Fusků. Strýcovi zahráli tu jeho – Zelení hájové...

Po pár taktech se otevřela dvířka, z nich vyšel strýc Fusek, v ruce měl lahvičku „jalovcové“. Byl jenom v košili, byt bylo chladno, obutý jen nabo-so. Ač muzikanti hráli, strýc pilil kalíšek a podával jej jednotlivým muzikantům. Zrovna když naléval další, tu kterýs z muzikantů vzal Rudýnovi Miklovi od úst klarinet a korpusem nástroje nadzvedl strýcovi podolek košile. Odhalil mu tak nahý podbříšek. Strýc se nemohl pohnout, jinak by tu „dobrotku“ rozlil. Nástroje muzikantů utichaly jeden po druhém, až propukl u všech smích. Takže tu písničku nedohráli. Strýc to však vzal sportovně,

Seznam muzikantů

Fusek Cyril, tovární dělník, Valašská Bystřice, křídlovka

Fusek František, rolník a dřevěné nářadí, Na vrše, S trubka

Heryán Josef, zedník, Za Širokou, buben

Kočib Jan, rolník, Holomúc, pak od Hájných, křídlovka, kapelník

Kočib Jaroslav, rolník a dřevěné nářadí, Holomúc, pak Mantov, baskřídlovka

Kopecký Bohumil, tovární dělník, Mantov za Vrchem, křídlovka

Křenek Josef, rolník a dřevěné nářadí, Pohořelé, křídlovka

Labaj Karel, lesní dělník, Santov za Vrchem, křídlovka

Labaj Ludvík, lesní dělník, Malenov, klarinet, harmonika

Michalík Karel, z Růždky, buben

Mikel Rudolf, rolník, Vaculov, klarinet

Mikulka Jan, rolník a dřevěné nářadí, ze Sedla, S trubka

Polášek František, rolník, Mléčnick, baskřídlovka

Polášek Jindřich, hostinský, Valašská Bystřice, pak MB U Kočibů, heligon a bubny

Randýsek Bohuš, rolník a dřevěné nářadí, Valašská Bystřice – Bůrov, heligon

Santovják Jaroslav z Košárů, heligon

Stančík Jan, obuvník, Pohořelé, S trubka

Stančík Josef, baskřídlovka

Škabraha Josef, baskřídlovka – výpomoc na jednu akci

Španihel Josef, rolník a dřevěné nářadí, Santov, heligon

Záruba Miroslav, lesník, Šrámkov, S trubka

Muzikanti na svatbě, 40. léta 20. stol.

Foto archiv M. Záruby

Část členů dechovky při kácení máje na Santově (F. Fusek, M. Záruba, L. Labaj, J. Stančík)

Foto archiv M. Záruby

postupně nalil všem muzikantům. Ti mu pak znovu zahráli nejen tu jeho, ale navíc přidali další dvě písničky. Od strýcovy chalupy pak odcházeli spokojeni, už jen proto, že strýce neobešli.

Ať ti muzikanti hráli kdekoliv, všude to měli pořádný kus cesty. Hrávali nejen doma v Malé Bystřici, ale také např. ve Vsetíně, ve Valašském Meziříčí, či v okolních vesnicích. Někdy si pro ně pořadatelé přijeli, většinou však na místo konání zábav chodívali pěšky. Tak např. basista Bohuš Randýsek to měl z Búřova na Mantov, „jen“ hodinu cesty. On se vždy stavoval pro tenoristu Slávka Kočíba. S heligonem přes rameno to opravdu měl obtížné! To však jich ještě čekala cesta do místa konání zábavy. Skutečnost, že ani větší vzdálenosti je neodradily, jen dokládá jejich velikou lásku muzice!

Jednou, to zrovna hráli na muzice v Mikulůvce, se tam dostávali, jak kdo uměl. Trumpetista Jan Stančík měl kolo. Z kopce sešel pěší, na silnici mu už bylo hej! Na silnici u přehrady dojel Slávka Kočíba s baskrídlovkou. Aby mu cestu usnadnil, vzal jej na kolo, na „štangli“ a ujížděli! Jenže při sjíždění serpentiny u přehrady Jan kolo nezvládl a oba skončili v příkopě. Nástroje letěly každý jiným směrem a oni se sbírali ze země, každý s nějakým tím šrámem. Naštěstí to nic vážného nebylo. Sebrali ze země nástroje, srovnali řidítka a jeli dál. Po dojetí na místo napřed museli za hostinským, vypůjčit si nějaké nářadí na porovnání trumpet. Zábavu odehráli, oba nástroje, stejně jako kolo, musely dostat odbornou péči v opravě.

Jednou zase hráli až v Leskovci za Vsetínem. Po skončení zábavy se vraceli domů pěšky, přes Vsetín, přes Jasenku, pěkně po svých. V místě serpentiny před Dušnou si zkrátili cestu pěšinkou přes les. Bylo pod mrakem, měsíc už zapadl, takže ve tmě se orientovali tak, že se dívali nahoru k obloze. Samotnou cestu nahmatávaly pouze nohy. Sotva vyšli z lesa zpět k silnici, odněkud se na ně vyřítili dva psi, němečtí ovčáci, a zle na partu muzikantů dotírali. Ti z nich měli strach a báli se pohnout. Na místě postávali víc než hodinu a ti psi je nechtěli „opustit“. Tu Slávka Kočíba napadla spásná myšlenka: Opatrně vydělal z kapsy nátrubek, pomalými pohyby jej nasadil na baskrídlovku a vydal z ní nepopsatelný skřek,

jak to jenom šlo. Psi se opravdu lekli a dali se na útěk. Když se s vytím rozprchlí do stran, měli muzikanti cestu volnou.

Kácení máje! Na to se všichni těšili, mladí i staří. Vždyť to byla pěkná událost. Těšili se na ni také přespolní z vedlejších vesnic, ti aby to kácení zpestřili po svém. Mladí se těšili, že si při tom utuží novou lásku, následek to májových pobožností. Ti středního věku, aby si po skončení jar-ních prací popovídali se známými, a ti starší? No aby zjistili, kdo se kterou chodí, což platilo především o ženách. Těšili se také muži. Nejen na pivo či „jalovcovou“, ale také aby si zde dojednali se známými vzájemnou výpomoc, či třeba si zahráli mariáš. Nikdy to nepodcenili ani muzikanti, ti, aby zde předvedli, co si nacvičili.

Malobystřičtí muzikanti také často hrávali v hospodě „Na Nové“, poblíž železniční zastávky „Bystřička“. Při jedné takové zábavě se kapelník Jan nezapomněl dobře porozhlédnout po sále, vlastně po děvčatech. Však v koutku sálu jich postávalo hned několik! Z nich jedna mu hned „padla do oka“. Jak si brzy zjistil, jmenovala se Anežka. To si pak sem-tam odskočil zatancovat si s ní. Když to už bylo po několikáté, dodal si odvahy a zeptal se jí: „Tož co, Anežko, máš už chlapce?“ Ta odpověď byla překvapivá: „Mám“. Zarazil se, ale vyptával se dál – kde že ten chlapec je, když na zábavě je sama. „No přeci doma, spí“, zněla odpověď a pokračovala: „To on na muziku ještě nemůže, vždyť má teprve dva roky“. No, ta odpověď mu zůstala v hlavě.

Když muzikanti hráli na jiné zábavě a Anežka se tam také objevila, Janův zájem o ni pokračoval. Ale teprve po několika dalších tancích Anežka Janovi prozradila: „Vždyť ten chlapec, Jane, to je tvůj syn.“ Jan s Anežkou se nakonec opět – podruhé – rozešli. Jejich syn vyrůstal na Santově u svých staříků. V srpnu 1944 odešel bojovat do začínajícího Slovenského národního povstání. Po neúspěchu tohoto povstání se asi v listopadu 1944 vrátil zpět na Moravu, vstoupil do partyzánského oddílu Jana Žižky. Pamětníci si možná vzpomenu, jak o Silvestru 1944 spolu se svými spolubojovníky popřáli šťastného nového roku účastníkům zábavy v restauraci U Kočibů. Zakrátko

nato, při přestřelce s německými okupanty ve Skalici u Frydku – Místku dne 10. ledna 1945 zabránil vlastnímu zajetí tím, že se sám zastřelil. Jeho dva spolubojovníci se rovněž osvobození nedožili.

Ten syn Anežky se jmenoval Josef Videcký. Když se to kapelník Jan dozvěděl, s opravdovým smutkem si zaplakal. Jeho manželství totiž bylo bezdětné. Josef je pochován na hřbitově ve Velké Lhotě.

Sobota 5. května 1945. To je den, kdy byla osvobozena obec Malá Bystřice. Rojnice vojáků Rudé armády prošla přes Santov kolem 10. hodiny dopoledne. Její levé křídlo končilo asi 500 m nad Santovem, ve vyšších polohách se vojáci neobjevili. Zdejšími lidmi, z nichž většina byla nějak zapojena do odboje, se ulevilo. To natolik, že v prvních chvílích si na nějaké oslavy ani nevzpomněli, vždyť mnohým šlo o životy.

Přesto se už odpoledne sešli „tahouni“ dechové kapely – Jan a Jaroslav Kočibovi a Karel Labaj u Slávka na Santově. Aby se domluvili, jak zorganizovat oslavu osvobození. Ta se konala hned v neděli po osvobození. Muzikanti se scházeli u Zvonice, ale já jsem byl poslán, abych Jindřichu Poláškově donesl buben. Když jsem s ním dorazil, to se už zde také scházeli místní občané a rozpovídali se o svých starostech. Oslavu zahájila kapela několika písničkami, jako Koline, Koline a dalšími pochody. Za jejich vyhrávání se tento malý hlouček lidí vydal na kopeček k „lípě svobody“, zasazené zde v říjnu 1918 na počest vzniku Československého státu. Muzikanti zahráli obě části hymny. Po hymně se lidé opět začali bavit a hudba jim k tomu vyhrávala. Tato skromná oslava trvala asi 2 hodiny. Uskutečnila se zásluhou muzikantů z místní dechové kapely...

První máj 1946: Muzikanti jako vždy už od půlnoci vyhrávali na jeho oslavu. Samozřejmě, že táta Jaroslav Kočib byl s nimi. Já s maminkou jsme nesvětili, dopoledne jsme hráběmi upravovali louku. To už jsme se před polednem vraceli domů, když muzikanti došli na Santov. Slyšeli jsme je, jak hrají Heryánovým, pak u Španihelů. Právě jsme došli k naší chalupě a muzikanti také. Ti maminku srdečně vítali, brali ji jako by byla členem kapely. Však ona jim mnohokrát při zkouškách kapely u nás vyšla – byť jen maličkostmi – vstříc! Byl to Karel Labaj, co vyzval muzikanty slovy: „Chlapci, Tonce musíme zahrát!“

Mamince opravdu zahráli, a hned tři písničky! Prvou byl pochod „Koline, Koline“, druhou „Červená sukýnka“ a třetí „Jetelíček u vody“. To si opravdu velmi dobře pamatuji. Ony to byly písničky, které jsem v podání malobystřické kapely slyšel hrát jako poslední. Krátce potom jsem opustil Santov natrvalo.

Hostinec u Bušů v Malé Bystřici, 1934 Foto Březina

Praní prádla tlčením, Nedašov

Foto F. Potočný

Dáme si do bytu, dáme si ... aneb proměny ve vybavení valašských venkovských domácností v průběhu 20. století

Milada Fohlerová

Kuchyňskou linku přeplněnou řadou spotřebičů, automatickou pračku, mikrovlnou troubu, kuchyňský robot, myčku či sušičku. Jakými všemožnými pomocníky si vybavit domácnost? Tak nad touto otázkou nemusely naše prababičky na vesnicích dlouze přemýšlet. Vybavenost chaloupek spotřebiči, jež by odlehčily jejich starosti o domácnost, byla totiž minimální. Na omezenou plochu, která byla k bydlení určena a kterou pro mnohočlennou rodinu až do poloviny 20. století tvořila většinou světnice a kuchyň, by se toho ani moc nevešlo.

Péče o domácnost byla odedávna výhradně ženskou záležitostí a ženu také značně vyčerpávala jak fyzicky, tak i časově. Podle průzkumu z roku 1967 zaměstnávaly domácí práce (vaření, praní, úklid aj.) ženy v průměru 50-60 hodin týdně.¹

Jednou z časově i tělesně nejnáročnějších ženských povinností v péči o domácnost bylo praní prádla. Ještě v polovině dvacátého století a často i později existovaly v převážné části domácností na vesnici jako jediní pomocníci v této činnosti píсты na praní prádla tlčením a později necky a valcha.

Jak se právalo prádlo na Valašsku za starších časů popisuje barvitě ve valašském nářečí starěnka ze zádušnických pasek: „Ja, tož prvej – to bývalo fšecko jinakší – aj tá práca. Co sa lidé z ledačím nahrdovali – a včilěj na fšecko sú mašiny! (...)“

Šak prvej aj tá robská práca sa dělala ináč, trebas aj to praní prádla. To si gazděna jeden deň večer prádlo namočila do pajchovně, dobře tam udlábila a zaléla ešte vodú. Tá pajchovňa, víte-ji, to byla taká bečica na třích nohách, dolu širší, hore užší. Ve dně byla díra, která sa zacpávala zespodku kolkem. (...) Toš tak si nechala to prádlo přez noc v téj pajchovni namočené a na druhý deň ráno tú vodu vypustila. Ohřila si novú vodu a tú teplú vodú prádlo znova zaléla. Potem si naosívala popela. (...) Popel si nasypala na plachtu a aj s ním ho položila navrch na prádlo do pajchovně. Kole krajů dobře plachtu přidlábila a

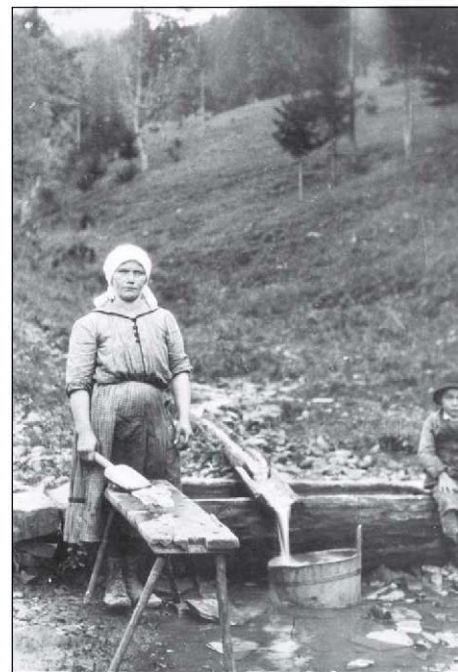
přehnúla ju ešte aj přes kraj pajchovně, aby sa i popel nenaplavil do prádla. A fčilěj ešte na to na fšecko naléla horkěj vody, aš sa ustála navrchu. Aby voda f pajchovni ostala dlúho horká, hodila do ní f peci rozpálené zvařecí kameně. (...) Atoš to sa moselo nekolikrát ty horké zvařecí kameně znova tam házat, aj dvě aj tři hodiny to trvalo, neš to bylo dobré. Potom teprú vodu z pajchovně vypustila, ty zvařecí kameně aj s plachtú aj s popelom vytáhla a prádlo vzala a hybaj s ním na potok. Tam si do zhlane postavila stolicu a na ní prádlo pístem búchala, ve vodě vymáchala a zasěj pístem ešte znova tklá, aš bylo pěkně bílé.²

Ulehčit ženám starost o domácnost, aby z nich byly také dobré a výkonné dělnice či traktoristky, se snažil i nastupující socialistický systém. Roku 1947 například poskytl ministerstvo zemědělství „našemu venkovu, aby tak zvýšilo hospodářskou a sociálně-kulturní úroveň zemědělského lidu“,

finanční příspěvky „na zřízení družstevních praček.“³ Ve vsetínském okrese měly pračky obdržet obce Jablůnka a Nový Hrozenkov.

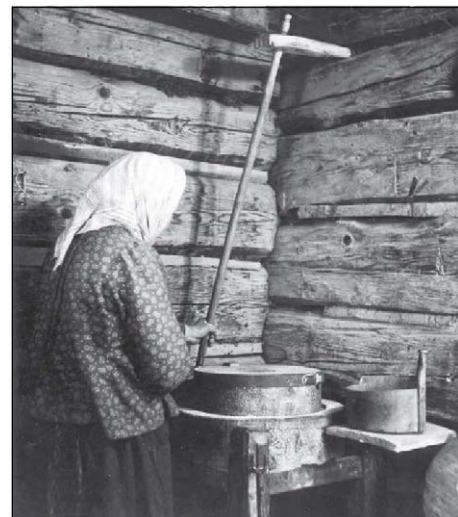
Že ještě v padesátých letech 20. století patřila pračka na valašských vesnicích ke zvláštnostem, dokládá článek publikovaný roku 1951 v regionálním tisku.⁴ Ten vypovídá o tom, jak pracovníce ONV ve Vsetíně jela vlakem do Valašských Klobouk a tam slyšela venkovské ženy bavit se o pračkách a zřízení prádely, přičemž „některé projevíly z toho strach“. Proto se jala vysvětlování, protože „takové pračky bychom zbytečně budovaly, kdyby nám práci ztěžovaly, a proto hájím zásadu, do každé dědiny jednu pračku, zvláště kde jest již JZD. Přece nechceme, aby naše ženy dřely prádlo na mašinách nebo postaru řečeno valchách.“

Informátorka z Halenkova, narozená roku 1938, považuje pračku za „největší vynález 20. století, který usnadnil ženám život.“ Sama popisuje vývoj praní prádla v obci, který byl podobný u většiny halenkovských žen: „Zažila jsem se svou maminkou vývoj praní prádla. Vzpomínám,

Praní prádla pístem

Foto archiv MRV ve Vsetíně

Mletí obilí na ručním mlýnci, Velké Karlovice-Podtaté, 1965

Foto E. Urbachová

Sbírání klestí - Emilie Maciková, Jablunka, 1966
Foto M. Macík

Nošení vody na vahadle, Lužná Foto E. Urbachová

Praní na valše v neckách, 60. léta 20. stol.
Foto F. Potočný

Nářadí na praní a žehlení Ze sbírek MRV ve Vsetíně

jak maminka v době 2. světové války vařila doma mýdlo na praní. Prádlo vyvařovala a pak brzy ráno prala na valše. V létě i v zimě máchala prádlo v mlýnském náhoně nebo v Bečvě. Tatínek měl rád technické novinky a začal ve své dílně vyrábět jednoduché vířivé pračky. – Byla to plechová nádoba, v níž vířila vodu s prádlem hliníková vrtulka poháněná elektromotorem. Maminka pračku dlouho nevěřila, myslela si, že prádlo může dobře vyprat jen vlastníma rukama na valše. Ale zvykla si. Těchto praček později zasazených do dřevěných skříněk využívalo mnoho rodin v Halenkově. Dalším zlepšením byla vířivá pračka tovární výroby a ždímačka. V roce 1972 jsme si tři rodiny dohromady zakoupily automatickou pračku, vyrobenou v ROMO Fulnek. Dnes již máme třetí a vím, že je to nejlepší pomocník v domácnosti, který pomáhá, „neodmlouvá“ a šetří zdraví.“

Ke každodenním ženským úkolům rovněž patřilo vaření a s ním spojená celá řada tělesně i časově náročných činností. Také ve vybavení kuchyně, jakéhosi nuceného království žen, došlo v průběhu minulého století k velkým proměnám.

Na počátku 20. století se ještě stále v některých obydlích vyskytovalo velmi pracné vaření na otevřeném ohni (na kútku), což ve svých pamětech potvrzuje i novohrozenkovská rodačka Ida Walterová, narozená 1883: „*Málokde byl sporák, jen v peci se voda vařila. Ostatní všechno se vařilo na vyhrabaném žhavém uhlí na kútku před pecí na třínohém rendlíku.*“⁴⁵ Postupně se staré pece odstraňovaly a byly nahrazovány sporáky s litinovými plotnami a peci jen pro příležitostné pečení chleba.⁶ Ještě v padesátých i šedesátých letech se jídlo ve většině domácností připravovalo na kamnech, které zároveň sloužily k vytápění obytných prostor. Vytápění pece a později kamen, vyžadující i chystání dřeva, bylo ovšem dosti namáhavou záležitostí. To potvrzuje i stařenka z Halenkova, narozená roku 1930: „*Vařilo a topilo se na kachlákoch. To bývala taky dřina. Musela jsem nosit klesti z lesa na podpalku, štípat dřevo a někdy ty potvory ještě navíc vůbec nechtěly chytit. Co já jsem sa s tím nazlobila.*“ Chystání kamen hospodyním zabíralo mnoho času, což dokládá i výpověď z Jarcové: „*Mama stanúli ve tři či štyry*

hodiny, vzali slaměný věčeť na podpalku a zatopili. Přikládali šustí, drobné suché větévký a četinky. Na šustí sa chodilo do lesa ešte v druhú válku.“⁴⁷ Časové i fyzické ulehčení přinesly až plynové a elektrické sporáky. V domácnostech Horního Vsacka se začínalo se zaváděním vařičů na plyn propan-butan od počátku 60. let 20. století. Jejich provoz ovšem vyžadoval dovážení těžkých kovových nádob z někdy dost vzdálených prodejen. Největší komfort tak přineslo zavedení plynofikace obcí v 90. letech a napojení sporáků na zemní plyn.

K vaření a mytí nádobí potřebovaly hospodyně také dostatek vody. Protože vodovod byl běžnou součástí domácností až od 70. let minulého století, plnily ženy rovněž funkci nosičů vody, a to z běžně dosti vzdálených zdrojů.

Vyčerpávající byla i samotná příprava pokrmů. Zatímco dnes nakoupíme vše často už v podobě polotovarů v obchodech, přičemž nejvíce trpí peněženka, musely si ženy dříve většinu surovin připravit samy. Na ručních nebo nožních mlýncích (žrnech) namlít obilí na mouku, v dřevěných máselnicích utlouct máslo, v moždířích zase koření, sůl a cukr atd. atd.

A jak se vyvíjelo vybavení valašských domácností různými spotřebiči v řeci čísel? Údaje pocházejí z obce Halenkov, kde se počet domácností pohyboval kolem sedmi set.

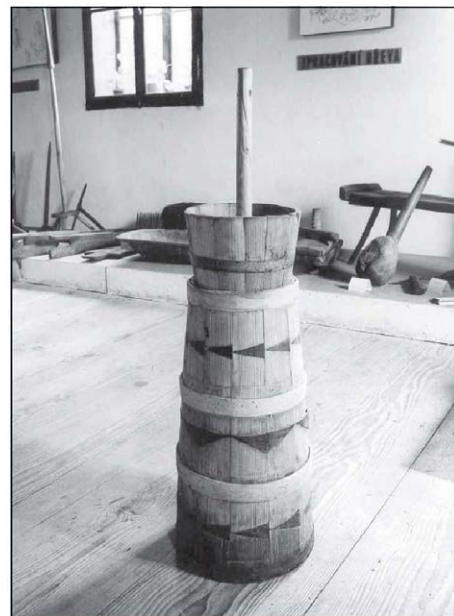
Roku 1970 byly domácnosti v obci vybaveny: 447 pračkami, 269 chladničkami, 40 kuchyňskými linkami, 39 kuchyňskými roboty, 139 vysavači, 314 televizory, 17 elektrickými kuchyňskými sporáky a 49 sporáky plynovými. V roce 1980 obyvatelé užívali 546 ledniček, 559 elektrických praček (z toho 68 automatických) a o 11 let později mělo v obci 188 bytů mrazničku a 201 automatickou pračku.⁸

Vybavenost valašských domácností tedy doznala během sta let obrovských změn, což se odrazilo i ve způsobu života venkovských žen. Zatímco na počátku 20. století stála strhaná žena zaneprázdněná mimo mnohé jiné i fyzicky a časově náročnými činnostmi spojenými s péčí o domácnost, na jeho konci už byla žena svobodnější a odpočatější, o což se nemalou měrou zasloužili právě neživí domácí pomocníci (pračky, kuchyň-

ské roboty, vysavače a jiné). Kéž by se do budoucna ve větší míře připojili i pomocníci živí (muži a děti)!

PRAMENY

- 1 Nové Valašsko XVII, č. 29, 19.7.1967.
- 2 Imrýšek, Gustav: Jak se za starých časů na Valašsku pralo prádlo. Naše Valašsko IX, 1949, s. 182-183.
- 3 Průlom IV, č. 45, 8.11.1947.
- 4 Drozdová, Anežka: Pračka. Jiskra, vesnické noviny okresu vsetinského II, č. 4, 25.7.1951
- 5 Jabůrková, Hana: Lovecké motivy – Z deníku Idy Walterové. Valašsko – vlastivědná revue, 2000, č. 1, s. 51-52.
- 6 Kazmír, Silvestr: Halenkov. Ohlédnutí za minulostí a třicetipadesátiletou historií obce. Halenkov 2004, s. 181.
- 7 Štika, Jaroslav: Lidová strava na Valašsku. Ostrava 1980, s. 36.
- 8 OÚ Halenkov: Kronika obce Halenkov.

Máselnice (nádoba ke stloukání másla)
Foto archiv MRV ve Vsetíně

Pohled na Pulčinské skály z doby 1920-1930. Území sloužilo jako intenzivní pastvina, patrná je i výrazná eroze na svazích.

Foto K. Puszkailer

Vymírání – běh na velmi krátkou trať

Lukáš Spitzer, Jitka Wolfová, Karel Pavelka

Díky práci a píli mnoha profesionálních i amatérských přírodovědců dnes víme o stavu našeho přírodního bohatství tolik, jako nikdy v historii předtím. Rozvoj počítačové techniky umožnil databázování muzejních kolekcí i amatérských sbírek soustředit data o historickém i současném rozšíření mnoha druhů rostlin a živočichů. Na základě získaných informací proto můžeme směle hodnotit trendy v početnostech a rozšíření např. motýlů, váček nebo orchidejí. Počet velmi vzácných a podstatně ohrožených druhů rostlin, živočichů a hub na území naší republiky stále stoupá. Nejhuře jsou na tom rychle ustupující druhy, jejichž původně celistvé populace se roztříštily do několika posledních zbytků. Tyto drobné místní populace jsou od sebe pak příliš vzdáleny a izolovány, a proto se jedinci z různých míst nemohou mezi sebou vzájemně křížit. Výsledkem je, zjednodušeně řečeno, degradace (znehodnocení) genetického materiálu předávaného na potomstvo, následně pak snížená odolnost vůči nepříznivým vlivům prostředí, onemocnění, snížená plodnost apod.

Jak už tomu tak bývá, každá doba preferuje své a platí to i o vztazích v přírodě. Přeloženo do jazyka ekologů, výkyvy v početnostech i rozšíření jednotlivých druhů jsou značné a mnohdy velmi těžko vysvětlitelné. Příroda je komplexní organismus, který se velmi dynamicky vyvíjí a proměňuje někdy přímo před našima očima. Nejvíce a zároveň nejrychleji se proměňují společenstva na biotopech, které se přirozeně stále mění (vyvíjejí), nebo na stanovištích závislých na aktivitě člověka. Každá akce vyvolává sled těžko předem definovatelných reakcí. Téměř každá i malá změna v potravních nárocích

obyvatelstva či třeba stavba hypermarketu v podhorském městě způsobí značné dopady na společenstva rostlin a živočichů. Vezmeme-li v potaz ještě globální změny klimatu, tak máme my „přírodopytci“ o zábavu na dlouhý čas postaráno.

HOŘEČEK ŽLUTAVÝ (*Gentianella lutescens*), KANDIDÁT NA VYHYNUTÍ?

Tento druh je původem ze střední Evropy a severu Balkánského poloostrova. Z našeho úze-

mí jsou známy dva poddruhy, hořeček žlutavý pravý (*Gentianella lutescens* subsp. *lutescens*) a hořeček žlutavý karpatský (*G. lutescens* subsp. *carpatica*). Oba dva poddruhy hořečku žlutavého jsou u nás velmi vzácné a silně ustupují z většiny původních lokalit. Poddruh karpatský stojí dokonce na pokraji vyhynutí. Oba poddruhy jsou u nás zákonem chráněné. Poddruh karpatský je dokonce zařazen na seznam celosvětového Červeného seznamu.

Hořeček roste na výslunných pastvinách a krátkostébelných loukách, na mezích, v pásmu od pahorkatin do hor. Má v oblíbě zejména melčí půdy na kyslejších podkladech. Poddruh žlutavý (*lutescens*) kvete od června do července, poddruh karpatský (*carpatica*) od srpna do září. Na louce pak ještě dlouho do podzimu můžeme najít suché, odkvetlé rostliny.

Poslední místa výskytu

Ještě v 80. letech minulého století bylo známo z území Javorníků minimálně 22 lokalit, převážně z hřebene mezi Kohútou a Velkým Javorníkem. Dnes se však tento druh vyskytuje pouze na několika málo lokalitách a zdejší populace jsou na vymření. Jak dokazují botanické průzkumy z posledních let, na území CHKO Beskydy – ve Zlínském kraji existují zřejmě již poslední dvě lokality jeho výskytu. První lokalita (4 mikrolokalit) představuje bývalé pastviny v údolí „Kychová“ na katastru obce Huslenky. Několik let byla tato plocha pouze kosena a teprve v posledních letech zde probíhá pastva. Část je však ponechána bez hospodaření a je tak s největší pravděpodobností odkázána k zániku.

Druhá lokalita se nachází v přírodní rezervaci „Galovské lůky“ v obci Huslenky, okr. Vsetín. Jedná se o poslední lokalitu (2 mikrolokalitu) s hojnějším výskytem hořečku. V minulosti byla plocha rezervace využívána hlavně jako pastvina. Od roku 1994 se datuje soustavná péče o celou přírodní rezervaci spočívající v odstraňování náletových dřevin a jejím pravidelném kosení.

Mimo území CHKO Beskydy najdeme hořeček v přírodní rezervaci „Hutě“ poblíž obce Žitková na Uherskohradištsku. V minulosti bylo i toto území využíváno především jako jednosečné louky a pastviny. Hořeček žlutavý zde dnes přežívá pravděpodobně jen díky patronátu hnutí Brontosaurus ZČ Mařatice. Tato organizace zajišťuje formou brigádnických letních táborů pravidelné kosení většiny ploch této rozsáhlé rezervace a příležitostně domlouvá i přepásání plochy ovci ze zdejšího zemědělského družstva.

V Bílých Karpatech bychom jej kromě již zmíněných „Hutí“ našli ještě na Hodonínsku – v rezervaci „Jazevčí“ (k. ú. Javorník, Nová Lhota) a na Uherskohradištsku v přírodní památce „U Zvonice“ (k. ú. Lopeník). Ještě donedávna hořeček žlutavý rostl také na jedné vrcholové smilkové louce v rezervaci na „Javořině“ v katastru Strání. Ale díky nevhodnému hospodaření, zejména přehojování minerálními hnojivy, na začátku 90. let 20. století odtud zřejmě zcela nenávrtně zmizel.

Proč hořeček mizí?

Hořeček žlutavý mizí příliš rychle, aniž by bylo přesně zjištěno proč. O příčinách, které vedou k jeho zániku, můžeme víceméně pouze spekulovat na základě některých známých biologických a ekologických zákonitostí a podobností s ostatními druhy hořců. Pro hořeček jako dvouletku je typické, že rostliny v prvním roce vytvářejí přízemní růžici listů. Před zimou prvního roku „zatáhnou“ neboli si uloží zásobní látky z nadzemní části do podzemního zásobního orgánu a na jaře následujícího roku tyto látky využijí k rychlé mobilizaci. Díky tomu mohou předrůst konkurenci a získat tak výhodu v soutěži o zdroje a vytvořit tak vyšší kvetoucí část. Pokud však okolní neobhospodařovaná vegetace hořeček přeroste, zastíní jej a postupně utlačí. Není také vyloučeno, že v minulosti probíhala první seč dříve než dnešní tzv. „ochranná kosení“ a plochy se nepravidelně přepásaly ovci a kozami, a tím se bránilo zničení kvetoucích i odkvetlých rostlin produkujících semena. Pro obsah hořkých glykosidů se totiž dobytek většinou spásání hořečků vyhýbá. Princip spočívá v tom, že hořeček ke své existenci nutně potřebuje pastvu, a obhospodařování ploch formou kosení pouze zpomaluje jeho vymírání. Sešlap vegetace a narušování půdního pokryvu při pastvě má pro pastviné druhy rostlin zásadní význam. Uvolňuje prostor pro případné vyklíčení nových rostlin a snižuje konkurenci jiných druhů, podobně jako kdysi vypalování pastvin. Řízené požáry pastevních pozemků bránily zarůstání pastvin nejen lesem, ale i agresivními druhy rostlin.

V minulosti dobrá strategie dvouletky (na pastvinách), jež kvete pouze každý druhý rok, se

Okáč šedohnědý (*Hyponephele lycaon*). Dříve běžný motýl na Pulčínsku a dalších blízkých skalnatých lokalitách. Dnes už jej na Valašsku neuvidíme. Foto Martin Hrouzek

pro hořeček stala otázkou přežití. V neobhospodařované nebo naopak intenzivně využívané krajině se tato strategie nevyplácí a stává se mu osudnou. Poslední kapkou pro tento druh na mnoha místech jeho bohatého výskytu bylo zalesnění posledních lokalit (původních pastvin) nebo jejich přirozené zarůstání náletovými dřevinami po jejich opuštění.

Dalším problémem ale může být klíčení mladých rostlin, předpokládáme-li určitou podobnost s ekologií ostatních hořců, které rostou na podobných stanovištích, např. s hořečkem mnohovarym. Rostlinky tohoto druhu totiž ze semen nevyklíčí, pokud na počátku svého vývinu nevytvoří vztah soužití s houbami (tzv. endomykorhizu), které zpočátku zajišťují výživu mladých rostlin. Proto i pokusy s umělou kultivací většiny hořečků nejen na zahrádkách a skalkách selhávají.

Příčiny špatného konce

Hlavními příčinami vymírání tohoto druhu je tedy úpadek extenzivního hospodaření. Nejhorší dopady měl pak útlum pastvy ovci, spolu s tradičním ručním kosením lučních pozemků na Valašsku, a ponechání původních lokalit ladem, s jejich následným zarůstáním agresivními druhy především travin, jako je třtina (*Calamagrostis*) nebo válečka (*Brachypodium*). Také hnojení minerálními hnojivy a mulčování luk je pro hořeček zničující, protože podporuje růst právě konkurenčně silnějších travin, které jej jako „slabší“ druh vytlačí. Pokud se domníváme, že ke klíčení semen tohoto druhu je opravdu potřebná tzv. endomykorhiza, může mít negativní vliv na existenci potřebných hub i působení škodlivých imisí v ovzduší.

Jedinou možnou šancí pro záchranu hořečku žlutavého v Beskydech je obnovení tradičního hospodaření vedoucí k odstraňování biomasy, tzn. zejména pastvy ovci a koz, kosení s vyhrabáváním (trávy, sena), včetně nepravidelného vypalování nahromaděné zelené hmoty a stařiny. Ale s největší pravděpodobností je už pozdě... Populace jsou až příliš malé. Podobný osud čeká v CHKO Beskydy zřejmě i hořec křížatý (*Gentiana cruciata*) a hořeček brvitý (*Gentiana ciliata*), jejichž početnost v posledních letech rovněž tragicky poklesla.

Okáč metlicový (*Hipparchia semele*). Dříve běžný motýl, plošně rozšířený. Změny v 20. století jej však dostihly nepřipraveného – na Valašsku vymřel.

PŘÍBĚH DVOU OKÁČŮ

Od konce 17. století, kdy proběhla výrazná změna v hospodářských a zemědělských systémech, až po druhou světovou válku vládl v prostoru České kotliny v zásadě klid a stabilita. Příroda procházela svými cykly, lidé svými generacemi. Až v průběhu 20. století se v Čechách a na Moravě udály dvě velké systémové revoluce (přičemž tu druhou můžeme považovat o pokus návratu k původnímu systému). Kolektivizace zemědělství v padesátých letech znamenala velmi výraznou změnu v zemědělském hospodaření. Měla jistý dopad na zvýšení produkce potravin, kterých se hlavně ve velkých městech po válce příliš nedostávalo. Z pohledu současného biologa však znamenala takřka genocidu na druhovou pestrost rostlinných i živočišných společenstev. Posametová proběhnuvší „dekolaktivizace“ běh věcí příliš nenapravila. Změnila jistě mnohé výrobní po-

Hořeček žlutavý (*Gentianella lutescens*) - přírodní rezervace Galovské lůky, 2003. Foto T. Kašpar

stupy, omezilo se používání nevhodných hnojiv a napravily se mnohé majetkové křivdy. Čas- tečně se vrátilo i hospodaření v malém. Ne- vrátila však krajiny to, co jí v současné době schází především, a to dřívější živou mozaiku polí, luk, pastvin, lesků, mezí, sadů a dalších. Lány zůstaly těmi stejnými lány (nic nemění, že se o ně nestará JZD, ale pouze ZD), rozorané meze nikdo znovu nenahradil, vykáčené sady nevysadil. I zbylá heterogenita krajiny musí nyní znovu svádět souboje s pokusy úřednictva ji spoutat a vměstnat do přesně definovaných kolejí. Na příběhu dvou denních motýlů si uká- žeme, jak citlivě živočišné reagují na malé i rozsáhlé změny v hospodaření v široké kraji- ně, ale mnohdy i na vašich zahrádkách za do- mem.

Okáč šedohnědý (*Hyponephele lycaon*) byl dříve široce rozšířený v nížinách a teplej-ších pahorkatinách. Obýval takřka celý prostor středních Čech, jižní, střední i severní Moravy. Od padesátých let výrazně ustoupil a žije tak nyní v České republice pouze na zhruba pat- nácti lokalitách. Okáč šedohnědý nikdy neobý- val krajinu plošně, jeho životní prostor byl vždy výrazně ostrůvkovitý. Jeho zmizení bylo příliš rychlé na to, aby bylo náležité vědecky zdoku- mentováno. Podle zkušeností ze Slovenska a středních Čech ustoupil spolu s omezením pas- tvy na stepních a polostepních lokalitách a s tím souvisejícím zarůstáním křovinami a stromy. Ke svému úspěšnému přežití totiž potřebuje naru- šované plošky, které jsou úplně či téměř úplně prosty vegetace. Jeho malá migrační schop- nost mu tak nakonec zasadila poslední ránu z milosti.

Na Valašsku ještě v sedmdesátých letech žila izolovaná populace v Pulčinských skalách a přilehlých pastvinách. Předpokládá se však, že další populace žily i na okolních blízkých skalnatých plochách. O tomto však nemáme relevantní údaje (naopak několik jedinců z Pulčína máme uloženo ve sbírkách našeho muzea). Pulčinské skály byly v té době téměř bez vegetace. Kdepak ty loňské sněhy dneska jsou? Pulčinské skály zarostly kapradinami a lesem – taky byly zčásti i přímo zalesněny! Ustoupilo se totiž od občasné pastvy na těchto špatně přístupných místech. Ruku v ruce se změnami v obhospodařování okolních pozem- ků v celé oblasti okáč šedohnědý vymřel.

Podobný příběh se týká i **okáče metlico- vého (*Hipparchia semele*)**. V minulosti to byl nejrozšířenější druh z velkých okáčů. Vysky- toval se mimo chladnější a vyšší hory téměř všude. Doplatil, stejně jako okáč šedohnědý, na zarůstání či naopak na intenzifikaci využívá- ní stepních lokalit. Okáč metlicový však dokázal prosperovat i ve světlých pasených lesích a pafezinách. Zde ho vyhubilo postupné pláno- vané zapojení lesních porostů a dolesnění pro- luk a z hlediska zemědělství neproduktivních suchomilných a teplomilných (tzv. xerothermních) lokalit. Tento okáč, v porovnání s předchozím druhem, disponuje výrazně lepšími migračními schopnostmi. Dospělí jedinci dokáží bez pro- blému překonat i mnohakilometrové vzdálenos- ti. Ani toto vybavení jej však, jak vidno, neza- chránilo. Poslední zoufalci – hubení z pohledu motýlů nesprávnou péčí o krajinu – prostě už neměli kam přeletět.

NA VALAŠSKU VYMIZELÍ STRNAD ZA- HRADNÍ A DUDEK CHOCHOLATÝ

Strnad zahradní (*Emberiza hortulana*) je ptačí druh velikosti vrabce, které už na Valašsku nepotkáme. Jeho životním prostředím je původ- ně lesostep až step, u nás se vyskytuje v pře- vážně úrodné zemědělské krajině od nížin až po pahorkatiny, v krajině s roztroušenými stro- my, stromořadími či křovinami, sady či řídkými lesíky. Druh je tažný a zimuje ve Středomoří. Živí se zemědělskými plodinami, semeny trav, rovnokřídly, ale i dalším hmyzem a někdy i měkkýši.

Jeho početnost se u nás v uplynulých 150 letech hodně měnila. V první půli 19. století byl zjišťován jen řídko na tahu. Koncem 19. století pravidelně hnízdil na Moravě a zřejmě i v okolí Valašského Meziříčí, v Poličné a u Zašové. Po roce 1960 však došlo k náhlému zlomu jeho po- četnosti, kdy na mnohých místech dospěl až k úplnému vymizení. Příčiny jeho ústupu nejsou podrobně známy. Jedním z vlivů však jistě byly výrazné změny v zemědělské krajině a způso- bec jejího obhospodařování způsobené socia- lizací zemědělství. Poslední místo jeho výskytu na Valašsku bylo u obce Perná, kde strnad hníz- dil ještě před dvaceti lety (1986 a 1988) (viz fotografie hnízda). V 90. letech 20. století pak došlo na více místech republiky (mimo Valašsko) k dočasnému zvýšení počtu hnízdících párů.

Dudek chocholatý (*Upupa epops*) je svým vzezřením velmi nápadný a atraktivní pták. Sko- řicově zbarvený, velikosti hrdličky, s chochol- kou na hlavě a černobílým příčným pruhováním křídel a ocasu upoutá každého pozorovatele. Je průvodcem pastvin s pasoucím se hovězím do- bytkem. Tento pták u nás donedávna hnízdil pra- videlně a mnohde běžně. O tom nakonec svědčí i jeho velmi časté zobrazování v dobových sla-

bikářích a knihách pro děti. V letech 1950-60 však dudek u nás skoro vymizel a v oblastech, kde dříve býval hojný, nyní hnízdí jen ojediněle. Dudek upřednostňuje otevřenou krajinu s ex- tenzivním zemědělským hospodařením, pastvi- namí, sady nebo skupinami stromů s dostatkem dutin. Může však zahnízdit i ve větších listnatých lesích s velkými pasekami, na okrajích rybníků apod. Na jižní Moravě hnízdí například několik párů v daňčí a mufloní oboře. Potravu dudka tvoří především měkký hmyz – i jeho larvální stadia (tvrdé dospělé jedince loví jen výjimeč- ně), zvláště brouci, dvoukřídli a blanokřídli, a další skupiny bezobratlých (pavouci a jejich ko- kony, stonožky, žížaly). Potravu sbírá především z výkalů kopytníků a z půdy.

Až do začátku 50. let 20. století hnízdil dudek pravidelně především v nížinných oblastech již- ní Moravy, v Polabí, ale i na většině ostatního území Čech a Moravy. Mezi lety 1950-60 však dudek u nás téměř vymizel.

Pokud se týká jeho historického výskytu na Valašsku, profesor Janda jej uvádí na přelomu 19. a 20. století u Kelče a Talský u obce Zašová. O jeho hnízdění na Valašsku jsou zprávy ještě z 60. let 20. století z okraje města Vsetína. Poz- ději jsou již jeho hnízdění výskytu sporadické. V roce 1977 bylo nalezeno hnízdo dudka v Halenkově – Lušově. V letech 1989-90 bylo prokázáno hnízdění v údolí Losový v katastru obce Huslenky. Na Valašsku bývá každoročně pozorován na tahu v dubnu. V poslední době byl však jednou viděn dokonce i v hnízdním období – koncem května v roce 2005 v údolí Kobylská na katastru Karolinky.

Oba ptačí druhy se ocitly v roce 2003 na Červeném seznamu ohrožených druhů ptáků ČR v kategorii kriticky ohrožený (strnad) a ohro- žený (dudek). Co říci k příčinám jejich téměř úpl- ného vymizení v našem regionu? Patrně jedním z hlavních důvodů je intenzifikace zemědělské

Hnízdo strnada zahradního (*Emberiza hortulana*) s násadou v Perné v roce 1988. Dosud poslední doklad o hnízdění druhu v okrese Vsetín.
Foto T. Kašpar

výroby spojená s aplikovanou plošnou a dlouhotrvající chemizací prostředí zemědělské krajiny (insekticidy, herbicidy, fungicidy...). Vliv mají i cílené změny vegetace na pastvinách způsobené doosevem cizorodých rostlin, jejímž dlouhodobým následkem bylo snížení druhového spektra a početnosti výskytu vhodných rostlin a bezobratlých živočichů. V případě dudka k vymizení mohla přispět i změna způsobu chovu skotu za minulého režimu – kdy z pastvin byl převeden do kravínů, kde se zdržoval po celý rok a kde mu byla jen navážena píce, seno či siláž. Tento způsob chovu dobytka bohužel přetrvává v některých zemědělských podnicích i 15 let po opuštění systémů socialistického zemědělství. Neposledním důvodem byly jistě i plošně prováděné meliorace extenzivních pastvin, které spočívaly nejen v úpravě vodního režimu dotčených ploch, ale také v odstraňování mezí a na nich rostoucí liniové a rozptýlené keřové a stromové zeleně. V nižších polohách niv obou Bečev a navazujících svahů byla většina pastvin a luk přeměněna na pole.

Srovnáme-li obraz krajiny na začátku 20. století s dneškem, budeme velmi nemile překvapeni. Dříve na loukách a pastvinách rostlo velké množství starých ořezávaných osamoceně stojících stromů, které nabízely stovky dutin k hnízdění. Dnes jsou kolem těchto původních samotářů lesíky vyrostlé z jejich semen, nebo byly tyto stromy již dávno odstraněny. Obojí má na dudka zhruba stejně negativní dopad. Všechny diskutované jevy samozřejmě silně snížily druhový a také početní výskyt hmyzu, který patří k základním potravním složkám nejen těchto dvou ptačích druhů.

EXISTUJE CESTA VEN?

Proces vymírání na několika dílčích lokalitách je přitom běžný jev, který pro rozličné druhy dnes a denně probíhá téměř všude. Nezbytné pro stabilní dlouhodobé udržení populace takových druhů živočichů a rostlin však je, aby se v blízké vzdálenosti vyskytovaly nové, vhodné lokality, na kterých by druh vypuzený různými okolnostmi ze svého původního domova mohl přežít a případně se šířit dále. Přítomnost této mozaiky ideálních, téměř vhodných a neobyvatelných biotopů byla vždy zaručena právě maloplošným hospodařením. V závislosti na povaze a možnostech hospodáře byly některé pastviny přepasenější (někdy klidně až na hlinu), jiné nedopasené, některé nepasené a jen kosené, jiné byly delší čas ponechány ladem. Rostliny, motýli, ale i třeba ptáci tak „stáli“ před bohatým švédským stolem příležitostí. Ve chvíli, kdy byla zemědělská péče o krajinu unifikována, se tato heterogenita ztratila a s ní i všechny tyto organismy. Smutné až skandální je, že podobný scénář centralizované péče o krajinu je znovu ožíván pomocí tzv. Agro-environmentálních a jiných programů.

Nyní, na začátku 21. století, stojíme na prahu dalšího velkého vymírání. Jak moc je tento proces neodvratitelný ale zjistíme, až už bude pozdě. Nejcitlivější druhy z našeho území, stejně jako z okolních států, již stihly vymizet, další se houlají ve frontě na úmrtní list. Podle zkušeností ze západní Evropy, kde si svým prvním velkým vymíráním již prošly, není možné dlouhodobě udržet

Pohled na téměř zalesněné Pulčinské skály z r. 2004. Omezení pastvy a zalesnění vykonaly své. Všechny citlivé druhy motýlů již vymřely. Nyní se do okolí skal opět zavádí původní management. Kýžené druhové bohatosti už ale asi nedosáhneme. Foto T. Kašpar

ohrožené druhy pouze v maloplošných chráněných územích. Tyto miniaturní populace jsou již ze své podstaty dříve či později odsouzeny k zániku. Stačí jedna tvrdší zima, na první pohled nepodstatná chyba v péči o maloplošnou rezervaci, nebo i dočasné upřednostnění ochrany jiného druhu rostliny či živočicha, a nemáme dál co chránit. Hlavně různé druhy hmyzu takto negativně reagují s nepředstavitelnou rychlostí.

Jako nejmodernější metody konzervace genofondu druhů lze sice v dnešní době použít uchování DNA jakékoliv vzácné rostliny či živočicha, které nám v budoucnosti může napomoci např. i k vyklonování hořečku žlutavého. Ale pokud neexistuje místo, kde by tyto druhy mohly bezpečně přežívat a množit se za příznivých ekologických podmínek, jedná se pouze o technicky zvládnuté zakonzervování genetického materiálu. Ve skutečnosti jsou však tyto druhy již vyhynulé.

Z tmavého lesa vede jediná cesta...

Stěžejní a v zásadě i jediné možné způsoby dlouhodobého zachování diversity života v krajině jsou pouze rozdílné přístupy v péči o lesní i nelesní pozemky. Jedině takto totiž zůstane živá a neporušená nejdůležitější součást každé krajiny – její heterogenita (pestrost). Současný přístup státních úřadů je však přesně opačný a zavádí opět unifikaci. Druhy, které dokázaly přežít přírodě oddané zemědělské systémy praktikované ve druhé polovině minulého století, už nemusí přežít sofistikovanou a pozlátkem ochrany přírody natřenou péči o krajinu století jednadvacátého.

LITERATURA

Literatura „hořeček“:

Jongepierová, I. et al. (1992): Maloplošné chráněné území. – In: Kuča, P. et al. [eds.], Biele – Bílé Karpaty, ed. Ekológia, Bratislava.

Kirschnerová, L. et Kirschner, J. (2003): Změny v rozšíření *Gentiana lutescens* subsp. *lutescens* a subsp. *carpatica* v České republice. Zpr. České Bot. Společ., Praha, 38: 205 – 216.

Neuschlová, Š. (1980): Rozšíření chráněných a ohrožených druhů rostlin v Javorníkách, mapa rozšíření. Dipl. práce. Depon.in: Muzeum regionu Valašsko ve Valašském Meziříčí.

Neuschlová, Š. (1982): SPR Galovské lůky. Botanický inventarizační průzkum. Depon. in: Ústřední seznam ochrany přírody AOPK ČR, Praha.

http://www.uh.cz/brontosaurus/rezervace_hute.html: Hájek, M. – Přírodní rezervace Hutě

Literatura „okáčí“:

Beneš, J., Konvička, M., Dvořák, J., Fric, Z., Havelda, Z., Pavlíčko, A., Vrabec, V. a Weidenhoffer, Z. (eds.) (2002): Motýli České republiky: Rozšíření a ochrana I, II. SOM, Praha. 857 pp.

Brabec, L. (1987): Motýli okolí Valašského Meziříčí ve sbírkách Okresního vlastivědného muzea Vsetín. Zprávy Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně 1987: 1-14.

Pavelka, J. a Trezner, J. (eds.) (2001): Příroda Valašska, ČSOP ZO 76/06 Orchidea, Vsetín. 504 pp.

Spitzer, L. et Beneš, J. (2006): Zachování biologické rozmanitosti trvalých travních porostů v pohorí Karpat v České republice. Mapování denních motýlů (Lepidoptera) na území CHKO Beskydy – období 2006. Manuscript pro potřeby ochrany přírody. 62 pp.

Literatura „strnad a dudek“:

Hudec, K. a Štátník, K. (eds.) (2005): Fauna ČR, Ptáci II/2. Academia Praha.

Janda, J. (1898): Poznámky ornitologické z okolí Valaš. Meziříčí z let 1885-98. Výr. zpráva gymn. Val. Meziříčí: 3-43.

Talský, J. (1890): Ornithologischer Bericht aus Mähren. Orn. Jbch., 1: 35-37.

Ztišená tvorba Vladimíra Pukla

2. 3. 1896 - 24. 5. 1970

Tomáš Mikulaščík

Kousek nad Hošťálkovou, u cesty k Bystřici pod Hostýnem, pod zákrutem na začátku stoupání k Trojáku vytvořil zářez horského potoka malebné zákoutí, které podle toho nese i své jméno. Tady „V Kútě“ našel kdysi klidné útočiště před světem, kterému nemohl a nechtěl porozumět, vynikající grafik a malíř Vladimír Pukl. Na jeho pozvání a spolu s ním se však i toto tiché údolíčko občas rozeznělo mladistvým halasem, když po válce jako profesor Akademie sem přenesl část výuky a bral své žáky na plenérovou praxi k sobě domů. Avšak to jsme příliš předběhli tok lidského času, a proto se vrátíme k počátkům, které vlastně ani příliš nadějně nevypadaly.

Vladimír Pukl se narodil 2. března 1896 v Dobroměřicích na Hané (nyní Dobromilice), které leží asi 15 km jižně od Prostějova. Byl v pořadí třetím z osmi dětí kovozemědělce a část dětství prožil v inspirativním prostředí a uklidňující péči u babičky v Brně. Z dětského samotářství, plného kreseb a fantazii, byl přesazen do hlučné živého prostředí Prostějova, kde v roce 1914 maturoval na Zemské vyšší reálné škole. Jeho výrazný výtvarný talent se projevil už na reálce a profesor kreslení doporučil jeho rodičům, aby ho dali studovat na uměleckoprůmyslovou školu. Ti však chtěli pro syna něco praktičtějšího, a tak ho poslali na brněnskou techniku do kurzu pro civilní geometrii. Nestihl ho však absolvovat, protože už v dubnu 1915 byl povolán do armády. Byl v Haliči i v jižních Tyrolích a sloužil i na Jadranu. V roce 1917 byl (chce se říci: na štěstí jenom) raněn a zbytek války strávil v léčebném ústavu v Jevíčku.

Po válce, patrně i z radosti nad synovou ochranou, rodiče souhlasili se studiem uměleckých disciplín, a tak se Vladimír Pukl přihlásil na Uměleckoprůmyslovou školu v Praze, kde začal studovat u profesora Josefa Schussera. Absolvoval pouze první ročník a z finančních důvodů musel studia zanechat. Vzdělával se však sám, zejména podle „Příručky umělce grafika“, kterou napsal Tavík František Šimon. Když se v roce 1929 Pukl

už ve zralém věku Kristových let odhodlal přihlásit na Akademii výtvarných umění v Praze, byl profesorem Maxem Švabinským přijat bez zkoušky, jen na základě předložených prací. Shodou okolností však se Švabinský stal vedoucím ateliéru monumentální malby a ateliér grafiky převzal právě T. F. Šimon, u něhož absolvoval v roce 1932. Ještě téhož roku uspořádal svou první samostatnou výstavu v Prostějově.

Protože souběžně s Akademií studoval ještě v kursu středoškolské profesury kreslení, přijal místo na reálném gymnáziu v Nymburku, kde působil ve školním roce 1933-34. Táhl ho to však na Moravu, a tak přesídlil do Olomouce, jenže po roce se vrací do Prahy, neboť prof. Šimon ho navrhl za svého asistenta a v této nové pedagogické roli Pukl působil od roku 1935 až do uzavření českých vysokých škol na podzim roku 1939. Mezitím uspořádal několik samostatných výstav (Nymburk, Poděbrady, dvakrát Olomouc) a sbíral úspěchy na přehlídkách grafické tvorby doma i v zahraničí (Los Angeles 1934).

„Hned na začátku protektorátu odchází Pukl z Prahy... Nalézá si v lesnatých vsetínských horách úplně osamělé místočko, enklávu nazývanou „Kút“, „kotár“, jak se praví na Valašsku – obklopenou lesem. Je to hektar málo úrodné půdy na svahu stráně jako rozevřená kniha, opřená dole o čistý horský potůček, ve kterém se honí pod olšinami pstruzi. Místo, kromě kouzelných prastarých jabloní, valašských jaderníček a několika lesních stromů, bylo holým paloukem. ...

Neveliký, prakticky zařízený dům na jižním výsluní s ateliérem k severu, stíněný nádhernou jabloní přes dvě stě let starou, je trvalým sídlem rodiny ...

Kůlna, včelín i chata, nazvaná „Džingischánova“, se staly mnohokrát obydlím veselých chasy žáků, které sem profesor pozval, později i útulkem plenérové praxe, kdy žáci Puklovy školy zde poznávali Valašsko, jeho krásy a jeho lid. Hostinec „Pod horů“, kde se odbyvalo hlavně společné jídlo po celodenní práci, byl svědkem mnoha veselých besedování domorodců s „kumštýři“ (A. Birnbaumová: Vladimír Pukl, Krajské nakladatelství Gottwaldov, 1959, s. 12-13)

Odchod na samotu v kopcích neznamenal izolaci od uměleckého dění. Účastnil se výstav v Praze i Prostějově, vystavoval na Vsetíně, v Brně či Valašském Meziříčí a oběsílal Zlinský salon. V roce 1942 měl první soubornou výstavu v Praze, ve výstavní síni Sdružení českých umělců grafiků Hollar, jehož byl aktivním členem již od roku 1934. Jistým paradoxem je, že zde vystavil větší soubor maleb a grafické listy byly jimi odsunuty do pozadí. Nebylo to ovšem znamením úplného přechodu od grafiky k malbě, i když v posledním roce války grafiku prakticky opustil. V červnu roku 1945 však byl povolán na Akademii výtvarných umění do Prahy a byl tehdejším rektorem prof. Vratislavem Nechlebou pověřen vedením grafické speciálky po zesnulém profesoru T. F. Šimonovi (1877-1942). Jmenován řádným profesorem grafiky byl až v únoru 1947, avšak s účinností od 1. října 1945, tedy od začátku prvního regulérního poválečného akademického roku.

Svou novou roli vzal velmi vážně a s nakažlivým nadšením se pustil do nového úkolu. Vychoval řadu grafiků, z nichž mnozí patří k významným postavám českého výtvarného umění, a všichni s nostalgií vzpomínají na krásné dny u Puklů v hošťálkovském Kútě. Mezi jmény jeho absolventů najdeme například Vladimíra Tesáře, pozdější man-

žele Karla a Emilii Tomanovy nebo Jaroslava Šerých a Jiřího Šalamouna. Puklova obětavost se projevila i tím, že vypracoval skripta „Příručka plastické anatomie lidského těla pro výtvarníky“ a v letech 1950 až 1958 na AVU anatomii přednášel. Svě žáky vnímal jako inspirativní partnery, jak krásně dokládají jeho slova na zahájení výstavy vlastních žáků v Prostějově v roce 1956: „Bylo mojí snahou pedagoga zachovat každému žákovi plnost mládí, která se pokouší smíchem i slzami strhnout modré z nebe. Mám je rád, raději než zkostnatělou vyzrálou, těším se, získám-li ne žáky, ale mladé přátele, kteří se ke mně obracejí se svými radostmi i žaly. Za mé zkušenosti dávají mi výměnou svoji svěží životní plnost.“ (Birnbaumová, s. 39)

V roce 1958 odešel do důchodu a definitivně zakotvil v Hošťálkově. Tady dále rozvíjel své grafické mistrovství, intenzivně maloval a věnoval se i své dosud nepříliš často zveřejňované zálibě – sochařství. Také se nezřekl výstavní činnosti. V prosinci roku 1959 uspořádal soubornou výstavu svého díla v pražském Obecním domě, která měla předpremiéru o prázdninách v Kroměříži. Následovala na jaře 1960 Olomouc a v létě Hodonín. Další retrospektivy následovaly v roce 1966 k umělcovým sedmdesátinám a konaly se na mistrovi nejbližších místech – na jaře opět v centru jeho rodné Hané v Olomouci a v létě v jeho zvoleném domově na Valašsku ve vsetínském zámku a v Hošťálkově.

Vladimír Pukl zemřel po delší nemoci ve fakultní nemocnici v Olomouci 24. května 1970 a urna s jeho popelem je uložena na hřbitově v Prostějově.

Tvorba Vladimíra Pukla je ukotvena v tradicích českého baroka s jeho slavnostností i zálibou v bizarnosti i všednosti. Vychází také z tradice evropského umění 19. století a neskrývá zájem o postavení člověka, tak charakteristický pro sociálně laděné umění konce 19. a první čtvrtiny 20. století. Ze složité cesty k výtvarnému umění – dá se říci, že byl vlastně samoukem, který si až ve zralém věku potvrdil nastoupenou cestu regulérním uměleckým vzděláním – vyplývá jeho zřetelný konservatismus a záliba v řemeslné preciznosti (kterou ostatně vštěpoval i svým žákům). Puklova tvorba je jakoby ztišená, bez dynamických vzruchů. Rád zachycuje statické náměty, dojmy z cest, architekturu, zákoutí měst, pohledy do krajiny: I ve figurálních kompozicích a žánrových scénách zaznamenává nejraději poklidné a idylické chvíle, v monumentálních námětech neztrácí ze zřetele lidský rozměr. Člověk je pro něj, v souladu s antickou filosofií, mírou všech věcí. Durové tóny jeho grafických listů, barevné akordy jeho obrazových kompozic a hravost jeho plastik se staly odkazem, který neztrácí na významu ani v současnosti, kdy jsme si připomněli sto desáté výročí umělcova narození.

Dům Puklových „V Kútě“ v Hošťálkově

Foto archiv K. Kovaldy

Každý den brambory,
rýži neb kaši,
je jídlo hladové
říkají naši.

Proto až ve frontě
budete stát,
hleďte též masíčko
pro nás dostat.

Telecí řízečky
velké jak dlaně
kupte nám Vlastičko,
máme chuť na ně.

Hovězí masíčko,
špikové kosti,
čekáme, že přijdou
zítra k nám hosti.

V Kútě, 11. IV. 1962.

Na útratu: Kčs 100 přiloženo

Kama Puklová před poutačem k výstavě ve vsetinském zámku, 1966

Vlevo: Vladimírem Puklem rýmovaná objednávka nákupu pro sousedku Vlastu Gajdošovou

Vpravo: Ředitel vsetinského muzea RNDr. Bohumil Peroutka s mistrem V. Puklem

Vladimír Pukl v kruhu svých známých

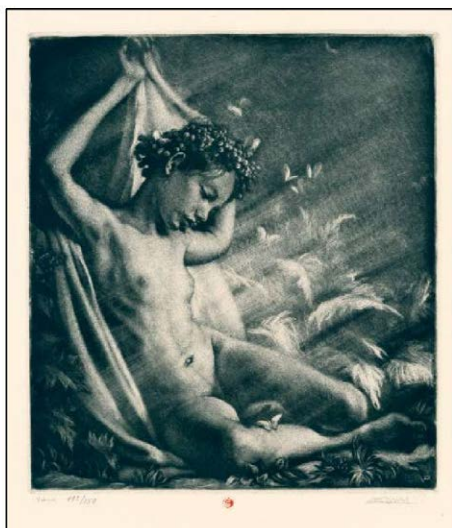
Foto archiv K. Kovaldy

Chtivé ruce, kolem 1938, dřevoryt, papír, 485x600 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

Pathetický karneval, kolem 1938, dřevoryt, papír, 430x660 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

Vesna, 1944, mezzotinta, papír, 470x385 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

Vladimír Pukl byl vzácný, milý a velmi skromný člověk, vážený všemi občany v Hošťálkově, jejímž občanem byl od roku 1940 až do konce svého života. Stejně vážená a skromná byla i jeho manželka Kama, s níž se Pukl oženil jako třidvacetiletý v září roku 1919. Ta jediná jej provázela celým životem. Manželé Puklovi neměli vlastní děti, a tak se umělec rozhodl věnovat po smrti celé své dílo státu. Na přátelskou povahu manželů Puklových poukazuje i spousta grafik, které věnoval svým hošťálkovským sousedům a kterých si tito majitelé dodnes velmi považují.

Naše redakce děkuje především panu Karlu Kovaldovi, paní Mileně Nevolové, paní Františce Pařenicové a paní Olze Urbanové za poskytnutí informací o umělci i materiálu pro zveřejnění tohoto příspěvku.

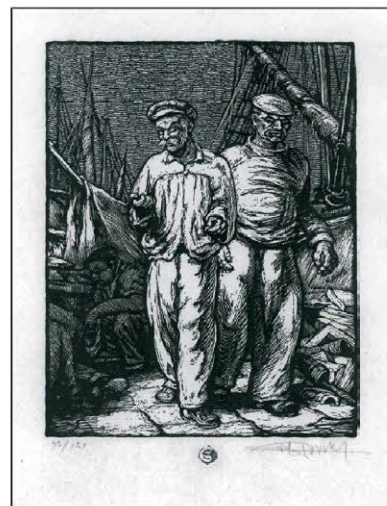
Pohybová studie, nedat., lavírovaná perokresba, papír, 325x265 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

U chrámu, nedat., olej, plátno, 80x68 cm, ze sbírek Muzea Prostějovska

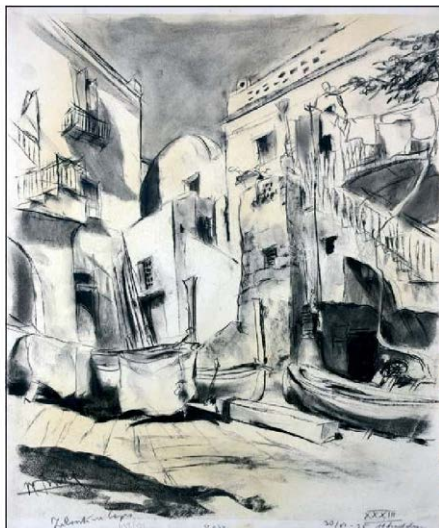
Děvčátka z Assisi, 1938, dřevoryt, papír, 540x470 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

Bez názvu (V přístavu), dřevoryt, papír, 145x113 mm, ze soukromé sbírky

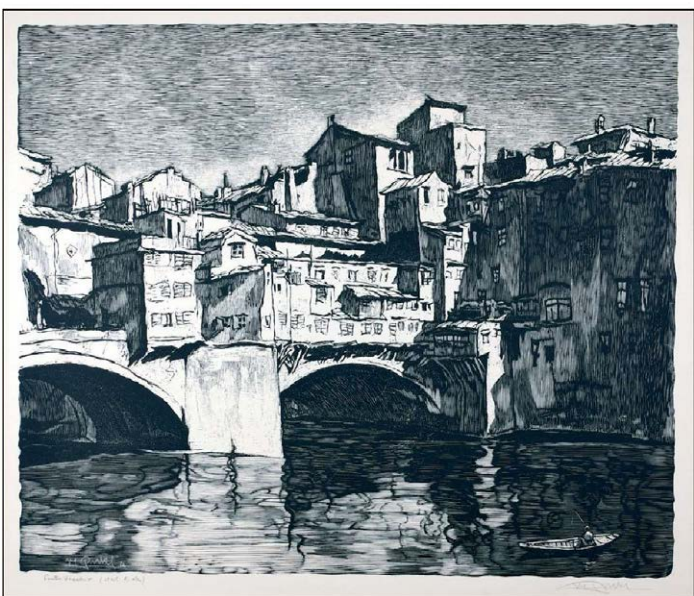
Franceskovo jítro, 1941, dřevoryt, papír, 423x356 mm, ze soukromé sbírky

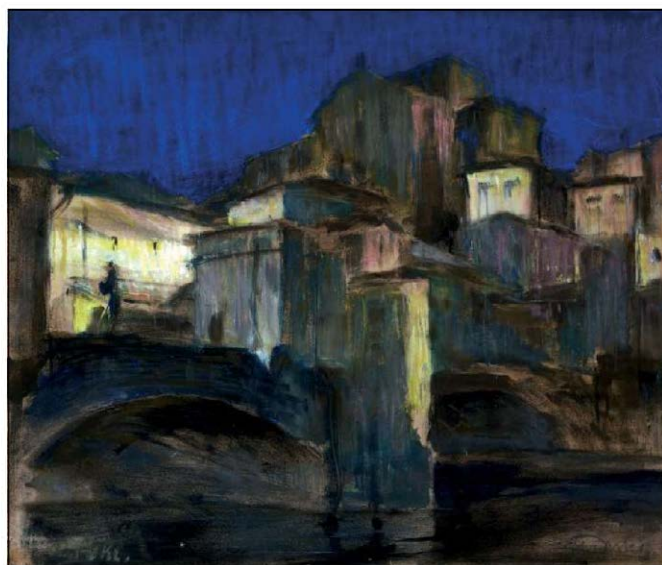
Zákoutí na Capri, 1935, kresba uhlím, papír, 410x330 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

Poledne na Rio dei Frari, 1935, kresba uhlím, papír, 410x340 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

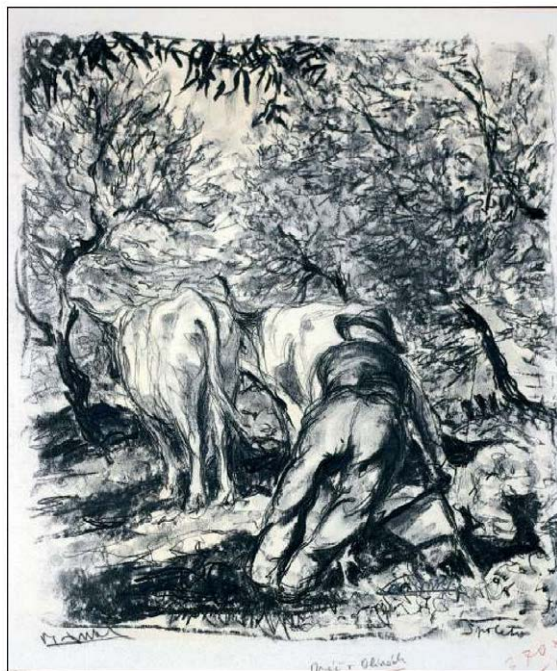
Ponte Vecchio, 1936, dřevoryt, papír, 375x445 mm, ze soukromé sbírky

Ponte Vecchio v noci, 1935, olej, papír, 325x425 mm, ze soukromé sbírky

Klášter v olivách, 1938, kresba bistrem, papír, 410x330 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

Oráč v Umbrii, 1935, kresba černou křídou, papír, 300x240 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

Chaloupka na stráni, 1935, dřevoryt, papír, 540x470 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

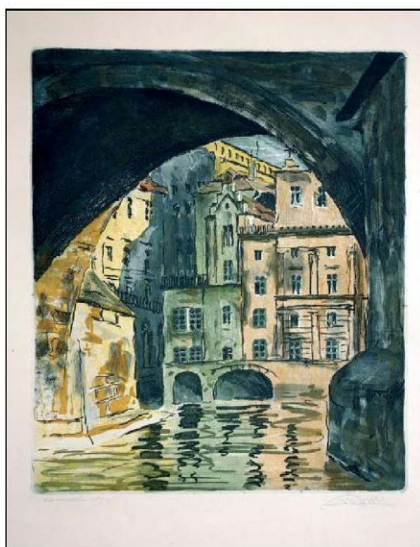
Fuli, dřevoryt, papír, 130x68 mm, ze soukromé sbírky

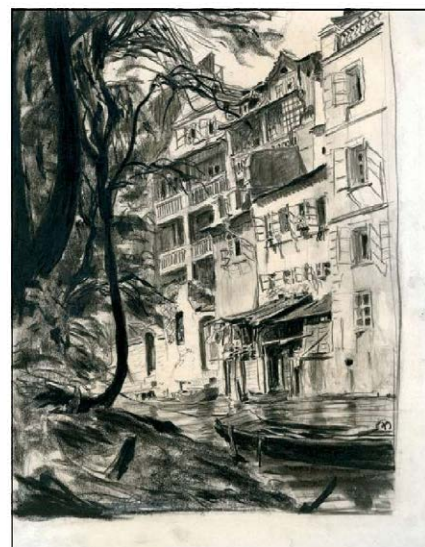
Pastorale, 1933, dřevoryt, papír, 480x615 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

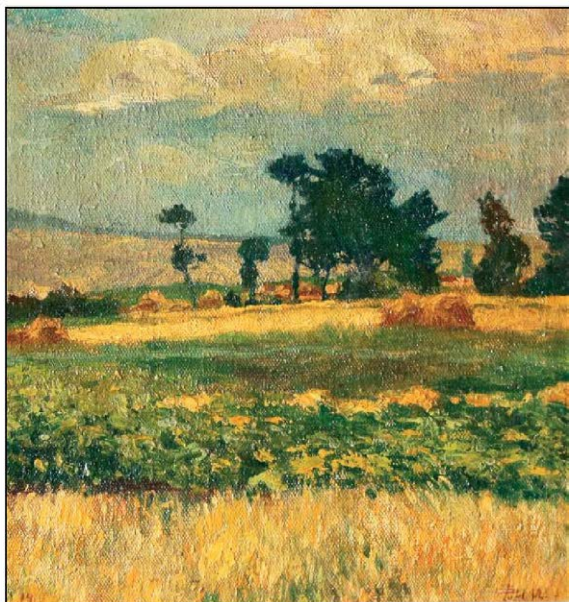
Český Krumlov zrána, kolem 1935, lept, papír, 430x380 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

Staroměstské mlýny, kolorovaná perokresba, papír, 320x270 mm, ze soukromé sbírky

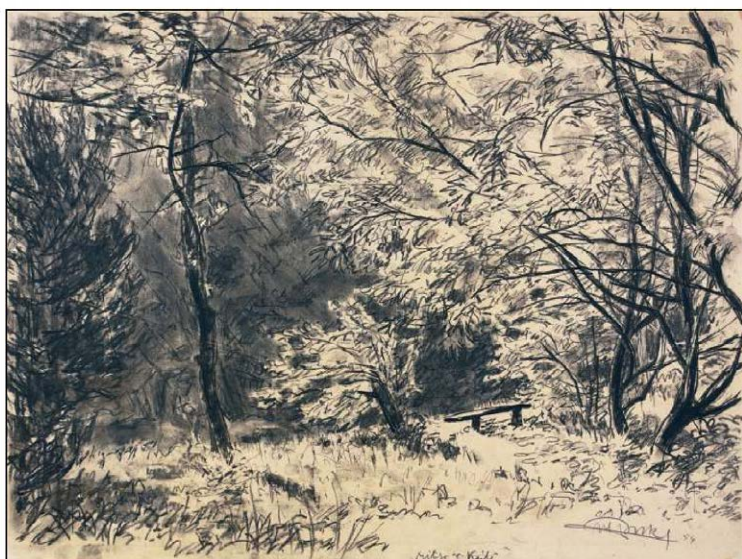
Z Čertovky, 1931, kresba černou křídou, papír, 300x240 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

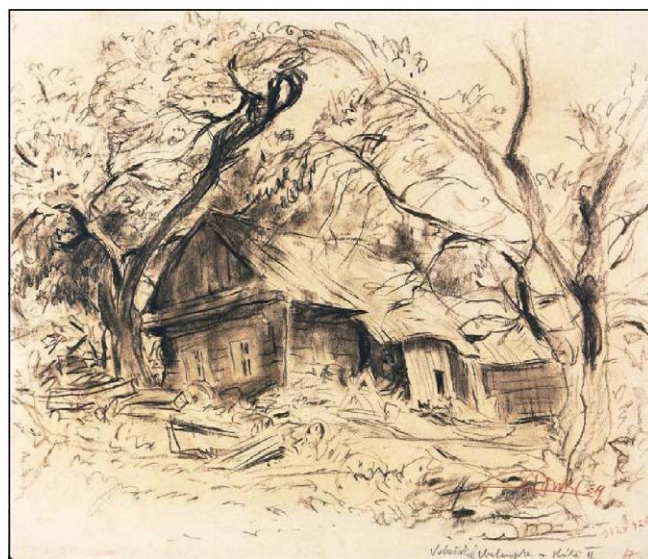
Žně, olej, plátno, 32x33 cm, ze sbírek Muzea Prostějovska

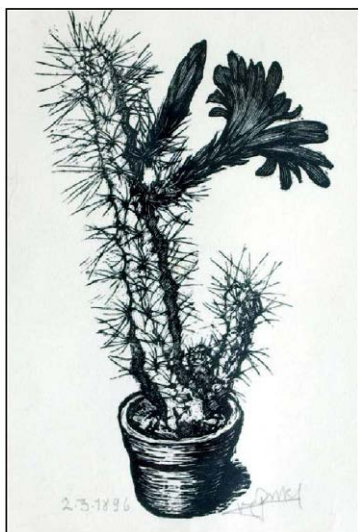
Před bouří, 1963, dřevoryt, papír, 360x220 mm, ze soukromé sbírky

Jitro v Kútě, 1954, kresba černou křídou, papír, 355x475 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

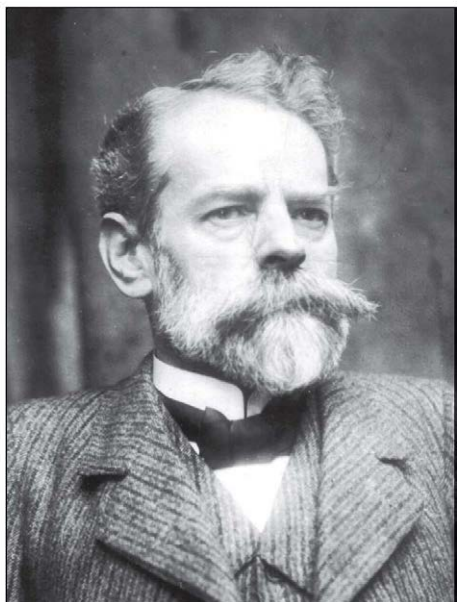
Valašská chaloupka v Kútě II., 1939, kresba bistroem, papír, 390x460 mm, ze sbírek MRV ve Vsetíně

Kaktus, dřevoryt, papír, 110x160 mm, ze soukromé sbírky

Dům v Kútě, pastel, papír, 300x230 mm, ze soukromé sbírky

Adolf Liebscher

Sláva a zapomnění

výstava k 150. výročí narození

11. března uplynulo 150 let od narození malíře Adolfa Liebschera (11. 3. 1857 – 11. 6. 1919), člena tzv. Generace Národního divadla. Jeden z nejpopulárnějších umělců své doby byl žákem Uměleckoprůmyslové školy ve Vídni. V Praze se uvedl vytvořením osmi lunet ve spojovací chodbě Národního divadla a proslavil se zejména jako dekorativní malíř. Mezi jeho práce patří např. výzdoba hlavního sálu Národního domu na Vinohradech, průčelí radnice v Kolíně, alegorie Uhlí a železo pro zasedací síň radnice v Kladně, či osm nástropních alegorií v hlavním sále Spolkového domu ve Vyškově. Spolu s bratrem Karlem Liebscherem (1851 – 1906) je autorem dioramatu Boj studentů se Švédy na Karlově mostě, které vzniklo pro pavilon Klubu českých turistů na Jubilejní zemské výstavě roku 1891; dnes je obraz součástí známého petřinského bludiště.

Adolf Liebscher byl činný téměř v každé oblasti malířské tvorby – od výzdoby kostelních interiérů (kostel Nanebevzetí P. Marie ve Zlonicích, kostel sv. Jakuba v Ratenicích) a návrhů vitráží (kostel sv. Ludmily na Vinohradech, kostel Nanebevzetí P. Marie v Poděbradech) až po drobné kresby. Širokému publiku byl známý také ze stránek dobových časopisů a jako ilustrátor děl Jaroslava Vrchlického či Svatopluka Čecha. Velkou oblibu

si získaly i jeho idylické výjevy žánrového a náboženského charakteru, které byly často barvotiskově reprodukovány – např. Valašská Madona nebo dva obrazy na téma Prodané nevěsty Bedřicha Smetany. Uplatnil se také jako portrétista (vytvořil i podobiznu císaře Františka Josefa I.) a jako krajinář; jej zaujala zejména krajina v okolí Všenor, Jindřichova Hradce a Potštejna. Jeho časté výlety na Moravu daly vzniknout mnoha menším žánrovým obrazům a studiím folkloristického rázu.

Adolf Liebscher vycházel ve své tvorbě především z vídeňského neobaroku a pozdního romantismu; z jeho českých současníků ho ovlivnil zvláště Vojtěch Hynais. Svému osobitému stylu zůstal věrný i po nástupu secese a symbolismu na přelomu 19. a 20. století. Následující generaci byly jeho práce zavrhovány jako projev konzervatismu, vlastenecké sentimentality a uměleckého rutinérství a během 20. století pak upadl téměř v zapomnění.

Dílo tohoto všestranného malíře znovu připomenou výstavy, připravované k jeho letošnímu výročí Sdružením Liebscher. První se koná ve dnech 4. května – 1. července na Novoměstské radnici v Praze. V Praze A. Liebscher žil a tvořil

Valašské děvče ve starém kroji

převážnou část svého života. Druhá výstava se uskuteční od 6. července do 12. srpna na potštejnském zámku ve východních Čechách. Do Potštejna malíř s rodinou pravidelně zajížděl na letní pobyty a také zde zemřel.

Na pražské výstavě, nad kterou převzala záštitu starostka Městské části Praha 2, bude vystaveno na 140 obrazů představujících výběr z díla Adolfa Liebschera. Bude rozdělen do devíti tematických oblastí (návrhy na výzdobu Národního divadla, České elegie, historická malba, portréty, užitá grafika a ilustrace, dekorativní malba (výzdoba budov), náboženská tematika, žánrová malba a krajinomalba) a doplněn fotoreprodukcemi rozměrných děl, která nelze přemístit. K výstavě bude vydána doprovodná publikace.

Pro výstavu v Potštejně bude expozice poněkud obměněna a bude více zaměřena na krajinomalbu, zejména s potštejnskou tematikou.

Markéta Dlábková a Sdružení Liebscher

Jméno Adolfa Liebschera je neodmyslitelně spojeno i s Valašskem¹⁾, které jej okouzlo nejen malebnou krajinou, ale i zachovalou lidovou kulturou, ať už se týkala mluvy, oblékání nebo starých lidových tradic. Valašsko objevil osmadvacetiletý Liebscher v roce 1885 při svém uměleckém studijním pobytu v Novém Hrozenkově. Jeho tehdejší pobyt u vlastenecky založeného sedláka Joži Országa Vraneckého připomíná několik dochovaných uměleckých děl, z nichž nejvýznamnější a nejpopulárnější je triptych „Valašská Madona“. Tento rozměrný oltářní obraz byl umístěn na bočním oltáři v kapli Sv. Cyrila a Metoděje na vrcholu Radhoště. Jedna kopie obrazu se nachází ve vatikánských sbírkách, druhá ve frenštátském kostele. Střední výjev obrazu Klanění pastýřů je doprovázen bočními obrazy Cesta do Betléma a Zvěstování pastýřům. Liebscher zobrazil nejen pastýře, ale i Madonu ve valašském lidovém kroji. Na Valašsku získával umělec inspiraci i pro své žánrové scény, jakými jsou například Valašská svatba (1886), Baba na žnivu, Fajkář, Žena s fajkou, Dvě Valašky, Baráček valašský a další.

POZNÁMKA

1) Rovněž jeho starší bratr Karel (1851 – 1906), který se stal později oceňovaným krajinářem a s nímž Adolf často spolupracoval, se nechal ve své tvorbě inspirovat motivy z Valaška.

Triptych Valašská Madona, barvotisk ze sbírek MRV ve Vsetíně

Foto M. Ošťádal

HISTORICKÝM OBJEKTIVEM

Představujeme
fotografy zastoupené
ve fotoarchivu
Muzea regionu Valašsko
ve Vsetíně

PhDr. Ladislav Buzek
nar. 14. 1. 1927

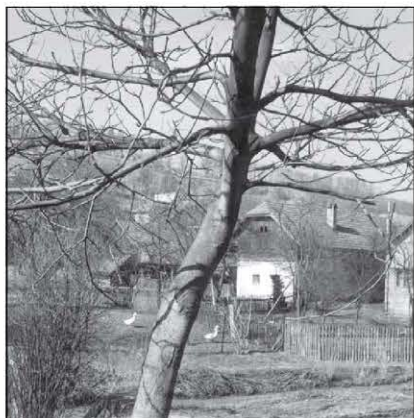
1

2

3

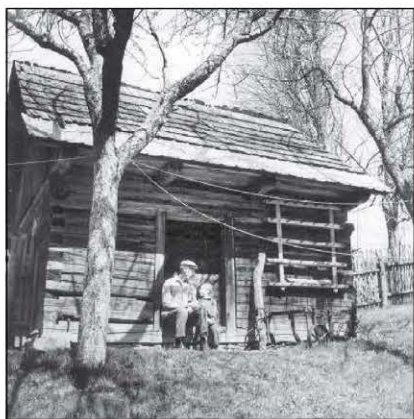
4

5

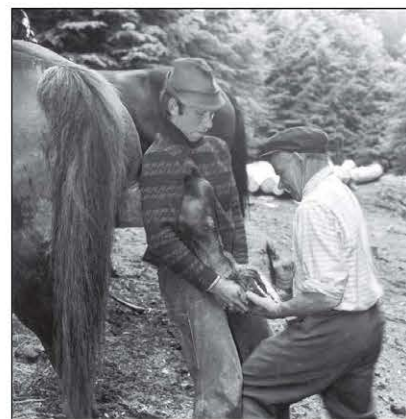
6

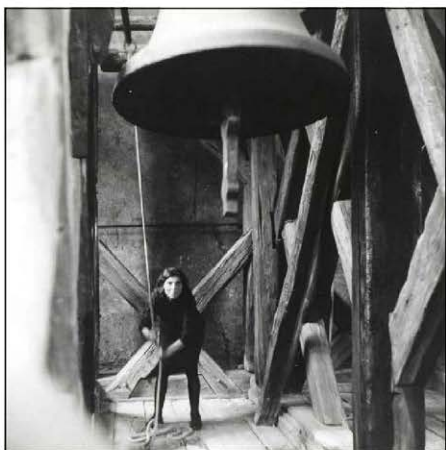
7

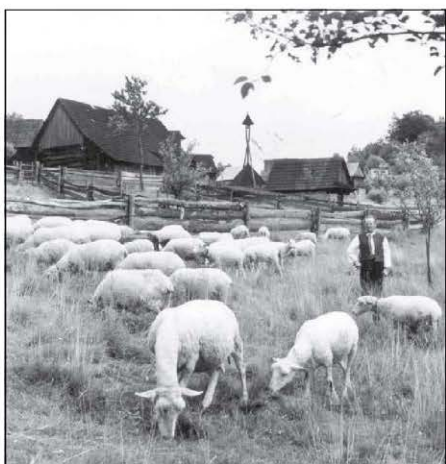
8

9

10

11

12

13

14

15

1. Velké Karlovice – Bzové, 1979
2. Jarní orba, Velká Lhota, 1970
3. Hřčava, 1972
4. Lutonina, 1983
5. Chalupy na Vysočině, Kroupa, 1971
6. Zmizelý Frenštát, 1967
7. Kovárna na Dvořísku ve Valašské Polance
8. Bratřejov, 1974
9. Kutí koně v Novém Hrozenkově, 1979
10. Zvonice z 2. pol. 16. stol. ve Spišské Sobotě, 1971
11. Bača Blinka ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově p/R, 1972
12. Svážení dřeva na Chlévískách, 1970
13. Koně ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově p/R, 1976
14. Ropice, 1973
15. U kapličky pod Králickým Sněžníkem, 1968
16. Socha od F. M. Brokoffa v Hostinném, 1984

16

Bohu ke cti, bližnímu ku pomoci

Daniel Drápala

Výstava Hasiči trochu jinak v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2006

Hasičské cvičení na zlínském náměstí, 1912

Vystoupení samaritánů při hasičském cvičení, Topolná 1933

Účinkující v divadelní hře Cigánčina pomsta, Prácheň 1922

Stěží bychom našli v minulosti ve venkovském prostředí jinou organizovanou složku, která by výrazněji zasáhla do života celé komunity, než byli hasiči. Ačkoli původní účel vzniku hasičských sborů spočíval především v záchraně hmotných statků, v průběhu další existence se jejich aktivity odrazily v mnoha oblastech života tradiční vesnice. Můžeme dokonce říci, že i dnes jsou do značné míry jedni z nositelů kulturních a lokálních tradic.

Působení hasičských sborů bylo v jednotlivých vesnicích mnohdy neprávem vnímáno jako věc samozřejmá, ničím neobvyklá. Jak širokou škálu činnosti ve prospěch obce a jejich obyvatel však v minulosti dokázali hasiči postihnout, ukázala výstava připravená na sklonku roku 2006 pracovníky Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně PhDr. Karlem Pavlíškem, CSc. a Mgr. Yvonou Činčovou.

Její autoři se snažili představit nejen historické tradice hasičských sborů, které na moravském venkově houfně vznikaly od druhé poloviny 19. století, ale i provázanost příslušníků této organizace s životem obce. Historické fotografie i dokumenty se snažily mapovat první desetiletí hasičské historie východní Moravy. Dobové uniformy, nářadí užívané pro hašení i svatý Florián – to vše byly nezbytné součástky vybavení každého sboru. K reprezentaci místních hasičů neodmyslitelně náležely i slavnostní vyšívané prapory, ostatně jeden z vystavených obdrželi ve 30. letech 20. století zlínské hasiči přímo od manželky Tomáše Baťi paní Marie Baťové. Hasičský sbor však není jen historie – autorům výstavy se tak podařilo poukázat i na kontinuitu sboru napříč mnoha desetiletími. Podobnou nepřerušovanou existencí se může chlubit jen málokterá z dnes působících organizací.

Hlavním motivem k zakládání hasičských sborů se pochopitelně stala snaha o ochranu majetku, soukromého i obecního. V tomto duchu můžeme také chápat jejich heslo: *Bohu ke cti, bližnímu ku pomoci*. Význam akceschopné a dostatečně vybavené hasičské jednoty nabýval na důležitosti zvláště v našich krajích, kde ještě dlouho do konce 19. století dominovalo dřevo jako hlavní stavební materiál obytných a hospodářských staveb. Došlo-li pak v některé z valašských vesnic či městeček k požáru, znamenalo to zpravidla vážné ohrožení existenčních jistot mnoha rodin.

I přes úspěšné cíle a dobré úmysly neměli – zvláště v prvních desetiletích svého působení – hasiči vždy nejvhodnější podmínky pro svou činnost. Nedostatek finančních prostředků je nutil k hledání alternativních zdrojů, které by jim umožnily pořídit potřebné vybavení. Zvolené řešení se nakonec projevilo jako účinné nejen z hlediska finančních příjmů – své důsledky měly i pro

běžný život v obci. Jen málokdo si už dnes uvědomuje, že pořádání různých společenských a kulturních akcí mělo pro hasiče ve skutečnosti ryze praktický účel – napomoci shromáždit odpovídající sumu k pořízení stříkačky a dalšího potřebného inventáře. Jen díky tomu se stali členové hasičského sboru organizátory bálů, divadelních představení, fašankových obchůzek a mnoha dalších akcí.

Projíždíme-li na přelomu zimy a jara Valašskem, v čase *fašankových* a *končinových* průvodů, bývají zpravidla i dnes jejich hlavní organizátoři místní hasiči. Když bychom pátrali ještě hlouběji v minulosti, byli to opět hasiči, kterým často vděčíme za uchování mnoha projevů tradiční lidové kultury valašské vesnice v průběhu celého 20. století.

Hasičský sbor však vstupoval do života vesnice i při oficiálních událostech – např. při návštěvě významné osoby (nejčastěji politika či církevního hodnostáře) bývali hasiči ve slavnostních uniformách vždy na dostatečně viditelném a reprezentativním místě. Také svěcení nové stříkačky se stávalo událostí celé vesnice, obdobně čestná stráž hasičů u Božího hrobu v čase velikonocním dokládala prestiž příslušníků sboru v místním společenském uspořádání. Solidarita a pocit příslušnosti k organizaci se ostatně promítaly i při pohřbech členů sboru, které patřily ve své době díky hojné účasti mužů ve slavnostních uniformách k nejhonosnějším v obci.

Příkladem, jakým způsobem se promítala a promítá činnost sboru do života venkovské komunity, představili autoři zlínské výstavy nespočet. Prezentované obrazové i textové materiály jsou o to zajímavější, že dokládají nejen široké spektrum těchto aktivit, ale i jejich proměňující se – nebo naopak konstantní – podoby v průběhu posledního století.

Při pohledu na fotografie a dokumenty si možná nejjeden z návštěvníků musel uvědomit, jak neznámé jsou mnohé stránky historie hasičských sborů z našeho okolí, jak povrchně a zjednodušeně může neobeznámený člověk nahlížet na působení organizace, která od prvních let své existence dalece přesáhla původní úkoly. Doufejme, a je to jistě přání každého z nás, kteří z výstavy odcházeli, že se i v dalších letech budou moci „naši“ hasiči řídit heslem: *Bohu ke cti, bližnímu ku pomoci* – nejen při hašení pokud možno co nejmenšího počtu požárů, ale také při přípravě mnoha zajímavých kulturních a společenských akcí, které neodmyslitelně patří k živé tradici našeho kraje.

Vítání prezidenta T. G. Masaryka při jeho návštěvě Zlína, 1928

Slavnostní rozvinutí praporu za účasti kmotry Marie Baťové, Zlín 1937

Pohřeb hasiče, Zlín 1940

Foto k článku archiv MJM ve Zlíně

Slavnost svěcení stříkačky, Žeranovice 1934

Vodění barana, Prštné 1977

Slavnost svěcení motorové stříkačky 21. 8. 1949 ve Valašských Kloboukách

Hasiči z Lipiny

Svěcení nové motorové stříkačky ve Vlachovicích, 1931

Masopustní maškary ve Vlachovicích

Slavnostní otevření hasičské zbrojnice ve Vlachovicích, 1976

Foto k článku archiv Městského muzea ve Valašských Kloboukách

Sv. Florián, patron hasičů, výklenková dřevorezba z Choryně
Foto M. Langer

Hasiči trochu jinak

Petr Odehnal

Od poloviny prosince 2006 do poloviny února 2007 byla výstava „Hasiči trochu jinak“ k vidění v Městském muzeu Valašské Klobouky. Doplnění a rozšíření instalace připomínalo 120. výročí založení klobouckého sboru dobrovolných hasičů (1887), 110. výročí velkého požáru města, který je literaturou označován za největší požár 19. století na Moravě (29. červenec 1896), a také 95. výročí založení hasičské župy pro valašskokloboucký soudní okres, Župy Komenského (1912, později byla zvána podle jejího prvního náčelníka Župa Kovalčíkova).

Výstava, kterou v klobouckém muzeu zhlédlo na 1000 návštěvníků, měla velký význam mimo jiné pro valašskokloboucký hasičský sbor. Ten sice neskomírá, naopak, v letošním roce například vrcholí intenzivní práce na přeřazení klobouckého

sboru z 5. kategorie jednotek požární ochrany do kategorie třetí. Nicméně prezentovaná slavná historie sborů, řečeno lehce pateticky, významně přispěla k pochopení kontinuity, k posílení sebevědomí sboru, k sebevědomění zvláště u mladší generace, která se svým způsobem (přirozeně) vymezuje vůči generaci starší, k vědomí zodpovědnosti za tradici a práci generací předchozích. Konkrétněji? Začala se chystat publikace k výročí založení sboru, v Brně je restaurován župní prapor, na červenec se chystají oslavy, jejichž součástí má být například přehlídka hasičské techniky...

Od všického trošku ...

Heliografem byla do roku 2005 měřena délka slunečního svitu
Foto E. Březina

50 let meteorologické stanice na hvězdárně ve Vsetíně

Pavel Svozil

V neděli 1. dubna 2007 uplynulo přesně 50 let od zahájení pravidelných meteorologických měření na klimatologické stanici, jež se nachází v areálu vsetínské hvězdárny.

Meteorologická měření a pozorování se ve Vsetíně prováděla již v roce 1879, ale výkazy s naměřenými údaji jsou v dnešním Českém hydrometeorologickém ústavu archivovány až od roku 1900. Do konce roku 1914 pracovala ve Vsetíně srážkoměrná stanice, na které se však nezaznamenávaly informace o sněhové pokrývce. K tehdejšímu pozorovateli patřili například Wilhelm Strauch, Josef Matoušek a Emil Klega.

Na srážkoměrnou stanici navázala od 1. května 1923 nová klimatologická stanice se správcem Janem Hagenem, která se pak do 31. srpna 1950 nacházela v areálu Zemské hospodářské školy (pozdější SOU zemědělské) v městské části Rybníky. Od 1. prosince 1950 byla stanice provizorně, a to na pouhých 7 měsíců do 30. června 1951, přemístěna na Horní město do Střední chlapecké školy (tzv. Horní škola). Tady se o měření starali žáci školy Zdeněk Láška a Rudolf Mlýnek. Poté opět následoval přesun na nové místo do blízké ulice Podsedky, kde byla stanice umístěna na zahradu rodinného domu Tomáše a Marie Fišerových, kteří meteorologická měření a pozorování vykonávali od 1. června 1952 do 31. března 1957¹⁾.

V polovině 50. let 20. století však znovu přestali být v Hydrometeorologickém ústavu spokojeni s polohou stávající klimatologické stanice v zástavbě rodinných domů. Proto se začala hledat nová vhodná lokalita pro její dlouhodobé umís-

tění a rovněž noví pozorovatelé. Jako nejlepší řešení se ukázalo přemístit stanici do areálu neďaleké a jen o několik let dříve postavené hvězdárny (založena 30. července 1950).

V roce 1956 byla do zahrady hvězdárny nainstalována meteorologická budka s teploměry a dalším vybavením. Po prvních zkušebních měřeních se od 1. dubna 1957 začalo měřit a pozorovat pravidelně. Zároveň pozorovatelé začali získané meteorologické údaje zapisovat do denních záznamníků a vypracovávat měsíční výkazy meteorologických pozorování, které pak byly odesílány do Hydrometeorologického ústavu.

Meteorologická budka byla od začátku vybavena staničními teploměry pro měření suché a vlhké teploty vzduchu, teploměry maximální a minimální a vlhkoměrem. V květnu 1958 byl z Hydrometeorologického ústavu přivezen termograf a v roce 1961 anemoidindikátor. V červnu 1963 byl dodán další minimální teploměr pro měření přízemního minima teploty vzduchu a v červenci 1966 slunoměr zaznamenávající délku slunečního svitu.

Od zahájení měření až do konce 60. let byli na klimatologické stanici při Hvězdárně Vsetín pozorovateli Marie, Jiří a Bohumil Skalákové. Na přelomu 60. a 70. let se hlavními pozorovateli na krátkou dobu stali Marta Študentová a Jan Tkadlec. Od září 1971 je správcem stanice Mgr. Jiří Haas.

Jedním z hlavních meteorologických prvků, který se na vsetínské klimatologické stanici sledoval a stále ještě sleduje, je okamžitá teplota vzduchu, jež se měří vždy ve stínu ve výšce 2 metrů nad zemským povrchem. Stejně vysoko se rovněž měří i maximální a minimální teplota vzduchu a ve výšce 5 centimetrů nad zemí se každý den ráno odečítá přízemní teplotní minimum.

Dalšími důležitými meteorologickými prvky jsou úhrn padajících (méně často i usazených) atmosférických srážek, jež se zachytí ve srážkoměru, a jejich intenzita, která byla dříve registrována

ombrografem. V zimním období se u sněhoměrně latě odečítá celková výška sněhové pokrývky a na sněhoměrném prkénku výška nově napadlého sněhu (za 24 hodin). Anemometrem umístěným 10 metrů nad zemí je zaznamenáván směr a rychlost větru. Rovněž se měří relativní vlhkost vzduchu a pomocí heliografu neboli slunoměru délka slunečního svitu.

Pozorovatelé na klimatologické stanici dále určují množství oblačnosti, trvání a intenzitu atmosférických jevů, druh srážek padajících (děšť, mrholení, kroupy, sníh aj.) a usazených (rosa, jíní nebo ledovka). Zaznamenává se stav počasí, například zdali je jasno či zataženo, jestli se na stanici vytvořila mlha anebo se v její blízkosti vyskytla bouřka. Sledován bývá také stav půdy, resp. zemského povrchu – jestli je suchý, vlhký, zmrzlý, pokrytý sněhem apod. A do října 1987 se ještě pomocí výparoměru měřil výpar vody.

K významné změně v historii vsetínské meteorologie došlo v závěru roku 1997. Necelých 30 metrů od meteorologické budky byla pracovníky Českého hydrometeorologického ústavu a firmy Meteoservis z jihočeských Vodňan nainstalována moderní automatizovaná klimatologická stanice. Po několika týdnu pracovaly obě stanice souběžně (nová byla ve zkušebním provozu), od 1. ledna 1998 jsou meteorologické údaje získávány již pouze ze stanice automatizované. Na žádost pracovníků hvězdárny však byla stará meteorologická budka i s některými přístroji (staniční, maximální a minimální teploměry či heliograf) ponechána na původním místě v areálu hvězdárny, kde je nyní využívána k výukovým účelům anebo při exkurzích.

Automatizovaná základní klimatologická stanice ve Vsetíně v současnosti patří do oblasti působnosti pobočky ČHMÚ v Ostravě. Spolu s hvězdárnou se nachází na severním okraji města ve svahu kopce Jabloňová, který omezuje výhled ve směru na východ. Z ostatních světových stran, zejména pak z jihu, je již terén otevřený více. Meteorologické přístroje jsou umístěny v nadmořské výšce od 383 metrů (teplotní čidlo měřící přízemní minimum) do 393 metrů (anemometr), tj. asi o 40 až 50 výškových metrů nad centrem Vsetína.

Novinkou pro pozorovatele se na automatizované klimatologické stanici stalo měření teploty půdy teplotními čidly umístěnými v hloubkách 5, 10, 20, 50 a 100 centimetrů pod povrchem. K prozatím poslední změně v přístrojovém vybavení stanice došlo v roce 2005, kdy byl starý heliograf nahrazen novým elektronickým slunoměrem.

Velkými výhodami automatizované stanice jsou pohodlnější a snadnější práce pro pozorovatele přímo na stanici, přesnost měření meteorologických prvků (vždy ve stejný okamžik) a hlavně téměř okamžitá dostupnost naměřených údajů pro pracovníky ČHMÚ.

Zatímco dříve byli pozorovatelé nuceni třikrát denně (v 7, 14 a 21 hodin) a za každého počasí jít „obsloužit“ všechny teploměry, termograf, hygrometr, srážkoměr a další přístroje k meteorologické budce, nyní se většina údajů měří automaticky, data jsou pomocí kabelů svedena od stanice do počítače v budově hvězdárny a pozorovatel tak pracuje od jeho klávesnice a monitoru. Samozřejmě, přístroji neměřitelné informace o počasí, jako jsou trvání a intenzita atmosférických jevů, množství oblačnosti, stav počasí nebo stav půdy,

Ing. Jiří Skalák při pravidelném měření v meteorologické budce v 60. letech 20. století

Foto archiv Hvězdárny Vsetín

Pohled na automatizovanou meteorologickou stanici

Foto E. Březina

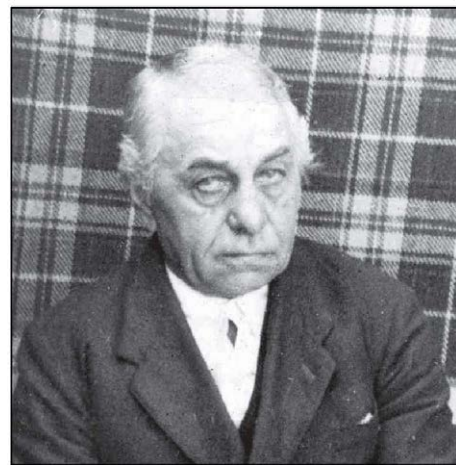

Foto archiv autora článku

jsou získávány stejně jako v minulosti, a to průběžným sledováním pozorovateli.

Ještě před 10 lety byly všechny údaje získané na staré „manuální“ stanici odesílány do ostravské pobočky ČHMÚ pouze jedenkrát měsíčně poštou ve formě papírových výkazů. Nyní se naměřené hodnoty nejdůležitějších meteorologických prvků (teplota a vlhkost vzduchu, rychlost a směr větru, množství atmosférických srážek a přímý sluneční svit) stahují ze stanice automaticky do počítače každou minutu. Následně jsou každou čtvrt hodinu přenášeny samočinně modemem přímo do ČHMÚ, kde mají pracovníci u automaticky měřených prvků k dispozici databázi s údaji v patnáctiminutových intervalech, u atmosférických srážek pak dokonce po minutách!

Navíc, v posledních dvou letech lze aktuální data ze vsetínské stanice, ale i z dalších českých automatizovaných klimatologických stanic, najít jen

s asi půlhodinovým zpožděním po odeslání na internetových stránkách ČHMÚ²⁾. Meteorologické prvky z jednotlivých stanic jsou zde uvedeny pomocí několika přehledných grafů.

Kromě meteorologických prvků, jejichž měření a pozorování jsou odesílána do ČHMÚ, se v budově hvězdárny pomocí tlakoměru a mikrobarografu sleduje i tlak vzduchu. A na zahradě je nedaleko automatizované stanice umístěno zařízení registrující počet bleskových výbojů při bouřkách. Počítač blesků zaznamenává pouze výboje mezi oblačky a zemí v okruhu přibližně 12 kilometrů od hvězdárny. Velmi silné výboje však můžou být zaznamenány i ze vzdáleností mnohem větších.

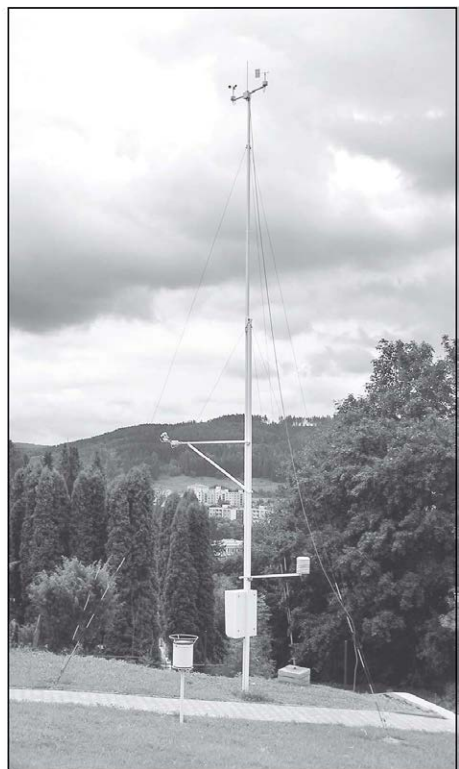
Na začátku roku 1998 byla na pozemku hvězdárny zprovozněna druhá stanice Českého hydrometeorologického ústavu, která monitoruje čistotu ovzduší ve Vsetíně. Na stanici jsou každodenně odebírány vzorky ke stanovení množství v okolním vzduchu obsažených látek, jež patří mezi jeho hlavní znečišťovatele. Těmito látkami jsou prашný aerosol (suspendované částice), oxid siřičitý a oxidy dusíku. Od ledna 2003 bylo měření koncentrace oxidů dusíku v ovzduší nahrazeno měřením koncentrace samotného oxidu dusičitého. Dříve byly získané vzorky jedenkrát týdně odesílány poštou do ČHMÚ k dalšímu zpracování, v současnosti si je vždy po dvou týdnech přímo z hvězdárny odváží technik z ČHMÚ.

Docela potěšující pro obyvatele Vsetína může být na závěr informace, že z uvedených tří látek bývají denní imisní limity občas překračovány pouze u prашného aerosolu³⁾. Dochází k tomu především v zimním období, a to v souvislosti se vznikem inverzních situací, při nichž se zvyšují koncentrace škodlivin v ovzduší – hlavně v důsledku intenzivnějšího vytápění.

V některém z příštích čísel Valašska se ještě ke vsetínské klimatologické stanici vrátíme a podíváme se na několik rekordů a zajímavostí, které zde byly za dobu její existence.

PRAMENY

- 1 Český hydrometeorologický ústav, pobočka Ostrava – Oddělení meteorologie a klimatologie
- 2 Aktuální informace o počasí. Dostupné z: <http://www.chmi.cz/PR/praha/grafy/os/grafy-ams.htm>
- 3 Český hydrometeorologický ústav, pobočka Ostrava – Oddělení ochrany čistoty ovzduší

Stanice na měření čistoty ovzduší, zařízení na stanovení množství prашného aerosolu ve vzduchu a stará meteorologická budka

Foto E. Březina

Lidový léčitel v Malé Bystřici

Miroslav Záruba

Můj dědeček Josef Řehánek z čp. 14, narozený v roce 1874, působil v obci Malá Bystřice jako lidový léčitel. Bylo to v době, kdy lékařská péče byla pro místní obyvatele téměř nedostupná pro velkou vzdálenost (18 km) od města Valašského Meziříčí. Všude se muselo chodit pěšky a za ošetření doktorům platit. Josef Řehánek trhal bolavé zuby a přikládá pijavice. K trhání zubů měl speciální nástroj, kterému říkal „pelikánek“. Vzhledem tento nástroj připomínal vývrtku na špunty k otvírání láhví. V hřídélce byl otvor, do kterého se vkládal háček dle velikosti zubu. Konec hřídélky byl omotan obvazovým materiálem, aby pacienta při trhání netlačil. Trhání prováděl následovně: Pacient se posadil na připravenou židli a obyčejně některý příslušník rodiny mu pevně stiskl rukama hlavu. Pacient s pocitem oddanosti, co bude následovat, otevřel ústa a J. Řehánek mu výše uvedeným nástrojem zub vytrhnul. Následoval výplach zubní dutiny a pacient odcházel. To vše se dělo bez umrtvení. Že to nebyl příjemný pocit, si každý dovede představit.

Léčitel přikládá také pijavice pacientům, kteří měli potíže s oteklými nebo jinak nemocnými končetinami. Pijavice lékařská se dala koupit v lékárnách a doma se chovala v pětilitrových nádobách ve vodě. Při použití se vytáhla z vody a přiložila na žádané místo, do kterého se zakousla a začala sát krev. Když se napila, sama se pustila. Po nasátí byla tlustá jako prst ruky. Krev z pijavice se pak prsty vytlačila, pijavice se vrátila do sklenice a čekala na další použití. Až v r. 1907 se nemocným občanům Malé Bystřice dostalo řádné zdravotní péče.

Krátký příspěvek zaslal redakci jako upomínku na 100. výročí (18. dubna 1907) zřízení samostatného zdravotního obvodu se sídlem ve Velké Bystřici pro obce Malá a Velká Bystřice a Hrubá (Velká) Lhota dlouholetý kronikář obce Malá Bystřice.

Foto M. Ošťádal

Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu na Maštaliskách ve Vsetíně

Ladislav Štěpánek

V průběhu července a srpna roku 2006 uskutečnilo Muzeum regionu Valašsko v souvislosti se zemními pracemi při rekonstrukci Maštalisek záchranný archeologický výzkum. Výzkum na historicky exponované lokalitě na Horním náměstí mohl přinést nejedno překvapení. „Naštěstí“ pro podnikatelský záměr se tak nestalo a záchranný archeologický výzkum nepřekročil formu dohledu. Ale i tak nebyl výzkum prost zajímavostí.

Očekávalo se, že v prostoru mezi budovami Maštalisek a okresního soudu, kde se hloubilo podzemní parkoviště, by mohly být nálezy týkající se starší zástavby. Pokud ale byly, tak je odstranily dřívější úpravy. Postupné hloubení v tomto prostoru tak odhalilo zajímavost nikoli archeologickou, ale geologickou v podobě říční terasy. Dodejme, že nikoli nejstarší, jak bylo uváděno v některých novinách. (viz obr.)

Více informací týkajících se historie Maštalisek se našlo uvnitř budovy. Jednak byly odhaleny pozůstatky stavebních proměn stávající budovy, které ale byly natolik zlomkovité vlivem předchozích přestaveb, že nelze tyto stavební fáze rekonstruovat, ale pouze konstatovat.

A za druhé to byly ojedinělé nálezy částí keramických nádob, které lze sice poměrně přesně datovat, ale jejich vypovídací hodnota je omezena tím, že byly nalezeny v druhotných zásepech, kterými se vyrovnávaly podlahy po přestavbách. Nelze tedy vztáhnout jejich časové zařazení k přestavbám budovy, ale i vlastní datace těchto keramických nálezů vztahena k tomuto místu vypovídá o mnohém. Tady náleží

poděkování pracovníkům firmy rekonstruuující Maštaliska, a to Petru Šamkovi, Lukáši Drevenáčkovi, Maroši Kmecovi a Vladimíru Pokutovi, za pomoc, spolupráci a zájem o tyto věci.

Některé nálezy vypovídají o událostech docela nedávných – z 18. stol., což není překvapení, protože víme, že v té době tady budova již stála. Zhruba do tohoto období patří také zdobená kamenná pítko, která by měla být v objektu nainstalována. Ale další nálezy již významně vypovídají o historii tohoto místa a rozšiřují naše znalosti. Zlomek kachle (viz obr.), který náleží do 16. stol., vypovídá nejen o dataci, ale také ukazuje na sociální prostředí, protože takováto kachlová kamna nevytápěla vesnickou chaloupku. Osídlení z této doby potvrzuje další zlomek keramiky.

Ale ani tímto historie tohoto místa není vyčerpána: dvě keramická dna džbánů nebo konvice náleží dokonce do století 15. a okraj nádoby sahá až do doby založení Vsetína, tedy do 14. stol. (viz obr.)! Shrňme-li tedy tyto informace, tak přestože se jedná o ojedinělé a zlomkovité nálezy v nepůvodních polohách, pak významným způsobem přispívají k našim znalostem o historii tohoto místa.

Foto M. Ošťádal

Velké Karlovice jako středisko turistiky a informací

Věra Kovářů

Po generace jsou Velké Karlovice vyhledávány pro svoje jedinečné přírodní krásy i relikty roubeného tradičního stavitelství korunovaného dřevěným kostelem. Většinou návštěvníků jsou chápány především jako středisko zimních i letních sportů s možnostmi všestranného využití volného času. Tuto závažnou skutečnost si před několika lety uvědomili zastupitelé obce Velké Karlovice a vybudovali informační centrum v nejdostupnější a nejnavštěvovanější části obce. Vynikající myšlenkou je sousedství či spojení s Karlovským muzeem, s nímž informační centrum tvoří jednotu prostorovou. Obě budovy jsou roubené, postavené v tradičním duchu s minimálními vnitřními úpravami, které si vyžádal provoz informačního centra. Jde vlastně o úhlovou dispozici se štítově orientovaným informačním centrem, zatímco muzeum se obrací k cestě do údolí Pluskovce okapovou stranou. Dělí je pouze krček s garáží, který je dosud v soukromých rukách, což nelze považovat za šťastné řešení, neumožňující realizaci programu na rozšíření sbírek, expozice a výstav.

Rozlehlá budova informačního centra je součástí širšího souboru prohlášených kulturních památek. Kromě Karlovského muzea se zde nachází jedinečná budova roubeného kostela s farní budovou a hřbitovem. Kromě zmíněných budov je v okolní zástavbě řada dalších obytných i hospodářských budov, které mají historické hodnoty, ať již jsou roubené nebo zděné z kamene a cihel. Je nasnadě, že pro tento harmonický celek bylo v minulých letech vyhlášeno ochranné pásmo památek, jehož úkolem je zajistit, aby prostředí významných památkových objektů nebylo narušováno nevhodnými stavebními úpravami. Každý stavební počín týkající se výměny oken, střechy, rozšíření obytných prostor, případně nové výstavby je sledován místní stavební komisí a vyžaduje souhlas stavebního úřadu, opírající se o závazné stanovisko Městského úřadu ve Vsetíně. I když realizace je tímto opatřením komplikovaná, vlastníci nemovitostí v okolí těchto ojedinělých památek by měli respektovat zákonem daný postup napomáhající k udržení a ochraně hodnot, přitahujících turistický ruch a s ním také výhodnější ekonomické postavení obce.

Jako státem chráněná nemovitá památka je budova informačního centra předmětem státní památkové péče a její údržba a obnova je dotoována příspěvky z Ministerstva kultury a Krajského úřadu Zlínského kraje. Tak jako v Karlovském muzeu, i v dřevěném kostele Panny Marie Sněžné probíhá postupná obnova. Jsou to především střechy, na něž se soustřeďuje mimořádná pozornost. Žel, šindelové střechy a obklady trpí i přes veškerou péči danou pravidelnými náterými konzervačními prostředky tak, že je třeba je buď opravit a nahradit vadné šindele, jimiž do střechy zatéká, nebo vyměnit po několika desítkách let celý střešní plášť. A právě tato forma obnovy byla realizována na muzeu a informačním centru. Materiál – štípaný šindel vyrobila vyhlášená šindelářská firma pana Ludvíka Dorňáka a pokládku s dvojím vrstvením šindele provedla odborná firma. Obnova probíhala postupně

Informační centrum v Karlovském muzeu ve Velkých Karlovicích

Foto H. Jabůrková

v letech 2005 a 2006. Avšak ještě před obnovou střechy, vyžadující značný finanční náklad, byly učiněny zásadní změny v interiéru, obnovena podlaha a dřevěné schodiště do podstřeší, které je ideálním prostorem pro kulturní i depozitární využití. Obnovné práce probíhaly v souladu s pokyny památkové péče a vycházely především z přírodních materiálů a tradičních technologií. Jejich realizací se nejen zlepšil stav památky a možnosti výstavního využití, ale také prostředí pro návštěvníky i pracovníce tohoto kulturního zařízení.

Informační středisko je umístěno v tak zvaném kupeckém domě a skutečně se dá říci, že obchoduje s informacemi o ubytování, sportovních možnostech a v neposlední řadě o kulturních akcích odehrávajících se v obci, případně v nejbližším okolí. Kromě těchto základních aktivit je zde možné získat mapy Velkých Karlovic, Javorníků, Beskyd s přesahy do sousedních oblastí. Zvláštní pozornost a zájem návštěvníků se soustřeďuje také k výrobkům místních lidových umělců a řemeslníků, kteří čerpají inspiraci z místních tradičních vzorů, technik a materiálů s důrazem na materiály přírodní.

V jamí sezonně, která přivítá zájemce o kulturu, rekreaci a sport v obci, bude toto informační centrum přitažlivou konkurencí prudce se rozvíjejícím luxusně zařízeným hotelům s tím rozdílem, že toto centrum dává svoje služby návštěvníkovi bezplatně, což působí v současné době marketinkového myšlení jako pohazení.

Muzejní pas

Tomáš Mikulaščík

Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně

1. Vsetín – zámek ♥
2. Vsetín – hvězdárna ♥
3. Valašské Meziříčí – zámek Kinských ♥
4. Valašské Meziříčí – lapidárium Trojice
5. Lešná u Valašského Meziříčí – zámecký areál ♠

Hvězdárna Valašské Meziříčí

6. Valašské Meziříčí – areál hvězdárny i programy ♥

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti

7. Uherské Hradiště – hlavní budova ♥
8. Uherské Hradiště – galerie ♥
9. Staré Město – Památník Velké Moravy ♥
10. Topolná – soubor lidových staveb ♥
11. Uherské Hradiště – Sady, NKP ♠♥
12. Staré Město – Špitálky, NKP ♠
13. Modrá u Velehradu – NKP ♠
14. Kunovice – letecké muzeum

Muzeum Kroměřížska

15. Kroměříž – muzeum ♥
16. Chropyně – zámek
17. Rymice u Holešova – tvrz
18. Rymice u Holešova – památky lidového stavitelství
19. Velké Těšany – větrný mlýn

Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně

20. Zlín – Dům umění ♥
21. Zlín – zámek, II. patro ♥

Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně

22. Zlín – zámek, I. patro ♥
23. Zlín – hrad Malenovice
24. Zlín – hájenka Malenovice
25. Zlín – Obuvnické muzeum
26. Zlín – domek Nad Ovčírnou
27. Ploština – NKP a muzeum
28. Luhačovice – muzeum
29. Zlín – Baťův mrakodrap ♠♥

Krajská knihovna Františka Bartoše

30. Zlín ♠♥

Mujejní pas umožňuje dva vstupy s padesáti-procentní slevou do uvedených objektů. Jedno dítě do 15 let v doprovodu osoby se vstupenkou na muzejní pas má vstup zdarma.

V objektech označených ♠ se vstupné nevybírá. (Pozn.: Archeoskanzen Modrá nepatří Zlínskému kraji a sleva na pas se neposkytuje.) Sleva se nevztahuje na poplatky v Krajské knihovně Františka Bartoše.

Otevírací doby jsou uvedeny v přiložené brožurě.

V objektech označených ♥ je celoroční provoz, délka sezónního provozu je uvedena v textu brožury (mimo baťovského domku ve Zlíně, kde je provoz od května do října denně mimo pondělí od 9 do 17 hodin).

Bližší informace u pokladen uvedených institucí a u průvodců.

Pokud u některé z pokladen odevzdáte do konce roku 2007 Muzejní pas s minimálně sedmi označenými vstupy a připojíte stručný názor na pas či na aktivitu zúčastněných institucí, získáte publikaci Muzea a galerie Zlínského kraje.

Cena Muzejního pasu: 40,- Kč

Kde letos vzplanou svatojánské ohně - pozvánka

Petr Stolář

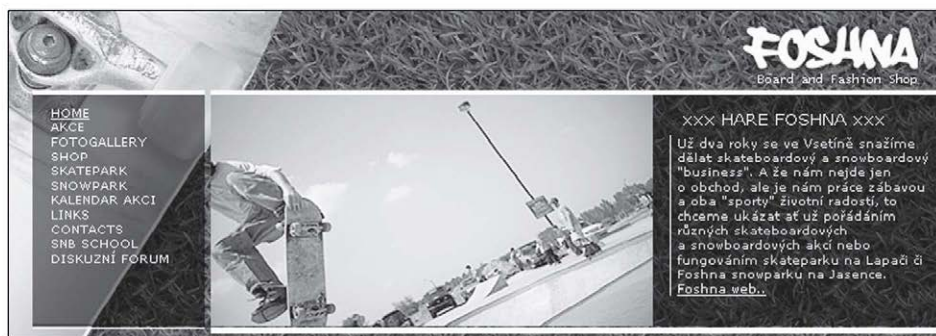
Pod záštitou Valašského sboru portášského ve Valašské Bystřici a Muzejního spolku ve Valašské Bystřici vzplanou letos 23. června po setmění svatojánské ohně na těchto místech:

Radhošť
Valašská Bystřice Bůřov
Díly
Polomec
Jaseníky
Činov

Malá Bystřice Santov
Hutisko Poskla
Solán Čarták
Kohútka Hotel Portáš
Valašské Meziříčí Hrachovec Vichury
Vsetín Jabloňová (hvězdárna)

Pokud se chcete přidat, kontaktujte nás na těchto adresách, kde najdete i bližší informace:
www.portas.cz – vzkazy: drstolar@seznam.cz

Východomoravské nářeční prvky ve světě internetu II.

Hana Goláňová

Předchozí pojednání o nářečních prvcích v internetovém prostředí se zastavovalo především u institucionální komunikace, kterou je možno nalézt na webových stránkách městských či obecních úřadů, muzeí, u oficiálních zájmových organizací. Uvolněnější podoba jazykových projevů se objevuje na internetových stránkách polooficiálních zájmových organizací, hudebních skupin, v jídelních listcích restauračních zařízení a jinde. Práce s dialektem je tady vcelku rozmanitá a má různou úroveň. Na jedné straně se tu vyskytují hyperstylizované nářeční texty, které se snaží zachytit archaickou podobu východomoravského dialektu, na druhé straně jsou tu různé jazykové inovace. V tomto duchu bude pokračovat i následující pátrání po nářečních jevech ve virtuálním světě. Tentokrát se budeme pohybovat zejména v prostředí neinstitutonální (neoficiální) komunikace. Nahlédneme do komunikačního prostředí, které asi o něco věrněji odráží rozkolísaný stav dnešního dialektu a jeho živou podobu.

Kolísání mezi spisovným jazykem a nespisovným, užívání celé škály jazykových prostředků je charakteristické především pro běžné mluvený jazyk.¹ Co to vlastně běžná mluva je? Nachází své místo také v internetovém prostředí?

V běžné komunikaci na internetu se do psané podoby promítají prvky mluveného jazyka se svými jazykovými varietami. V různých formách jsou zastoupeny všechny útvary národního jazyka – nabízejí se spisovné jazykové prostředky, výpůjčky z cizích jazyků, slang, dialektismy. Pestrá směsice jazykových variet dokonce mnohdy budí zdání, že užívané jazykové prostředky na internetu žádná pravidla nemají, ale přece jen je možné vysledovat společné rysy.² Vzniklý jazykový útvar má funkční charakter a je závislý na prostředí a mluvčích, kteří se komunikace účastní.

V „internetovém domě“ se s prvky běžné mluvy nejčastěji setkáváme v „místnostech“ vyhrazených soukromé či polosoukromé komunikaci. Ovšem běžná komunikace se může výjimečně vyskytnout i na stránkách oficiálních institucí, a to v případě **diskusních fór** (viz níže). Diskusní fóra z tohoto úhlu pohledu tvoří přechodové pásmo. Kromě diskusních fór se uplatňují rysy běžné mluveného jazyka na webových stránkách **neoficiálních zájmových skupin**, pak zejména v **blozích** a v prostředí **chatu**.³

Diskusní fóra

Diskusní kluby procházejí napříč webovými stránkami oficiálních organizací, zájmových skupin, blogů (poslední dvě jmenované kategorie probíráme samostatně, viz níže). Jedná se o psanou komunikaci mající dialogický ráz, do které pronikají prvky běžné mluveného jazyka. V nářečním pro-

středí je běžné, že si uživatelé jazyka vybírají z možných spisovných variant tu, která je bližší jejich úzu. To je také případ pravopisu slov *diskuse* a *diskusní*, kde norma nabízí dvě možné varianty. Na webových stránkách, které mají vazbu k valašskému regionu, najdeme zejména podobu se z. Foném z se vyslovuje ve východomoravské nářeční oblasti poměrně často. Tak se na přístupových stránkách města Vsetína nabízí *diskusní fórum* nebo *diskuze* na webu snowboardistů.

Roli diskusního fóra plní na oficiálních webových stránkách institucí návštěvní kniha obecního úřadu Hovězí (krátce jsme o ní hovořili v minulém čísle). Nabízí se nám velmi zajímavý i vtipný materiálový zdroj, v němž se odrážejí prvky běžné mluvy, ale i účelová stylizace. Využívají ho především mladí lidé. Michají se tady dialektické jevy, spisovná čeština, hovorové prostředky. V jednotlivých replikách se vyskytují nářeční rysy nejčastěji z oblasti hláskosloví a tvarosloví, slovo tvorby a ojediněle se objeví starý nářeční výraz: „**ogaři Cedidlé... Zdar Ogaři a Cérky, potřebovali bychom recept na „stěrky“ v mléce**, mléčná polévka s kapáním. Kdo zná až se prosím ozve na tel. číslo... Dík Aleš, Ondra a Milan Cedidlé (babičku máme na Řečiskách a už si nevzpomíná, jak se to dělá) **Zdar**“.⁴ Kromě toho jsou v textu hovorové prvky, např. pozdrav *zdar*, který je na Valašsku oblíbený. Využití nářečí jako nástroje humoru je znát ze stylizovaného inzerátu: „**Rytiř slunečního řádu... Tož tu je Izák Bramboň. Tož co, zemiňáký už máte zorané? A chcel sem sa optat, jak to tam máte s tým hnojem? Už máte piilin? Ne. tak měli byste začat kopat. A tož jak je to tam s tēma místnima cērka? Už sem sa tam dlouho neukázal. Najděte si mě-sem krásny, mladý a perspektivní**

muž...“ Ojediněle se objeví lexikální výpůjčka z jiné nářeční oblasti: „**Kateřina... toz to mne dost prekvapilo, ze mame takove fajne stranky,lecktery meštak by nam mohl zavidet.**“ Na hovezany nikdo nema!aj chlapiska tam jsou super.“ Mladá generace někdy užívá výraz *fajny*, který má svůj domov ve slezské nářeční oblasti. Také komunikace v cizích jazycích, v angličtině či němčině, není v citovaném zdroji výjimkou.

Dialekt se může na internetu vyskytnout také v diskusních klubech, kam svými postřehy přispívají účastníci z celé České republiky. Nářečí pak mívá identifikační roli a opět bývá vděčným zdrojem zábavy. Takovým případem je i ženské fórum zaměřené na hubnutí, kde proběhla diskuse reflektující užívání nářečních výrazů ve fóru. Jedna z účastnic debaty uvedla dialektismus z okolí Plzně, k ní se přidala jiná z Těšínska. Svými postřehy přiměly další diskutující zavzpomínat na to, jak mluvili jejich prarodiče, partneři pocházející z různých míst České republiky. Přidala se i účastnice, která upozorňovala na východomoravský dialekt: „**Ahoj, nakukuju odvedle a nedá mi to s tēma výrazama. Jsem z Valašska, takže nosím gatě, ven jdu s ogarem, uvařím mu zemiňáký, když se mi něco nepovede, zkusím to eště raz a když je tma, tak rožnu. Firhaňky, rysováčky, zicherky a klamerky známe. Ovšem zkraje mého pobytu v Praze jsem si chtěla koupit strouhátko. Když na mě prodavačka hleďela (nikoli koukala :o)), jako bych právě spadla z višně, začala jsem jí vysvětlovat, co se s oním nástrojkem dělá. A ona pochopila: „Ahá, jo vořezávatko!“ Tož tak :o) Už zas vypadnu :o) Hanka.**

Účastníci komunikace na internetu, kteří mají vazbu na východomoravský nářeční region, často užívají nářeční částici *tož*. V citacích se tento výraz objevil už několikrát. Následující ukázka pochází z diskusního fóra minority gayů: „**Ožujka**, hanlivá nadávka typu Ondra napsala :). ... **tož**: myslím, že nejvic pohledný je tu Pavel z Brna. ... No Pavlíku. Obávám se, že tehda jsem byl poněkud zaujatý. Tohle už dávno neplatí :!)

Někdy je možné v diskusních fórech objevit výrazy, které jsou homonymní s frekventovanými dialektismy. Například jde o slovo *zemiňák*, které se tradičně na Valašsku užívá ve významu brambora, zatímco v okruhu leteckého modelářství znamená typ leteckého modelu: „**Blažena... Ahojky, je to tu jak vidím jen pro éraře**, slangově letecky modelář?, **tak můj postup pro zemiňáký. Nejdřív díly odříznu, sestavím do co největších celků a potom z těch odříznutých zbytků nařežu a poslepuju stojanky na které ty celky přilepím...**“

Neoficiální webové stránky zájmových skupin

Charakter běžné komunikace mívají celé webové stránky neoficiálních zájmových skupin, nejen diskusní kluby, které se zde přirozeně nacházejí. Jmenujme některá zájmová sdružení z valašského regionu mající na internetu svoje přístupové stránky: snowboarding, skaterboarding, graffiti, regionální kapely, recesistická sdružení aj. Pro výše uvedené komunikační prostředí je charakteristické tzv. přepínání jazykových kódů (např. přepínání mezi češtinou a angličtinou, mezi spisovným jazykem a nářečím apod.). Jindy se slang příslušné zájmové skupiny mísí se slangem z jiné zájmové oblasti. Na jedné straně se komunikující distancují od mateřského dialektu, na druhé straně ho vědomě užívají jako identifikačního prostředku.

Zajímavým ukazem je „poangličťování“ českých nespisovných výrazů, ke kterému došlo na už ci-

tovaném webu snowboardistů. Dokladem toho je samotný název webových stránek: www.foshna.cz. Výraz *fošna* je známým synonymním výrazem pro desku, prkno, který se nejen na Valašsku hojně používá. Tvůrci stránek si toho byli vědomi, a snažili se mu vtisknout, hrajíce si s jazykem, „anglickou“ podobu. Dokonce ještě sáhli po lexikální výpůjčce z východu: „**HARE FOSHNA!!!**“. Přestože se v tomto prostředí často setkáváte s angličtinou, jejich uživatelé a tvůrci intuitivně přecházejí k mateřskému dialektu, zastoupenému nejčastěji v oblasti hláskosloví, tvarosloví a ve slovtvorbě: „*Tak kdo to tu ještě nenavštívil, ať se přide přesvědčit na vlastní očiška. Tož sa těšte a doufejte, že to v zimě pofrčí jak po másle :) Čao Kaňús*“.) Citovaný web snowboardistů je pravděpodobně také propojen s hudebním subkulturním prostředím. Zajímavá je kombinace nářečí a slangu: „*Kaňús... Lukášu prosimťa řekni těm co pořádajú tů akcu 15. u opic, že papashy to skrečujou. Jedem totiž zabeatit do hranic. Jinak se omlouváme o dva týdny do předu, tak to snad bude stačit*“.) Zastavme se u substandardních (nejčastěji slangových) výrazů užitých v ukázce: *u opic* se říká vsetínské restauraci Tři opice; *papashy* (Papashy) je název místní hudební skupiny; *skrečovat* v tomto případě znamená rušivé záměrné hýbání deskou gramofonu, které provádí diskžokej; *beatit* je hra, souboj mezi diskžokeji o to, kdo hraje lépe, výsledek oceňuje publikum; *hranicemi* se myslí město Hranice na Moravě. Mimo to v citaci najdeme dialektismy nejčastěji tvaroslovné povahy.

Jiným zajímavým zdrojem jsou internetové stránky, které vytvořili mladí lidé zabývající se graffiti. Najdeme tady regionalismus: „*Čisté město – čisté ulice – čisté lidi – čistá bečka*... 2005“. Výraz *bečka* je typický moravismus. Dále se tady vyskytuje výpůjčka ze slezské nářeční oblasti, už byla zmínka o výrazu *fajný*: „*Džankis: jakou streku?? smarja lidi neblbnete...nebude to zadna mega akce!! obycejna poslechovka!!!) ovsem hity to budou fajne!!!*“.) Zdá se, že nářeční výraz *fajný* je v současné době poměrně progresivní, proniká do okolních nářečních oblastí a hostem bývá i v jiných útvarech národního jazyka. Další cizorodé prvky dokládá následující ukázka: „*Khar-L... Hele respekt mekymu, bo jak se jmenuje... Myslím, že jestli se na to nevysr..., tak mě strčí do kapsy...*“ Výraz *hele* je výpůjčka ze středočeské nářeční oblasti, zatímco *bo* opět ze slezského nářečního prostoru.

Užívání nářečí jako identifikačního prostředku je možné využívat i v případě zvolených niků (přezdívek), které je možné na rozličných webových stránkách zájmových skupin nalézt: „*Kupča, Janča, Jamnica*“. Dokladem toho jsou východomoravské produktivní slovtvorné přípony: *-ča, -ica*.

Blogy

Také v internetových denících jednotlivců se nacházejí prvky běžné mluvy. Takové deníky si vytvářejí zejména mladí lidé, aby mohli rozvíjet své osobní zájmy. Jednotlivé blogy bývají vzájemně propojeny a pravidelní návštěvatelé webových stránek tvoří jakési společenství. Díky internetu spolu mohou komunikovat mladí lidé, kteří pocházejí z jednoho regionu a jsou dnes rozptýleni po celé republice. Nářečí zde hraje opět identifikační roli. Komunikaci charakterizuje uvolněnost, důvtip, hravost, užívají se různé útvary národního jazyka, dialektismy, slang, velmi často anglicismy.

Mladí lidé někdy využívají blogy, které nabízejí formulář a strukturu v angličtině. Vlastní komunikaci pak provozují nejčastěji v češtině, v níž se mísí různé variety jazyka: „*Welcome to my blog.../Pice of Everything for Everybody*“; 19. 11. 2005; *Tož snad zas bude o něco lépeji... (+ foto) – Main Týdenní období žurnalistické impotence mám úspěšně za sebou. Díky (VyVěrní), že jste blog navštěvovali v celkem uspokojivém počtu, ačkoliv se zde nedělo zloha nic :o)*“ V ukázce se vyskytuje i intelektuální jazyková hra. O několik řádků dál můžeme číst následující text: „*Feedbacks//... Vloženo 20.11.2005, 14:45:59; Haleluja!Tož ti povím v práci tak jsem dost uzil protože pizzacar samozřejmě jeste prezuto nemá! Navic zkrotit tuhle bestiu byl docela narocny ukol (male lehke auto a kujva silny motor):) Ono se totiž po tech vsetinskych cestach nedalo chodit natoz jezdit v aute!!!*“ Citovaný text je směsicí všech už zmínovaných prvků: využívá angličtinu, tvarosloví pochází z valašského nářečí, výraz *bo* si vypůjčuje ze slezské nářeční oblasti. Je značně expresivní.

Studentské blogy bývají jazykově nejpestřejší. Kromě dialektismů, anglicismů vstupují do komunikace také knižní prostředky a intelektualismy: „*Další textík ze sorty automatických/...Přerod zkouškového období do zbrusu nového ve stereotypu zapečeného semestru je makačka... Na palicu. Kdybych tu přiznal, že na játra, na regenerační schopnost organismu ve zkrácené spánkové fázi, na psychickou odolnost vůči nátlaku alkoholových přísluhovačů, byl bych sice čistý jak Dalai Lama (ikdyž si teč po všech těch zkouškách připadám jaksik v rekonstrukci), ale holt sa to neřiká*“.) Citovaná ukázka pochází z blogu studenta žijícího dnes v Praze.

Závěr

Není překvapivé, že se internetové neoficiální komunikace účastní nejčastěji mladá generace. Běžnou mluvu, kterou se snaží uplatnit i v psané podobě, doplňují mladí lidé také o dialektické prvky. Tento jev není závislý na sociálním prostředí, ze kterého mladí lidé vycházejí. Neoficiální webové stránky zájmových skupin, vztahující se k východní Moravě, soustřeďují mladé lidi z rozmanitého subkulturního prostředí. Blogy, kde bylo užito valašského dialektu, si vytvářejí především studenti žijící dnes na různých místech České republiky. Z materiálových zdrojů jsem vybírala pouze ty, které pravděpodobně vznikly ve valašském regionu, anebo ty, kde diskutující v debatě použili východomoravského nářečí.

Jazyk textů je rozmanitý. Nejednou bylo ukázáno, jak se spisovné jazykové prostředky střídají s dialektismy, slangismy, velmi často s angličtinou. Na úrovni dialektu se vyskytují nářeční jevy nejvíce v rovině hláskoslovné a tvaroslovné, uplatňuje se nářeční slovtvorba, příležitostně je možné zaznamenat také nářeční výrazy. Zajímavé je sledovat „teritoriální výpůjčky“ (jazykové prostředky přicházející z jiných nářečních oblastí). Z pragmatického hlediska charakterizuje komunikaci uvolněnost, nápaditost, kreativita. Texty jsou nabity expresivitou, emocionalitou, dvoj- a vicesmysly, metaforičností. Své místo tady má intelektuální a jazyková hra. Míra stylizace je různá, záleží na individualitě autora.

Proč je jazyk běžné komunikace na internetu tak pestrý? Na to není jednoduchá odpověď. Musíme ji hledat v charakteru dnešní doby, v psychologickém

profilu mladého člověka, v celonárodních tendencích jazykového vývoje. Komunikace nám dává nahlédnout do vnějšího i vnitřního světa mladé generace, ukazuje na její tvůrčí potenciál, naznačuje její rozkolísanost v myšlení i prožívání. V jazyce mladých komunikantů se setkávají, ale zároveň třští, různé protichůdné tendence. To je patrné i ve vztahu k nářečí. Mnohdy se objevuje snaha distancovat se od dialektu a volit alternativní jazykové prostředky, nežádka módní angličtinu.⁸ Jindy mladý člověk záměrně volí nářečí, a vrací se tak ke svému „mateřskému jazyku“.

V následujícím čísle bychom se naposledy chtěli zastavit u východomoravského dialektu v internetovém komunikačním prostředí. Už se nebudeme vracet k oficiální komunikaci, či běžné mluvě, tentokrát by měly být představeny materiálové zdroje, které záměrně východomoravské nářečí využívají nebo se ho snaží popsat, a jsou publikovány na internetu (literární tvorba, nářeční slovníky, vědecké statě).

LITERATURA

- BĚLIČ, Jaromír: Nástin české dialektologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1972. 464 s.
ČJA 1, 1992, 2, 1997, 3, 1999, 4, 2002, 5, 2006.
ČMEJRKOVÁ, Světlá: Čeština v síti: Psnost či mluvenost? : (O stylu e-mailového dialogu) In: Naše řeč, 1997, roč. 80, č. 5, s. 225 – 247.
HUBÁČEK, Jaroslav: Výběrový slovník českých slangu. Ostrava: FF OU 2003. 252 s.
DANĚŠ, František a kol.: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha: Academia 1997. 292 s.
KRČMOVÁ, Marie: Běžná mluva východní Moravy. In: Jazyk a jeho užívání. Sbomik k životnímu jubileu profesora Oldřicha Uličného. Red. I. Nebeská a A. Macurová. Praha: UK 1996, s. 119 – 128.

POZNÁMKY

- ¹Běžnou mluvu vymezuje M. Krčmová: Současná běžná mluva v českých zemích. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha: Academia 1997. 292 s.
²Prolínáním psané a mluvené komunikace v internetovém prostředí se zabývá S. Čmejrková (1997).
³O užívání nářečí v chatových „místnostech“ se zmiňovat prozatím nebudeme, výzkum v této oblasti je poněkud náročnější.
⁴Texty ukázek nechávám záměrně v původní podobě i s chybami.
⁵Webové stránky se na internetu často mění a mnohdy mizí, což se stalo i v tomto případě.
⁶Ovšem v některých slangových prostředcích je užívání anglických jazykových prostředků nezbytná nutnost, protože by se účastník komunikace při popisu problematiky nedokázal vyjádřit přesně, nebo jsou případy, kdy český pojem pro vyjadřovanou skutečnost jednoduše chybí.

Internetové zdroje citací

- Město Vsetín:
<http://www.mestovsetin.cz/>
Snowboarding:
<http://www.foshna.cz>
Obec Hovězí:
<http://obec-hovezi.cz/>
Hubnutí:
<http://www.zhubneme.cz>
Valašští geoyové:
<http://www.valach.org/index.asp>
Modeláři:
<http://forum.ipmsnymburk.com>
Graffiti:
<http://www.kvalitne.larva.cz>
Studentské blogy:
<http://vdonati.bloguje.cz/>
<http://nox.sh.cvut.cz/DesigNox/blog.aspx>

O Valašsku na Valašsku

Výběr
z nových regionálních publikací

Osobnost Mojžíra Trávníčka v české literatuře (vydalo na počátku roku 2007 Nakladatelství Dalibor Malina Vsetín) je sborníkem příspěvků účastníků celostátní literárněvědné konference uspořádané 18. a 19. října loňského roku ve Vsetíně. Pořadatelem této pro město a okolí jedinečné události byl Ústav bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě ve spolupráci se vsetínskými institucemi a sympatizanty, Muzeem regionu Valašsko, Masarykovou veřejnou knihovnou, knihkupectvím Malina a literárním čtvrtletníkem Texty.

Zaměření příspěvků dvou desítek literárních vědců, kritiků, editorů, vysokoškolských učitelů a doktorandů z celé republiky, působících převážně na univerzitách od Plzně přes Prahu, České Budějovice, Olomouc, Brno, Ostravu až k hlavnímu pořadateli, Slezské univerzitě v Opavě, připomíná nejenom obsah dvoudenního jednání, ale i jeho mimořádně tvořivou a přátelskou atmosféru.

Mluvílo se o Trávníčkovi jako statečném člověku s nesmírně širokým kulturním rozhledem, o jeho editorské a kritické práci, o jeho autorských uměleckých dispozicích (trochu posmutněle, protože zůstávají přece jen poněkud mimo jeho hlavní soustředění), které se v plné síle ukázaly v jeho knížkách – beletrizovaném životopise Jana Čepa *Poutí a vyhnanství* (vyd. Proglas 1966) a pamětech *Skryté letokruhy* (vyd. Malina 2001). Zhruaba polovina příspěvků se tematicky vztahovala k oblasti Trávníčkova hlavního odborného zájmu, tj. k literatuře volné a ne zcela přesně terminologicky označované jako křesťanská linie české literatury či katolická literatura (Durych, Deml, Čep, Zahradníček). Konference však přinesla především potvrzení toho, co se v literárních kruzích už dlouhou dobu ví: hornolidecký rodák a nynější občan Nového Hrozenkova Mojžír Trávníček patří k originálním a vysoce uznávaným osobnostem české literární vědy, odborníkům mimořádně hlubokého a pevného duchovního založení, pro něž je literatura prostředkem vážné a významné reflexe světa a údělu člověka v něm. Prostorem, v němž se neustále propojují a aktualizují otázky lidství, mravní velikosti individua v proměnách režimů a dob, včetně mravní velikosti autorské.

Trávníčkova východiska přístupu k literatuře a výsledky jeho práce byly i na vsetínském literárním setkání, které se konalo nedlouho před oslavou jeho 75. narozenin (narodil se 17. prosince 1931), oceněny řadou mladých literárních teoretiků, kritiků a publicistů, kteří Mojžíra Trávníčka rovněž považují za jednu z klíčových osobností oboru, kterému se věnují.

V témže nakladatelství jako předchozí publikace vyšla koncem roku 2006 pod názvem **Roz-**

křídil se pták na trnce plané básnická sbírka vsetínského autora **Jana Války**. Uplynul rok od jeho předčasné smrti a skupina jeho přátel za rozhodující finanční pomoci a.s. Vodovody a kanalizace Vsetín, posledního básnického zaměstnavatele, dokončila to, co tento originální autor poněkud plaše, s mnoha odklady a v jistých rozpácích připravoval. Básnickou sbírku zcela originálního poetického vidění a vnímání světa, v níž verš není prostředkem úniku do světa fantazie a harmonizujících jazykových dekorací, ale prostředkem sebepoznání a iniciátorem tvaroslovného pohledu na realitu a zážitky v ní a z ní.

„Každá činnost ducha je snadná, když není podřízena realitě,“ řekl kdysi slavný prozaik Marcel Proust. Jan Válek, profesí biolog, vede otevřený a úporný dialog s krajinou, kterou prochází, událostmi, které ho potkávají, s vlastním osudem poznamenaným vysokou náročností k sobě a svému okolí a z ní vyplývající uzavřeností a zřetelně se prosazujícím vzdorem k mnohému, co nás obklopuje. Jeho poezie je sycena zvláštním, osobitým humorem a ironií, někdy provázenými gestem až mírně cynickým. Otevřený básník, který vlastně zpočátku vůbec nepočítal s větší publicitou, jím hodnotí často podivně pokroucenou realitu lidských vztahů, takže nepředpojatý čtenář s ním musí souhlasit. Na první pohled těžký Válekův jazyk brázdí široká pole takřka nevyčerpatelného bohatství mateřské řeči, dostává se na archaismy, už pozapomenuté knižní výrazy, jazykové tvary a úmyslné deformace, které jako by rezonovaly s něčím v nás hluboce ukrytým a starým. Válek je básník, který na poetických obrazech vyjadřujících jeho vlastní interpretaci světa poctivě pracoval, obrazy zpřesňoval mnohdy na úkor libozvučnosti a přímočaré sdělnosti, skrytě zápasil o výraz, který by přesně zachytil intenzivní osobní zážitek i kontext jeho vytříbené životní zkušenosti.

Poezie Jana Války si už našla své čtenáře. Před posmrtným vydáním své básnické sbírky publikoval v literárním čtvrtletníku Texty a ve vlastivědné revui Valašsko. Zaujal svou originalitou, kterou charakterizuje mezi jinými i zvláštní napětí mezi sebeironií a intenzivním prožitkem zázraku zdánlivé všednosti, tak jak je to zřejmé i v této krásné básni nazvané

Šerosvit

*Tehda jsem byl zasažen
Jinak popínal jsem svou kůži bubny světa
Zasažen tak, že čist, nekornatý
Když malá dcerka vykřikla zpěv a vyběhla
z rezonující zešeřelosti lesa*

*Seznala přítele šero
vítala přítele jas*

*Běžela s pažemi křičícími
na louku jamí vysokou
zvonící zelení třeslic a fialami vstavačů*

Pod nebem vysokánským tehda běžel

Asi by nebylo třeba připomínat reedici **Moravských národních pohádek a pověstí z okolí rožnovského** (Carpe diem Brumovice, 2006), které z podnětu Františka Sušila posbíral a vydal **Beneš Metod Kulda** (1820-1903), rodák z Ivančic, kdyby se nenabízelo srovnání s jejich převyprávěním, lépe řečeno převodem do současné spisovné jazykové podoby, který uskutečnil v první polovině 80. let moravský básník **Jan Skácel** a které vyšly znovu před Vánoci loňského roku znovu pod názvem **Pohádky z Valašského království** (Paseka Praha a Litomyšl). Po otevření dveří věhlasným Janem Skácelm a

setkání s jeho průzračným, prostým a čistým jazykem, si vydání knížky určitě nikdo nespole s další akcí komerčně proslulého podniku Valašské království z Frenštátu pod Radhoštěm. Ale k věci. Při setkání obou knih na jednom stole se nabízí otázka: Co knížka ztrácí a co získává oním převodem či převyprávěním do jazyka, z něhož mizí valašský dialekt nebo dialektické prvky, kterých Kulda hlavně v přímé řeči bohatě využívá? Linie příběhu zůstává. Jiný je ale duch příběhu, jeho prostor i horizont, protože je jiný autorský dech a výraz, jinde je akcent i pauza, s využitím slovního ekvivalentu spisovného jazyka se posunuje význam... Třeba v pohádce Kouzliř Skácel píše: „Tak tu zůstaň,“ řekl kouzliř, „budeš mně opášovat knihy z prachu a udržovat je v čistotě.“ A Kulduv Kouzliř? „Ostaň u mne, budeš mi čistit a ometat knihy, mám je vždycky v prachu a chci je mít pěkné.“ Takto a podobně by mohla nastoupit četná srovnání, ale není tady pro ně místa. Jan Skácel převyprávěl vzpomínku na dětství, možná na maminku, která mu Kuldovy pohádky předčítala. Převyprávěl ji v krásném, krystalickém tvaru, s úctou k češtině a kráse jednoduchosti. Povedlo se mu to. A přece na Valacha dolehne mírný stesk. Třeba na dobu, kdy se i v prvních knížkách snažil porozumět lidem z daleka, z kopců a hor, kteří jinak mluvili, zabývali se odlišnými věcmi a přece byli něčím blízcí. Tak jako se podobně snažil Metod Kulda porozumět kraji a lidem kolem Rožnova, když se s nimi setkal při svém prvním léčebném pobytu v rožnovských lázních a kraj i lidé mu pak učarovali natrvalo.

Je dobře, že dnes už dějiny nepíše jedna instituce či jedna komise. Celá řada místopisných monografií měst a obcí někdejšího okresu Vsetín, vydaných po roce 1989, je osobitým pohledem na děje, které se obyvatele podstatně i méně významněji dotýkaly. S řadou subjektivních pohledů, jistě také faktografických nepřesností, s jistou mírou, někdy i značně přehnanou, stylizací, nezáludného či nevědomého zkreslení. Je to tak i s publikacemi zachycujícími minulost profesních odvětví, historii společenských organizací či hnutí, dějinami sportu v jednotlivých místech atd. Ale skutečná minulost se pozvolna v konfrontaci více pohledů přece jen postupně vyjevuje a zpřesňuje. Do kategorie těchto důležitých obrazů minulosti v jejich napojení na současnost patří i **Historie sklárů na Moravě** (vydalo občanské sdružení Valašské Athény Valašské Meziříčí v redakci Josefa Fabiána v roce 2006), kterou napsal **Jiří Mana**. Je udivující, kolik faktografického materiálu sesbíral autor do útlé knížky o necelých osmdesáti stranách. Hovoří stručně a věcně o více než dvou desítkách sklárů a sklářských ateliérů a ke čtenáři se vždy dostanou všechny základní informace: kdy která sklárna vznikla, kdo ji založil, jaký byl sortiment výroby, jakými peripetiemi podnik ve svém vývoji procházel, kdy případně výroba skončila. Historiemi jednotlivých sklářských hutí prostupuje i poznání základních změn v našem sklářství a charakteristika současných tendencí v tomto druhu průmyslového podnikání, které také na Valašsku ještě nedávno patřilo k velmi významným. Knížku doplňují dobové fotografie, především celkové pohledy na jednotlivé sklářské závody, z novější doby pak i snímky interiérů dílen a sklářů v typických sklářských profesích. Ing. Jiří Mana, CSc., autor knihy, si podle slov v úvodu knihy vytkl za cíl „zmapování sklářských závodů a stručný popis jejich historie“. Podařilo se mu víc: připomenout a uchovat v povědomí minulost průmyslového odvětví, které po dvě století spoluutvářelo charakter celých oblastí Moravy, Valašsko nevyjímaje.

Dalibor Malina

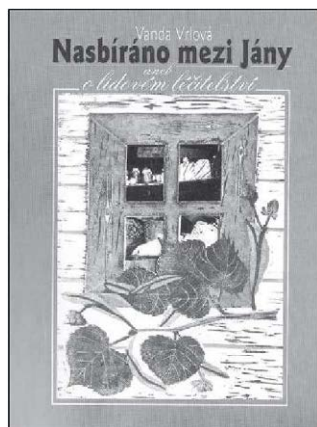
Tradice lidového léčitelství v publikaci *Nasbíráno mezi Jány*

Daniel Drápala

Znalosti a praktiky lidového léčitelství nalézají v posledních letech po dobách kritického zatracování opět četné příznivce. I moderní lékařství se přitom nejednou uchyluje k tradičním bylinným přípravkům či metodám, které po mnoho generací užívali naši předkové. Dobré zkušenosti s četnými přípravky i způsoby léčení byly předávány z jednoho pokolení na druhé. Dělo se tak i v dobách, kdy již lékařská věda zatlačovala tradiční léčitelství do pozadí. Přitom i dnes jistě v mnoha rodinách funguje účinný recept na chřipku, zastavení krvácení či zaručeně účinný bylinný přípravek, který připravovala již naše babička a který jsme i my dále předali a naučili i naše děti či vnuky.

Bohužel mnohé z osvědčených receptů a postupů zaniklo v nenávratno s odchodem jejich posledních znalců. Přesto se alespoň část z tohoto vědění podařilo zachovat pro dnešek. Přináší jej nejnovější svazek edice *Rožnovské malé tisky* s názvem *Nasbíráno mezi Jány aneb o lidovém léčitelství, co zažili nebo si pamatovali z vyprávění ještě na konci 20. století čtyřiceti- až devadesátiletí*. Jeho autorkou je **Vanda Vrlová**, dlouholetá pracovnice Valašského muzea v přírodě, která se již mnoho let problematikou lidového léčení zabývá. Při rozhovorech s pamětníky zaznamenala řadu osvědčených praktik, receptů a postupů na nejrůznější nemoci a neduhy. Kapitoly jsou tak postupně věnovány chorobám a návodům k jejich léčení: kašel a nachlazení, zlomeniny, kožní nemoci, střevní problémy, horečka, bolesti zubů, stranou nezůstávají ani jednotlivé byliny, jejich účinek i způsob využití pro nejrozmanitější bylinné přípravky. Vlastní text pak doplňuje několik desítek receptů – od návodů k výrobě sirupů, mastí, kapek až po bylinné likéry, které byly také považovány za léčivé přípravky.

Většina poznatků pochází z Rožnovska a okolních vesnic, některé zaznamenala jejich autorka v ostatních oblastech Valašska. Z Rožnovanů je zde vzpomínána i postava svérázného rožnovského měšťanky Maryčky Rychnovské. Ta si například už v roce 1889 poznamenala do kalendáře zajímavý recept: *Škořicu a škořicový květ povařit s cukrem v gořalce, potom přilít ještě bílé gořalky a dát kuštek másla a nechat ještě povařit*. Atraktivnost knihy vedle zajímavého, poučného a přitom i dnes z valné většiny použitelného čtení a rad zvyšuje jistě i poutavý obrazový doprovod v podobě několika barevných koláží Jany Tiché.

Proč nám Kytice Františka Bartoše pořád voní?

Eva Eliášová

Představovat na stránkách tohoto vlastivědného časopisu Františka Bartoše – jednu z nejvýznamnějších kulturních osobností druhé poloviny devatenáctého století, určitě není zvlášť třeba. Působil jako všestranně vzdělaný organizátor vědeckého a vlasteneckého života na tehdejší Moravě. Kromě své pedagogické a osvětové práce byl také sběratelem lidové slovesnosti, dokonalým znalcem všech moravských nářečí, která prozkoumal a popsal, mimoto působil i jako kritik, editor a vydavatel. Moravský lid ho zajímal nejen po stránce jazykové, ale studoval také hmotnou a duchovní kulturu i způsoby jeho života. V prostých venkovských lidech nacházel zdroj uměleckých a mravních hodnot. O tom svědčí tři sbírky (z toho dvě dvousvazkové) s tisíci moravských a slezských písní, mnoho učebnic české mluvnice, kompletní moravská dialektologie, čítanka pro mládež, sbírky moravských pověstí, lidových básní a další a další publikace.

Proto vidím v dnešní době jako velmi přínosné vydávání reprintů Bartošových spisů, kterého se ujal Krajská knihovna Františka Bartoše ve spolupráci s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně (v edici Zlínský kraj za finanční podpory Kulturního fondu města Zlína a Zlínského kraje). V roce 2003 to byl první a druhý svazek knihy **Lid a národ** (Sebrané rozpravy národopisné a literární Františka Bartoše), původně vydané roku 1883 a 1885.

V témže roce 2003 se stalo dalším počinem dvou už zmíněných institucí faksimile písňové sbírky **Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými**, kterou jako doplněk známé Sušilovy sbírky vydal František Bartoš v Brně roku 1882 tiskem a nákladem Karla Winikera, c.k. dvorního knihkupce.

Reprinty Bartošových publikací pokračují roku 2005 knihou **Naše děti** (Jejich život v rodině, mezi sebou a v obci, jejich poesie, zábavy, hry i práce společné.) I tento svazek byl původně

vydán na přelomu 19. a 20. století a ilustroval jej Mikoláš Aleš.

V roce stého výročí Bartošova úmrtí (2006) vychází pak **Moravský lid** (Františka Bartoše sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy), prvně vydané r. 1892 nákladem českého knihkupce Emila Šolce v Kutné Hoře.

Všechny tyto knihy si se zájmem přečte každý, koho zajímá moravská kultura období druhé poloviny devatenáctého století, kdo se chce něco dozvědět o moravských nářečích, každý cititel Bartošovy práce samotné nebo profesionál i člověk v příbuzném oboru pracující. Někdy v nich také umělci hledají např. písňovou inspiraci.

Důstojným uzavřením „Roku Františka Bartoše ve Zlínském kraji a ve Zlíně“ se pak stává reprint knihy pro děti **Kytice**, jejíž podtitul říká, že ji „**Z lidového básnictva naším dětem uvil F. Bartoš**.“ Uvil ji opravdu líbezně, jako skutečnou lahůdku, navíc ilustrovanou Adolfem Kašparem a určenou pro nejširší čtenářskou obec. František Bartoš do ní vybral pohádky, písničky, koledy, říkadla a hádanky z předchozí obsáhlejší publikace *Naše děti* a sám o dětských pohádkách v ní obsažených píše: „Ve třetím, čtvrtém roce vypravují se děti drobné pohádky... a nejen je rozveselují, nýbrž z jejich poučného obsahu usazují se v dětském srdéčku zárodky rozmanitých ctností: poslušnosti, štedrosti, přejnosti, mírnosti, spokojenosti atd., kteréž tam zdánlivě klíčí, mohutnějí a svým časem krásné ovoce ponesou.“

Jestli budeme našim dětem i sami sobě aspoň občas tyhle pohádky číst, snad se nám v srdcích také usadí zárodky rozmanitých ctností. Možná nám někdy znějí až naivně, ale v protikladu dnešního mravního stavu naší společnosti by jich bylo moc a moc zapotřebí.

V záplavě současné literatury pro děti je tato knížka zjevním, křišťálovou studánkou. Vždyť téměř všechny pohádky v ní jsou „ty naše známé“, které se dětem nikdy neomrzí a budou je pravděpodobně číst zase dalším generacím i v budoucnosti, ve které si možná nikdo ani nevzpomene na dnešní „hity dětské literatury“ podporované barnumskou reklamou. Zatímco koblížek se bude dál kutálet do světa, slepička zachraňovat sobeckého kohoutka, poslušná kůzlátka neotevrou dveře vlkovi, zvířátka přelstí loupežníky a starý pes Bodrik i všichni dobří a spravedliví budou nakonec odměněni a budou se mít dobře. Vždyť takhle to má v pohádkách být. Tedy v těch správných, které nepotřebují žádné opravy ani kritická vydání.

Protože dnes však některé děti možná netuší, že mléko se nevyrábí v mlékárně, ale dojí od krav (někdy snad i předpokládají, že kráva je to fialové zvíře z reklamy na čokoládu), zelenina včetně brambor se také „někde průmyslově vyrábí“, bude možná malým problémem pochopit například tyto dvě hádanky:

*Je důleček,
v tom důlečku kulka,
na té kulce chrásteček,
na tom chrástečku plno kuliček.*

*Sedí panna v komoře
a vlasy má na dvoře.*

Ale zdatní rodiče či prarodiče jistě dětem vysvětlí, že u první hádanky se jedná o brambory a

jejich pěstování, a jistě si poradí také se slovem chrásteček (i jinými nářečními slůvky), a u druhé hádanky že jde o mrkev, která je opravdu usaze- na v půdě a její nať roste nahoře nad zemí.

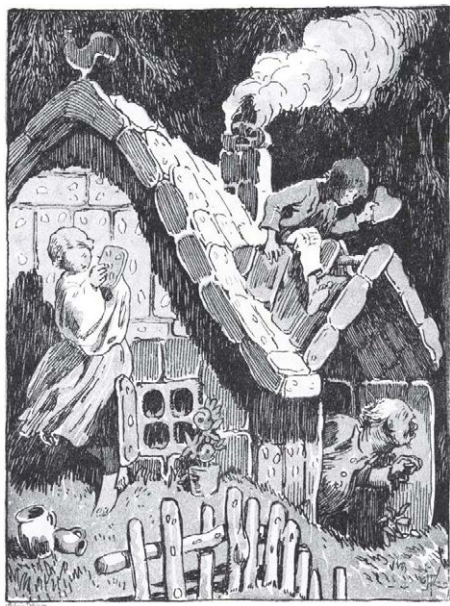
I proto je dobře, že tato kniha vyšla, abychom nezapomněli dětem povědět, že jídlo nepochází jenom z bedýnek v supermarketech, kam se už umyté a naporcované dováží z „nějakých továr- en“, ale že v každém bochníku chleba je kus lidské práce.

A třeba abychom si také uvědomili, že staří, kdysi bez reptání denně pracující lidé nejsou jen na obtíž a že si zaslouží naši pozornost, jako v písni:

Dědouškovi

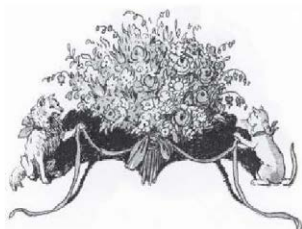
*Staříčky dědoušku náš,
šedivou hlavičku máš!
Šedivou hlavičku jako makovičku.
Pod's námi do hájičku,
ohřej se na sluníčku!*

Jenom jedna skutečnost člověka při čtení Kytice zamrzí. I když tato kniha vyšla (včetně nynější- ho reprintu) už šestkrát v celkovém počtu výtisků přes 20.000, sám autor František Bartoš se ani jejího prvního vydání nedočkal, ačkoliv se na ni těšil – zemřel dva měsíce předtím. Škoda, že neví, jak nás všechny po stovce let jeho Kytice znovu nadchla a jak nám voní.

A kdo „znovuzrození“ Bartošových knih včetně Kytice pomohl? Nebudu je všechny jmenovat, prý se to nemá, ale někteří z nich jsou ti to:

Jiří Severin, Zdeňka Friedlová z Krajské knihovny Františka Bartoše, Ivan Plánka, Karel Pavlišťák, Alena Prudká a Lucie Uhlíková z Muzea jihovýchodní Moravy, Libor Lukáš jako předsta- vitel Zlínského kraje, Tomáš Úlehla a Irena Ond- rová za město Zlín, Pavel Pravec ze spol. s r.o. Barum Continental.

GRATULUJEME

Cena města Valašského Meziříčí pro Růženu Děckou

Jiřina Fabiánová

Pro paní Růženu Děckou začal rok 2007 slavnostně. V lednu převzala z rukou starosty Va- lašského Meziříčí v zámku Žerotínů Cenu města za podíl na propagaci a uchování lidových tra- dic a za přínos pro zdejší kulturní život. Připo- meňme v této souvislosti alespoň základní data jejího života s tím, že jí samotné dáme hlavní slo- vo v příštím čísle našeho časopisu.

Růžena Děcká se narodila 24. května 1946 v muzikantské rodině. Její babička studovala ve Vidni operní zpěv, strýc – hudební skladatel – byl žákem Bohuslava Foerster. Prostředí plné hudby a zpěvu tak předurčilo osud malé Rů- ženky. Jejím přáním bylo stát se kantorkou, a protože si vždycky dovedla se svým životem poradit a sny měnit ve skutečnost, spojila lásku k hudbě a kantořině v jedno a stala se z ní učitelka hudby.

V Ostravě vystudovala na konzervatoři hru na cimbál u Jiřiny Liebermannové a klarinet u Zdeňka Horáka. Ještě studovala a už přišla první nabídka ze souboru, kde potřebovali cimbalistu. A tak začala paní Děcká objevovat svět folkloru. Hrála v souboru Dombrovan v Orlové, v Ostravici, poznala i folklor Těšínska.

V r. 1974 začala učit na Základní umělecké škole ve Valašském Meziříčí. Mladá talentovaná cimbalistka nemohla uniknout zájmu valašských souborů, a tak brzy oblékla valašský kroj a sed- la za cimbál nejdříve v souboru Portáš v Karlo- lince a pak v Jasénce ze Vsetína, které zůstává věrná už třicet let. Setkání s tehdejšími uměleckým vedoucím Jasénky a primášem Zdeňkem Kaš- parem bylo pro paní Děckou osudové. Sama říká, že ji zaujala „jeho posedlost, pečlivost a pracovitost, se kterou sbíral, zpracovával a sřežl lidové bohatství svého rodného kraje“. Pod jeho vedením se jí valašské písničky dostaly hluboko pod kůži, vnímala intenzivně jejich čistotu a pros- tou krásu. Růžena Děcká toto tvrzení upřesňuje slovy: „Lidová píseň je pro mne materiálem oživeným osobitým lidským přístupem. Je živým sdělením, spojeným s interpretem – zpěvákem, hráčem nebo tanečníkem“. S cimbálem a pís- ničkami procestovala paní Děcká nejen celou naši republiku, ale i kus světa. Navštívila ohnivé Španělsko, okouzilo ji Irsko, Skotsko...

Kromě folkloru je další láskou paní Růženy Děcké kantořina. Učí děti hře na klavír, klarinet, zobcovou flétnu a samozřejmě na cimbál. Spoustu času jí ukraduje cestování, neboť neučí jen ve Valašském Meziříčí, ale je též profesorkou na Konzervatoři P. J. Vejvanovského v Kroměříži a Janáčkově ostravské konzervatoři. Paní učitel- ka Děcká předala své zkušenosti a um asi čty- řem stovkám žáků a přibývají další. Někteří z nich už úspěšně budují profesionální kariéru, kon- certují u nás i v zahraničí, hrají v hudebních sou- borech. Ostatní, ti méně úspěšní, se od ní při- nejmenším naučili lásce k hudbě. Jejím elánu a radosti z hraní totiž nelze odolat. Paní učitelka to s žáky zkrátka umí. Ví, kdy pochválit, kdy mrk-

nout spiklenecky na žáčka okem, aby ho povzbudi- la, dovede ši- kovnost či talent svých svěřenců předvést veřej- nosti.

Možná i z toho důvodu se v r. 1995 stala R. Děcká předsed- kyní Občanského sdružení cimba- listů České re- publiky a také předsedkyní Mezinárodního festi- valu cimbálu ve Valašském Meziříčí. Zároveň je členkou výboru Světové asociace cimbálu v Budapešti. Její žáci i ona mohou na festivalu poměřit své umění s národní i mezinárodní kon- kurencí a navázat potřebné kontakty. První roč- ník festivalu se konal v r. 1995 a od té doby město Valašské Meziříčí každé dva roky vítá cimbalisty z různých zemí světa. Tradičními hos- ty jsou hráči z Běloruska, Moldávie, v minulosti se na festivalu představili též cimbalisté z Mongolska a Číny a v letošním roce přislíbili účast hosté ze Švýcarska, Německa a Japon- ska.

Jak to Růžena Děcká všechno stihá, když ještě zasedá v soutěžních porotách, diriguje ženský sbor Hedvika, vystupuje sólově či v komorním duu na koncertech a vernisážích? Snad je to tím, že dělá práci, která ji baví a uspokojuje. Snad je to lidovou písničkou, veselými a rozjásanými tóny cimbálu, snad je to tím, že pracuje často s mladými lidmi, z jejichž úspěchů se umí radovat... Anebo má nějaký tajný recept na věčnou energii a mla- distvý elán. V každém případě se paní Růženka dovede rozdělit o svůj talent organizační i umě- lecký, dovede odvést kus dobrého díla pro nás pro všechny. A za to jí patří náš veliký dík.

Gratuluje jí k významnému ocenění a pře- jeme hodně úspěchů v další práci.

Růžena Děcká za cimbálem s Jasénkou, vlevo pri- máš Zdeněk Kašpar Foto archiv R. Děcké

VZPOMÍNÁME

SLASTI SRDCE - STRÁZNĚ ŽIVOTA

Život a dílo kněze, básníka a spisovatele

Metoděje Karla Bystřického - Drdy

Richard Sobotka

Metoděj Karel Bystřický (vl. jm. Drda) je ve Slovníku osobností kulturního a společenského života Valašska (2000) uveden pouhými několika řádky: spisovatel, nar. 11. 8. 1907 Vidče, zemř. 18. 3. 1975 Zašová. O svém rodišti napsal knížku psanou v nářečí „Figurky zpod Radhoště“, v Bystřici pod Hostýnem a na Hostýně se odehrává jeho kniha „Za hlasem srdce“. Jeho román „Portáš Jurka“ zůstal v rukopise.

Těch knih bylo nakonec přece jen víc. K románu „Za hlasem srdce“ (1937) se přiřadila kniha „Bílé ruce“ (rok vydání neuveden), k humorně laděným povídkám „Figurky zpod Radhoště“ (1940) pak román „Portáš Jurka“, který však zůstal jen v rukopise (rok napsání neuveden).

Nemnoho informací

Metoděj Karel Bystřický - Drda se narodil na Videčských Pasekách jako desáté dítě z jedenácti sourozenců. Přifařením Videčských Pasek do Valašské Bystřice prožil dětství a mládí tam. Po absolvování reálného gymnázia v Uherském Hradišti vstoupil do řeholního řádu Salvatoriánů ve Valašském Meziříčí, působil také v Brně a v Prostějově. Jako římskokatolický kněz řádu koleje Salvatoriánů přijal řeholní jméno P. Irenej Metoděj Drda, SDS.

Věnoval se psaní článků a básní, zejména pro Noviny zpod Radhoště, které vycházely ve Valašském Meziříčí. Jeho fejetony byly tištěny v kalendářích. Psal texty k písním, které byly zhudebněny např. Vojtěchem Řihovským.

V roce 1950 byl v období represe proti církví zatčen. V tomto roce byl tajně vysvěcen na římskokatolického kněze. Po zatčení byly jeho nedokončené práce i knihovna zlikvidovány.

Neměl ustláno na růžích

Životní osudy M. K. Bystřického - Drdy alespoň zčásti objasňuje u nevydaného románu „Portáš Jurka“ v „Doslovu vydavatele“ jeho přítel a spoluvězeň P. J. Ž. (1993).

„Milicionáři a SNB přepadli v noci 13. 4. 1950 kláštery v Čechách, na Moravě a Slovensku. Pod

samopaly nás vyvlekli, naložili na nákladní auta a svezli do vybraných internačních táborů.

S Metodějem Drdou jsem se setkal v areálu velkého oseckého kláštera. Stovky mnichů rozváželi z rána esenbáci do továren. Meziříčtí salvatoriáni kopali kanály uvnitř areálu.

Metoděj byl holičem v táboře. Byl pro mne záhadou. Byl nadšený, jen zářil radostí. Stále mi chtěl něco říct, co nemohl pro tajemství. Jen naznačoval: Janku, komunismus brzy padne, budu mít na Valašské Bystřici ihned primiční mši svatou, musíš přijít!

Hovořil o svém dětství, mládí, o kostelíku ve Val. Bystřici, byl předsedou katolické omladiny, hodně četl kalendáře. Pak ho Pán povolal za bratra k salvatoriánům. Psal povídky a básně.

Metode, přiznej se ale, musels být přece i zamilovaný, nedovedu si představit kněze neb mniha, který by se alespoň jednou v životě nezamíloval.

Ano, byl, Janku. Chodil jsem za děvčetem do jedné chalupy. Jednou v neděli v poledne došla krávy. Mléko postavila v kuchyni na stůl. Právě přišel pěšky z Ostravy její tatínek celý uřícený, homík. Popadl hrotek a napil se. Ona mu vynadala. Já vzal klobouk a s Pánem Bohem. To mne utvrdilo v povolání.

První Stalinův rozkaz všechny nás postřílet se nesplnil. Pak nás strašili doživotním žalářem. Po 6 letech práce nás propustili na 'svobodu', jen však do stavebnictví a hornictví. Metoděje odvezli do domu důchodců na Moravec. Měl už silné revma. Tam se jednou neúčastnil voleb a vyhodili ho na dlažbu.

Tož, Janku, měl jsem jen kufr a modré nebe nad sebou.

Pod Brňovem měly jeho dvě sestry byt, jednu místnost, a ty se ho ujal. Chodil na mši svatou do Meziříče, jako obyčejný věřící. Esenbáci ho někdy dovezli do Tesly, aby tam aspoň zametal, ale ani to doktor nedovolil. Soudruh předseda MNV ve Val. Bystřici ho pozval na koberec: Metůde, děláš nám haňbu! Z čeho žiješ? Z žebroty.

Zbožní lidé však vycitili, že Metoděj je tajně vysvěcený kněz, a dávali mu stipendium na chléb. V bytě doma sloužil na nočním stolku mši svatou.

Asi 5 let sloužil mši svatou na Turzovce. Spával pod horou u jedné slovenské rodiny.

Jeho nemoc se zhoršovala, musel do nemocnice a umíral.

Janku, těšil jsem se na smrt a na svůj pravý domov, přišly ale ze Zašové ty bezelstné sestřičky, vyvedly mne a pečovaly o mne 5 let.

Svěřil mi román o Jurkovi. Prosil o opravu, neboť někteří lidé mu vytýkali přínosnost k evangelikům. Trochu jsme román s profesorem Kubešou poopravili, ale nešťastně. Doporučuji dále šířit jen jeho první originál.

U kostelíka ve Valašské Bystřici jsou dva hroby portášů Křenků a tři hroby kněží. Jeden je přestupnou stanicí našeho pátera Metoděje Drdy.

Metoděj Karel Bystřický - Drda zemřel 18. 3. 1975 v Zašové. Jeho ostatky jsou uloženy ve Valašské Bystřici u kostela, po pravé straně vstupu.

Knižní tvorba

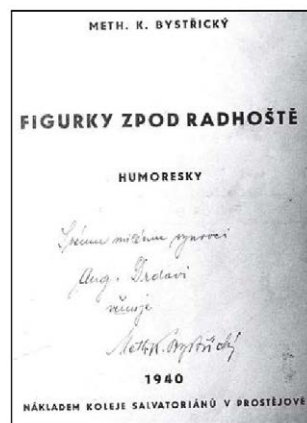
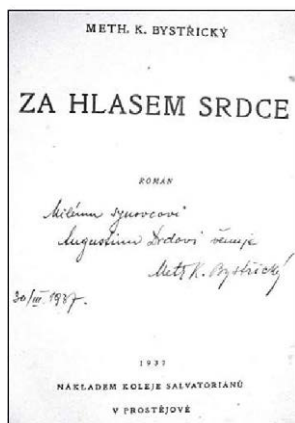
Metoděj Karel Bystřický - Drda se přinejmenším ve dvou knihách obrací k rodnému Valašsku (Figurky zpod Radhoště a nevydaný rukopis Portáš Jurka). Lze předpokládat, že také ve své publicistické činnosti (zejména pro Noviny zpod Radhoště) těžil z prostředí rodného kraje a zobrazoval je. Valašsko mu bylo ostatně po celý život velmi blízko, tady prožil své dětství a pak i poslední léta svého života. V období let 1937 až 1940 vydal tři knihy, román s portášskou tematikou zůstal v rukopise.

Román „Za hlasem srdce“ (vydaný nakladem Koleje Salvatoriánů v Prostějově v roce 1937, knihu vytiskla Knihotiskárna J. Kučera v Prostějově), byl patrně prvním rozsáhlejším literárním dílem M. K. Bystřického - Drdy. Román napsaný v meziválečném období, navíc knězem, se ničím nevymyká tehdejší literární dílům určeným široké čtenářské veřejnosti. Autor v něm sděluje čtenářům, že žít počestně a poutivě má smysl, a zdáří se to pouze v pevné víře v Boha. Z celého vyprávění je především patrné autorovo poselství čtenářů: Víra dává sílu žít. Ve své době měl román určitě především morální hodnotu pro daný okruh čtenářů. Dnes je zajímavý spíš autorskou fabulací a tehdejší technikou psaní.

„Bílé ruce“ (vydáno nakladem Koleje Salvatoriánů v Prostějově, rok neuveden, netypický formát, pevná vazba, 170 stran.) Jde o společenský román z vyšší společnosti.

„Figurky zpod Radhoště“ (vydáno nakladem Koleje Salvatoriánů v Prostějově, netypický formát, pevná vazba, 146 stran, ilustroval prof. Jiří Votýpka, rok vydání 1940.) Celkem 7 příběhů charakterizuje autor jako humoresky. Jedná se o žánrové obrázky prostých lidí z vesnic a samot, patrně někde na Valašsku. Ve vyprávění je chytrost, vtip a humor, kterým prostý lid vítězí - někdy i prohrává - nad svízelemi vlastního života. Úroveň díla odpovídá době jeho vzniku, a proto vůbec nepřekvapí, že byla knížka ve své době (okupace) čtenářsky tak vřele přijata.

„Portáš Jurka“, historický obraz z 18. století. Vydáno až po autorově smrti samizdatem, rok neuveden, 239 stran psaných na psacím stroji (kopie). Jednoduše svázané lepením. Obal průhledná fólie. Doslov vydavatel (P. J. Ž., 1993).

Rozsáhlý životopisný román valašského portáského lajtnanta - poručíka z Hrubé (Velké, Valašské) Bystřice Jiřího Křenka (Girzika Krzenka) - Jurky - začíná roku 1734, kdy jde Jurka jako třináctiletý prohloubit si vzdělání do kláštera Trinitářů v Zašově, a končí roku 1791, kdy legendární valašský portáš Jiří Křenek (Girzik Krzenek) ve věku sedmdesáti let umírá. Děj románu Portáš Jurka autor umístil do zcela konkrétní krajiny (dnes) Valašské Bystřice, Vidče, Zašové (především jako poutního místa), Valašského Meziříčí a okolních hor. Také se přidržel historických postav. O pečlivé přípravě k napsání románu ostatně svědčí 22 pramenů a použité literatury (str. 237). Jeho přírodní popisy jsou i zde velmi zdařilé a malebné. Autor se také věrohodně zmiňuje o životě lidí. Vychází z důvěrné znalosti kraje, ve kterém se narodil, kde pak také svůj život dožil. V tomto je toto jeho dílo nejsilnější.

Knihu „Portáš Jurka“ lze považovat za nejlepší dílo, které napsal. Lze jen litovat, že k vydání právě této knihy mu už zřejmě nezbývalo sil a nebyla k tomuto počínu nakloněna ani politická a společenská doba.

Sice není uvedeno, kdy byl román napsán, lze se však domnívat, že se tak stalo buď před zatčením autora, patrně před rokem 1950, nebo až po propuštění z vězení, kolem roku 1960.

Kulturní osobnost Valaška

Z celého literárního díla M. K. Bystřického - Drdy vyznívá jeho láska a obdiv k rodnému kraji. I hluboká náboženská víra. Svůj nekompromisní postoj k odpadlíkům před smrtí korigoval, jak uvádí v doslovu P. J. Ž. (1993), kterému M. K. Bystřický sdělil: „Chci činit pokání za bezpráví, které jsme v minulosti páchali na bratřích evangelících.“ (str. 238).

V roce 2001 byl Metoděj Karel Bystřický - Drda při oslavách 350 let obce Valašské Bystřice jmenován osobností obce.

Metoděj Karel Bystřický - Drda byl v dubnu 2005 navržen Augustinem Drou Radě starších při Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm na zápis do Knihy paměti kraje, v níž jsou uváděny osobnosti, které se významně zasloužily o Moravské Valašsko. V prosinci 2005 Rada starších zápis Metoděje Karla Bystřického - Drdy do Knihy paměti kraje doporučila a ředitel Valašského muzea v přírodě ing. Vítězslav Koukal, CSc. schválil.

Des. asp. Ivan Kolařík
(22. 3. 1920 – 1. 4. 1942)

René Šobora

Ivan se narodil 22. března 1920 ve Valašském Meziříčí v rodině učitele Josefa Kolaříka. Jeho starší bratr Jiří byl lékařem a rovněž Ivan se po

maturitě přihlásil ke studiu medicíny. Avšak uzavření českých vysokých škol v listopadu 1939 mu další studium znemožnilo.

Jako přesvědčený vlastenec se koncem roku 1939 rozhodl k odchodu do čs. zahraniční armády. Spolu s několika dalšími kamarády se mu počátkem roku 1940 podařilo ilegálně překročit hranice a dostat do Budapešti, kde se jich na francouzském velvyslanectví ujali naši čs. zpravodajští důstojníci. Ti pak organizovali další cestu utečenců do Francie. Ivanova skupina opustila Maďarsko tzv. „jižní cestou“, tj. přes Jugoslávii, Turecko do Libanonu a odtud pokračovala dále lodí do Francie. Zde byl po odvodu Ivan zařazen jako voják k 1. pěšímu pluku čs. divize v městečku Pézénac. Se svou jednotkou se od 12. června 1940 zúčastnil ústupových bojů proti německé armádě na Marně a Loire. Po kapitulaci Francie byl, spolu s dalšími čs. vojáky 1. pluku, evakuován egyptskou lodí Rod-El-Farag do Anglie.

Po příchodu do Anglie byl Kolařík přidělen ke 2. rotě 1. pěšího praporu. V lednu 1941 absolvoval školu pro důstojníky v záloze, v srpnu prodělal ve Skotsku speciální a parašutistický výcvik. Počátkem roku 1942 byl, jako dobrovolník, přemístěn ke zvláštní skupině D, II. zpravodajského odboru MNO. Absolvoval ještě doplňující sabotážní a zpravodajský výcvik a po skončení těchto výcvikových kurzů byl Kolařík zařazen do operační skupiny, jejíž vysazení v Protektorátu bylo naplánováno na konec března 1942.

Tato skupina později dostala krycí označení OUT DISTANCE a jejím úkolem bylo dopravit na území Protektorátu letecký navigační maják Beacon a provádět zde různé sabotážní akce. Výsadek OUT DISTANCE tvořili velitel npor. Adolf Opálka, des. asp. Ivan Kolařík a rotný Karel Čurda. Vysazení skupiny proběhlo v noci z 27. na 28. března 1942.

Původně plánované místo vysazení u Kopidlna na Jičínsku bylo těsně před odletem z Anglie změněno a k výsadek skupiny mělo dojít v prostoru Tábor – Vlašim – Pelhřimov. Omylem navigátora však výsadkáři přistáli nedaleko Telče, u obce Ořechov, tedy více než 50 km od plánovaného místa seskoku. Od samého počátku je tak skupina OUT DISTANCE provázena smůlou. Npor. Opálka se při seskoku bolestivě zranil, kontejner se sabotážním materiálem dopadl až na okraj vesnice a jít po něho by znamenalo příliš velké nebezpečí. Kolařík navíc ztratil při doskoku svou náprsní tašku s falešnými doklady na jméno Jan Krátký a také s fotografií své snoubenky Milady Hrušákové, kterou se mu podařilo ukrýt před dispečery, kteří před odletem kontrolovali, zda parašutisté nemají u sebe cokoli, co by mohlo je, nebo osoby, se kterými přijdou v Protektorátu do kontaktu, ohrozit. Právě tato skutečnost hrála v dalším Ivanově osudu rozhodující roli.

Vzhledem ke všem těmto skutečnostem, které výsadek postihly, rozhodl npor. Opálka, že se výsadkáři rozdělí a každý z nich se na určitý čas ukrýje u svých příbuzných. Až to okolnosti umožní, měli se opět kontaktovat pomocí inzerátu otištěného v Národní politice. Vojáci se okamžitě rozešli a rychle opustili prostor výsadek.

Kroužící letadlo a seskok výsadkářů však také bohužel zpozorovala obecní požární hlídka, která o tomto okamžitě uvědomila starostu obce. Ten neváhal a neprodleně informoval četnickou stanici v blízkém Urbanově, odkud vyrazila k Ořechovu pátrací hlídka. Na místě seskoku četníci objevili nejen výsadkový kontejner, ale bohužel také zmí-

něnou Ivanovu náprsní tašku. Díky fatální Kolaříkově chybě tak bylo brněnské Gestapo výsadkářům okamžitě na stopě. Velké německé policejní pátrací akci, která byla zahájena v okolí Ořechova, se jim šťastně podařilo uniknout, ale ztrátou veškerého materiálu již nebyla skupina OUT DISTANCE schopna plnit své úkoly.

Přestože jsou další životní osudy Adolfa Opálky a Karla Čurdy dostatečně známy, chtěl bych jen stručně připomenout, že npor. Adolf Opálka padl hrdinskou smrtí 18. června 1942, spolu s dalšími šesti čs. parašutisty, při boji s německou přesilou v pražském pravoslavném chrámu Cyrila a Metoděje v Resslově ulici. Na místě, kam Gestapo a německou policii přivedl jejich bývalý kamarád a spolubojovník, nyní zrádce a kolaborant, Karel Čurda...

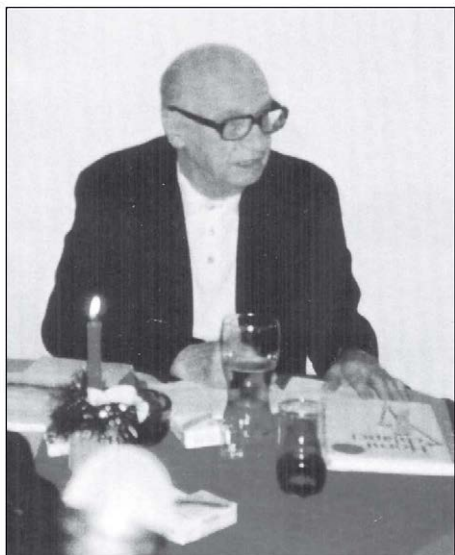
Věnujme se dále pěti osudovým dnům Ivana Kolaříka.

Po rozdělení výsadek u Ořechova Ivan spěchá do Sedlčova, odkud, přes Brno, odjel vlakem do Valašského Meziříčí, kde kontaktuje rodinu své snoubenky, která se ho okamžitě ochotně ujímá. Setkává se také se svými rodiči a bratrem. Druhý den ráno, 29. března 1942, pak odjíždí s bratrem, MUDr. Jiřím Kolaříkem, do Zlína, kde u něj v bytě Ivan nalézá, jak oba doufají, dočasný úkryt. V té době však běží pátrací akce po Janu Krátkém a po neznámé dívce na plné obrátky. Jejich fotografie jsou Gestapem rozšířeny do všech četnických a policejních služeben v Protektorátu a již druhý den jsou oba mladí lidé identifikováni. 30. března 1942 je proveden výslech Milady Hrušákové, která však pouze přiznává, že na předložené fotografii je její snoubenec, kterého ale neviděla od konce roku 1939. Současně s ní jsou vyslýcháni i Kolaříkovi rodiče. Také oni Gestapu pouze potvrzují, že na fotografii je jejich syn Ivan. Gestapo nechává vytisknout a vyvěsit ve městech vyhlášku s Ivanovou fotografií a výzvou, aby občané pomohli s pátráním. 31. března 1942 je vyslýchán také Ivanův bratr Jiří.

V tu chvíli je již Kolaříkovi jasné, že se nachází v pasti a že musí Zlín co nejdříve opustit. Má v úmyslu pokusit se přejít ostře střeženou protektorátní hranici na Slovensko. Ve středu 1. dubna 1942 proto opouští svůj zlínský úkryt a pěšky se vydává směrem k Vizovicím. Na okraji obce, zřejmě již zcela psychicky vyčerpan, Kolařík použije kapsli s jedem. Můžeme se jen domnívat, co vše se Ivanovi cestou honilo hlavou, nad čím přemýšlel a uvažoval a co ho nakonec přimělo k rozhodnutí spáchat sebevraždu. Těla ležícího na silnici si všimnou obyvatelé blízkého domu, kteří okamžitě přivolají lékaře. Ivan je odvezen do místní nemocnice, kde přes veškerou snahu lékařů umírá. Naneštěstí při prohlídce věci mrtvého výsadkáře nachází Gestapo jeho pravou občanskou legitimaci a potravinové lístky, které dostal před několika dny od svých rodičů. Na základě tohoto nálezu byli všichni příbuzní Ivana Kolaříka zatčeni a po rozsudku stanného soudu 30. května 1942 v Kounicových kolejích v Brně popraveni.

Des. asp. Ivan Kolařík se tak stal první obětí z řad čs. parašutistů, vyslaných do Protektorátu z Velké Británie. Při plnění svého úkolu se dopustil malých chyb, které však bohužel měly velké následky. Není ale možno jeho skutky hodnotit či snad odsuzovat. Za zmařené životy jsou zodpovědní ti, kteří tuto strašnou válku rozpoutali, a ne ti, kteří v boji za svou vlast riskovali či položili život.

Čest jeho památce!

Všude tu ještě žije Vaše dobré dílo...

Ladislavu Nezdařilovi k jeho nedožitým 85. narozeninám

I.

*Vždy potkáváme na své cestě lidi,
na setkání s nimiž jsme byli připraveni...*

Tuhle větu kdysi napsal můj Mistr, polský básník Czesław Miłosz, laureát Nobelovy ceny za literaturu. Když jsem poprvé vzala do ruky Vaši knihu, to jste ještě žil. Nebyli to Horní chlapci, ty jsem objevila později, protože dnes už vím, že každá osudová záležitost má svůj čas a někdy mnohé věci zbytečně uspěcháme. Ale když přemýšlím o té Vaší knize (byla to Česká poezie v německých překladech) vím, že by zřejmě nebyla oním mostem, který by nás přivedl k sobě. Neměla bych odvahu přijet za Vámi do Prahy, abych Vám řekla, jak je ta kniha výjimečná. A kdybych tu kuráž přece jen měla, zřejmě bych se pak červenala a koktala, jako ty nesmělé studentky, které čeká zkouška z německé literatury.

V té době (psal se rok 1996) jsem dokončovala svoji básnickou sbírku Markétka hledá Mistra a seděla jsem až po uši v Goethově Faustovi a Bulgakovově románu Mistr a Markétka. Víím, že jste měl oba autory velmi rád. A já jsem v tom podivném roce prožívala zvláštní zlom. Bylo mi třicet a měla jsem pocit, že je to v životě ženy období, kdy se mladá, nevinná Gretchen zvláštním způsobem proměňuje ve vědmu (ve smyslu ženy, která 'ví') jménem Markétka. Nevím, jestli to tak mají i jiné třicátnice, třeba se více věnují stopám, které zanechal čas na jejich tvářích. Mně každopádně učarovala Bulgakovská hrdinka, které bylo právě tolik let, když potkala svého Mistra. Měla jsem pocit, že Markétku důvěrně znám, že ji chápou, a teprve za několik let jsem pochopila i pocity stárnoucího Mistra, když jsem z hlubokého vnitřního přetlaku umocněného hudbou napsala monolog těšínského Fausta. I s citáty, které jsem díky dřívější zanícené četbě Goethova Fausta znala v originálním znění:

Das Ewig-Weibliche zieht uns hinan... Pomalu stárneš, čteš si Fausta a myslíš si, že už tě starý Goethe ničím nepřekvapí. A najednou chceš zpát-

ky svoje mládí, a víš, že pro tu malou Gretchen, pro Margot, Małgosiu, Markétu – že bys pro ni i vraždil. Mehr Licht! Ona je světlo, tančí a zpívá, a ty nemůžeš spát a víš, že ona byla to nejkrásnější, co jsi v životě potkal. Tvá perla – Margarita, tvá nenaplněná a bláznivá láska. A naposledy voláš: Verweile doch! Du bist so schön!

Jsi krásná, chvíle, trvej dál... Pokaždé, když slyším ten monolog o pomíjivosti okamžiku a o věčném nenaplnění, jež stále ještě zní v představení Těšínské niebo, mám na těle husí kůže. Když vznikl, měla jsem onen důvěrný pocit, že mi někdo šhůry našeptává o věcech, jimž rozumějí jenom blázni... a básníci:

*Kvas nitra do dalek ho žene,
a že je bláznem, zpola zná;
na nebi žádá věci bezejmenné,
na zemi rozkoše, co svět jich má,
leč nablízku ni v dále vytoužené
nedojde smíření hrud' jeho vzbouřené...*

Ano, zase Goethe a ten pocit, že v sobě cítíme něco víc, onu touhu vzhůru a živý pohyb myšlenky. A to prozření, jehož je schopen pouze moudrý muž na sklonku svého života. Mistr. S neodlučnou Markétkou do páru – mladou, okouzlenou, naslouchající, zachraňující rukopisy před ohněm. Vy jste ji našel a já jsem ji poznala až po Vaší smrti...

A tak se vracím ještě jednou k Miłoszově větě: *Vždy potkáváme na své cestě lidi, na setkání s nimiž jsme byli připraveni...* Dnes chápu, že v roce 1996 jsem možná byla připravena na setkání s pražským germanistou. Bohužel jsem nebyla připravena na setkání s autorem, který se na sklonku života stále více vracel ke svému rodnému Valašsku. Básnický i lidský. Ještě jsem nebyla naladěna na tu správnou valašskou strunu a zřejmě proto mi osud poslal do cesty hudebníka Tomáše Kočka...

II.

*Zbojnická horo, osude náš věčný!
Živote, živote dobrý a nekonečný.*

Sešli se... Tak se jmenoval pořad České televize, jež v roce 2000 moderoval Tomáš Kočko. Ano, sešli jsme se u jednoho stolu (já v roli překladatelky), dokonce dvakrát, ale natolik jsme se věnovali hostům pořadu, že jsme se lidsky a umělecky nepotkali. Nějak na to nezbyl čas. Ten jsme si našli později v roce 2004, během realizace česko-polského představení Těšínské niebo pro Těšínské divadlo. Tehdy mi Tomáš výměnou za moje básnické sbírky začal postupně dávat do ruky další a další desky s písněmi o horních chlapcích. A tak mi talentovaný a citlivý muzikant otevřel cestu k poezii Ladislava Nezdařila. Po několika posleších jsem byla tak naladěna, že stačilo jen brknout do strun. A tak jsem začala Vaše texty, které Tomáš oděd do hudby, přebásňovat do polštiny. Najednou tady vznikla jiná, nová kvalita a otevřelo se působiště pro polské interprety těchto písní.

A tak jsme s Tomášem po premiéře Těšínského nieba zjistili, že jsme se sešli možná i proto, abychom spolu s režisérem Bogdanem Kokotkem realizovali představení o zbojníku Ondrášovi, s Vašimi texty v polštině a ve slezském nářečí. V dubnu 2005 pak polská scéna Těšínského divadla uvedla naše hudební představení s názvem

Ondraszek – pan Łysej Góry. Během příprav tohoto projektu jsem poznala Danuši Drahotovou, Vaši životní družku, a také Tylovce, o nichž jste napsal:

*Leží tu tiché, ztracené a věrné
to rodné místo nenahraditelné...*

Dnes vím, že ta setkání s novými lidmi a místy byla osudová. Na obou divadelních projektech mě totiž nejvíce bavilo zkoumání regionálních dějin a tradic, a také spolupráce s lidmi, kteří jsou moje krevní skupina. Ty naše společné návraty ke kořenům, do minulosti regionu, byly jako očistná živá voda. Abych se v ní vykoukala, nepotřebuji dav. Spíš naopak, protože některé rituály lze sdílet jenom s lidmi, kteří jsou nám blízcí. Goethe to vyjádřil nejlip:

*V životě je možné potkat se tisíckrát a nenajít
a potkat se jednou a najít se navždy.*

A když se znovu vracím k onomu velkému básníkovi a k našeptávání šhůry – Vy určitě pochopíte, že si občas povídám i se svým dědou-pekařem, který předčasně odešel na onen svět a zanechal mě tady s otázkami, na které neznám odpovědi. A proto mám tak ráda ten idylický obrázek z Vaší básně *Klekať tiché, čisté dílo*, která je celá provoněna chlebem:

*Šest pecnů z pece vykročilo,
šest zlatohnědých andělů.*

Jednou jsem na ulici, již jsem důvěrně znala, objevila antikvariát, kde na mě čekala sbírka našeho národního básníka Mickiewicze (v překladu J. Vrchlického) a vedle ní Vaše černo-bílá sbírka Horní chlapci z roku 1968. Uvnitř jsem našla vystřižený článek z novin s Vaším medailonem. Přiložilo mi to jako další znamení... V tom medailonu bylo totiž mj. napsáno: *Nezdařil byl člověkem, který svůj zájem rozdělil mezi vědu a umění*. Díky Vám jsem najednou pochopila, že to jde.

A tak jsem se rozhodla, že budu pokračovat v svém přerušném doktorátu, a změnila jsem téma své disertační práce. Když jsem svému školiteli sdělila, že bych chtěla psát o Ondrášovi a karpatském zbojnictví v polské a české literatuře, řekl mi, že měl od začátku předtuchu, že se svému regionu nevyhnu. My Slezané z Těšínska jsme totiž velcí lokální patrioti.

*Náš klíč mám pořád' po kapsách.
Ale tých dveří není tu...*

Najednou jsem měla v ruce klíč, a tak jsem začala hledat i ty dveře.

III.

*Pozdravte ně tu jednu ves
a všecko řekněte jí...*

Když po Vás v Tylovicích pojmenovali ulici, paní Danuše Drahotová, Vaše životní družka, mě pozvala na inspirativní návštěvu. Bylo to jako studijní pobyt pro někoho, kdo chce Valašsko uchopit nejen rozumem, ale i srdcem. Tím spíš, že se tady před léty učil a v rožnovském internátě pobýval můj tatínek, jemuž se občas stýskalo po jeho *ma-mulence* a rodné hroudě. Když se pak vrátil do

Těšina, vždy vyprávěl o Rožnově a okolí jako o bájných místech svého mládí a není divu, že mu zhudebněné verze *Formanů* a jiných Vašich básní tolik učarovaly.

A tak jsem poprvé (a podruhé už na celý víkend) vkročila do Vašeho domu v Tylovicích. Najednou jsem věděla, kudy se *vracela mamulenka*, viděla jsem tu pec, *jak v kútě stála a bylo mi teskno v jizbě šerěj*. Pak jsme šly s paní Dankou za *Házovku* a pak do parku, tam kde *smutnú labuť mají*. A tak jako jsem dříve celé dny poslouchala Vaši zhudebněnou poezii, tak díky návštěvě Tylovic a dlouhým rozhovorům se současnou *Markétkou* jsem se pak zcela vědomě vracela k delším *Mistrovým* básním.

Vzpomněla jsem si na jedno oblíbené rčení, že nemůžeme všichni dělat veliké věci. Můžeme dělat malé věci s velikou láskou – a z takových věcí se stávají právě věci velké. A jelikož není náhod, najednou zafungoval ten Mickiewicz. Náš národní epos Pan Tadeáš (jež Mickiewicz psal v Paříži ze stesku po své rodné hroudě a určitě nepočítal s tím, že ho toto dílo proslaví snad nejvíce) začíná takto:

Łitwo, ojczyzno moja, ty jesteś jak zdrowie...

Trináct slabik, stejně jako v případě poemy, již jste psal v Praze ze stesku po Valašsku:

Estě sa jedenkrát ohlédni po tem kraju...

Pochopila jsem, že Vaše verze zcela vyhovuje polskému typu alexandrinu s cezurou po šesté (sedmé) slabice, který mám v krvi, a proto nemusím ani počítat, ani teoretizovat. A tak jsem toho 'valašského Pana Tadeáše' začala překládat, protože mi zpíval v hlavě, a myslím si, že je zpěvný i na papíře:

Spójrz na ten kraj raz jeszcze od końca do końca,

*tu z pelargonii pszczoły wzlatują do słońca,
proch z niedalekich gór tu krąży nad polami,
a w zbożu leży chleb i dzbanek malowany...*

IV.

V únoru jsme se sešli s paní Dankou a Tomášem v Rožnově a na Valašském Slavině jsme zapálili svíčky na Vašem hrobě. V lednu bylo totiž 8. výročí Vaší smrti a v únoru uplynulo 85 let od Vašeho narození. A vidíte – *všude tu estě žije Vaše dobré dílo...* Jsou to slova z Vaší básně, ostatně citovala jsem jich tady bezpočet.

A tak jsme tam spolu stáli a koukali se s úctou na hroby valašských osobností. A v tu chvíli začala hrát hudba a za dřevěným kostelíkem, kde tradičně vládl klid a mír, se rozpoutal masopustní rej masek. Mezi nimi byla i smrt s kosou a já jsem si vzpomněla na slova, která mi kdysi říkala Vaše životní družka: *Smrt je jenom jiný způsob bytí...*

A proto Vám píšu, pane Nezdařile, ten dopis nedopis. Nemá oslovení, jak se na dopis sluší, ani zdvořilostní frázi na závěr. Já se s Vámi totiž neloučím a ani si nejsem jista, zda slovo *nashledanou* opravdu zní v tomto kontextu nepatřičně. Vždyť sám jste kdysi napsal:

*Jakúsi stopu po životě
nechává každá věc...*

A to se nezmiňuji o stopách, jež zanechávají v našich srdcích a v naší paměti neobyčejní lidé. Život je přece o potkávání se a není nad opravdová setkání. A přitom ne vždy se jedná o dialog z očí do očí... Proto mě občas pronásleduje jistý obrázek a vím, že je to projekce myšlenek týkajících se našeho nesetkání. Vy se zanícením vyprávíte o svém rodném kraji a mladický Tomáš, jakého jste znal, když jste ještě žil, sedí u ohně a poslouchá. Když se pak pomalu vracím zpátky do reality, jedno vím určitě – moc ráda bych si k tomu ohni přisedla...

S úctou

Vaše Renata Putzlacher

Padaj deszczu

*Padaj, deszczu, padaj,
cicho padaj w górach,
drobnymi kroplami
spływaj po jaworach.*

*W naszych sercach drzemie
zbójnicka swoboda,
twarda niczym kamień,
bezkresna jak woda.*

*A przeciez ten kamień
w górach nie ma końca.
Znowu zieleń w polu
wytryśnie do słońca.*

Báseň Lad. Nezdařila v překladu Renaty Putzlacher

Ohlédnutí za zpěvákem, skladatelem, textařem a hudebníkem Bedřichem Čubou

Richard Sobotka

Bedřich Čuba se narodil se 2. srpna 1941 ve Valašském Meziříčí. Od roku 1962 žil v Rožnově pod Radhoštěm.

Vyučil se soustružníkem ve Zbrojovce Vsetín, později absolvoval večerní průmyslovou školu, obor všeobecné strojírenství. Několik let pracoval v rožnovské Tesle a více jak dvacet let působil jako vedoucí provozovny KOVO v Městském podniku služeb.

Hudba a zpěv jej provázely od útlého dětství. Od sedmi let hrál na heligonku. Komponováním se zabýval od roku 1960. Poloprofesionálně působil v různých hudebních formacích. Od roku 1986 vystupoval se syntetizéry samostatně. Od roku 1991 se věnoval hudbě profesionálně. Ve svém domácím studiu skládal, nahrával a zpíval lidové písně, dechovku, swing a taneční melodie.

V roce 1994 vydal první kazetu pod názvem *Písničky pro dobré lidičky*. Do současnosti mu vyšlo na dvacet alb. Od pražského hudebního vydavatele Vaško Music dostal Zlatou desku (2002). V prestižní hitparádě Českého rozhlasu Ostrava nasbíral přes sto vítězství. Svě umění si nenechal jen pro sebe, pomáhal v začátcích profesionální dráhy i jiným, například mladému rožnovskému zpěvákovi Robertu N.

I když hudba nekorunovaného valašského dechovkářského krále byla různorodá, nejčastějším tématem byly Beskydy a Valašsko. Jeho láska k tomuto kraji je patrná téměř z každé jeho

písničky, právě proto jsou mezi posluchači tak oblíbené a v hudebních pořadech na přání žádané. Název jeho první kazety *Písničky pro dobré lidičky* (1994) přímo symbolicky naznačil, že Bedřich Čuba vždy skládal, zpíval a hrál pro dobré lidi. Bedřich Čuba doslova žil hudbou. Kromě více než stovky písniček, které si našly cestu mezi posluchače, měl připraveno v zásobě na tři stovky dalších. Zatímco populární kapely a zpěváci sklábý vytvořené jinými jen reprodukuji, Bedřich Čuba pracoval komplexně: písničky skládal, textoval je, zaranžoval, nahrál a také zazpíval. K nejoblíbenějším písničkám patří *Život je zážrak sám* a *Nepospíchej, mládi mé*, ty jsou také mezi posluchači rozhlasových pořadů nejžádanější. Pro Vánoce 2006 vydal Bedřich Čuba CD *Kouzelné Vánoce*. Jeho konečnou podobu sice slyšel v nemocnici ve sluchátkách, ale vydání se už nedočkal.

Bedřich Čuba byl na Všesvatském jarmarku v Rožnově p. R. konaném 27. a 28. 10. 2006 mezi oceněnými osobnostmi města. Převzal osobné Čestné uznání při příležitosti 65. narozenin za práci v hudebním oboru a propagaci města daleko za hranicemi regionu mu zabránila nemoc. Všichni tehdy věřili, že se jedná jen o dočasnou indispozici. Z nemocnice ve Valašském Meziříčí se však už nevrátil. Zemřel 12. listopadu 2006.

Bedřich Čuba svou hudební a písňovou tvorbou opěvoval Valašsko. Jeho slávu a poznání šířil prostřednictvím svých skladeb daleko za hranicemi regionu a po celé České republice. Písničky Bedřicha Čuby dál budou posluchačům přinášet radost a potěšení.

Vlastní alba

Písničky pro dobré lidičky (1994), Bečvanské zvony (1997), Zpívej rád (1997), Růže z lásky (2000), Rozmary lásky (2001), Beskydy mé (2002), Nejkrásnější tanga (2002), Písničky na přání 4 (2004), Nejkrásnější tanga 2 (2004), Slovenská tanga (2005), Písničky na přání 5 (2006), Kouzelné Vánoce (2006).

Jdeme k Vám - Javořinka - obsahuje všechny písně B. Čuby (vydala Javořinka Lichnov 2003).

Chlapci z pod Radhoště a aneb písničky z Koli-by (2006, vydal J. Hrbáček)

To nejlepší z B. Čuby – Best of (připravuje Vaško music).

Ocenění

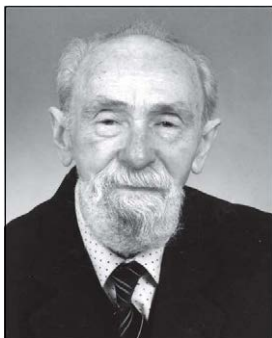
Od pražského hudebního vydavatele Vaško Music dostal Zlatou desku (2002).

V prestižní hitparádě Českého rozhlasu Ostrava nasbíral přes sto vítězství.

Čestné uznání při příležitosti 65. narozenin a za práci v hudebním oboru a propagaci města daleko za hranicemi regionu od Města Rožnova pod Radhoštěm (2006).

NAŠI JUBILANTI

Gratulace jubilantovi
PhDr. Michalu Plánkovi
(nar. 28. 2. 1917)

Josef Maliva

V době, kdy jsme studovali na filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, členilo se studium na řádné a mimořádné, přístupné zejména starším zájemcům, kteří byli již zaměstnaní. K nim patřil i Michal Plánka. Čas k návštěvě hlavních přednášek, k exkurzím i zkouškám si musel vyžádat u svého zaměstnavatele na Krajském národním výboru v Olomouci, kde pracoval jako úředník. V té době byl již ženatý a měl rodinu. Ode mne byl o 14 let starší. Měl za sebou již několik semestrů studia na Karlově univerzitě v Praze a absolutorium pražské Grafické školy, kde se zdokonalil v kaligrafickém umění. Všem se nám jevil jako milý, přívětivý a seriózní pán, dbalý o svůj zevnějšek. Po obhájení disertační práce pojednávající o – tehdy ještě neprobádané – Bibli bos-

kovické, ukončil začátkem padesátých let studium doktorátem z dějin umění.

Když jsem v roce 1953 nastoupil do zaměstnání ve Zlíně s úkolem vybudovat krajskou galerii, zaskočilo mne záhy povolání k dvouleté vojenské službě. Své místo jsem nabídl kolegovi Plánkovi s dohodou, že po návratu z vojny vyhledám jiné zaměstnání. Michal, jak jsme ho oslovovali, se pustil do práce s nesmírnou horlivostí, zodpovědností i obětavostí a zakrátko, s jediným technickým pracovníkem, vybudoval v prostorách zámku v Kroměříži kvalitní galerijní expozici, která byla později přenesena do Zlína. Po rozšíření galerie o druhého odborného pracovníka, vedoucího oddělení starého umění, nabídl mi Michal toto místo. Nedovedu si představit lepšího šéfa a vstřícnější kolektiv. Řídící a organizační práce neponechávala Michalovi čas na pokračování ve vědeckém bádání, nicméně odborné úkoly v galerii plnil výtečně a na úrovni doby. Dovedl spolehlivě rozpoznat kvalitu díla a po desetiletí předkládal veřejnosti významné výstavní akce. Jeho politická situace nebyla záviděníhodná. Byl vždy nestraníkem, zprvu měl zájem o teologické studium. Jeden z jeho synů emigroval a jeho technického pracovníka zatkl StB pro tajné studium teologie. I pod tímto Damoklovým mečem prosazoval Michal vše, co bylo v dané době možné.

Nás spojoval vztah k Valašsku. Michal se narodil v Malých Karlovicích – všechny chvíle odpočinku trávil na chalupě ve Valašské Bystřici – a pochopitelně i zájem o umění regionu. Sympatie, úcta a přátelský vztah ke kolegovi utvářely především jeho morální kvality, jeho pracovitost, pilnost, otevřená povaha, která neznala faleš, úskočnost ani lež a cítila především duchovní hodnoty. Proto s radostí a upřímně jubilantovi gratuluji. Snad právě pro ušlechtilé lidské vlastnosti dopřává Prozřetelnost emeritnímu řediteli Krajské galerie výtvarného umění ve Zlíně zdraví a dobrou mysl.

Foto H. Jabůrková

„Žijme a pracujme tak, abychom se nikdy a před nikým za svou práci nemuseli stydět.“

Oldřich Zvěřina (nar. 17. 12. 1926)

Hana Jabůrková

U příležitosti jeho významného životního jubilea jsme navštívili ve Valašském Meziříčí lesníka a myslivce z povolání, bývalého pracovníka lesní služby dohlédací, pana Oldřicha Zvěřinu, abychom se od něj dozvěděli mnoho zajímavého o lesích na Valašsku.

Samozřejmě, že řeč se nevyhnula ani vzpomínkám O. Zvěřiny, který pochází ze zemědělské rodiny z malé vesnice Brusná blízko Lomnice u Tišnova na jihovýchodním okraji Českomoravské vrchoviny, na dobu jeho studií. Od dětství měl vztah k přírodě, a tak před nástupem do vytoužené lesnické školy absolvoval tehdy požadovanou lesnickou praxi na velkostatků hraběte Serényho v Lomnici. Zkoušky do tehdy jediné české lesnické školy v Písku (ta v Hranicích na Moravě byla zabrána Němci) sice udělal, ale pro velký počet uchazečů nebyl přijat. Obdržel pouze potvrzení, že může nastoupit už bez zkoušky na jakoukoliv vyšší zemědělskou školu. To bylo v roce 1943. Nakonec byl v r. 1944 přijat na vyšší rolnickou školu v Olomouci. Po válce dělal znovu přijímačky na Státní vyšší lesnickou školu v Hranicích, kde byl přijat. Tak se konečně splnil jeho vytoužený sen. Na dobu svých studentských let rád vzpomíná a dodnes každoročně svolává spolužáky z „lesámy“ na různé srazy. Dnes už se jich z původních 41 abiturientů schází pouze dvanáct.

Po absolvování školy a po ukončení základní vojenské služby byl v r. 1950 přechodně přidělen ke Státní správě pro hrazení bystřin ve Valašském Meziříčí a od 1. ledna 1951 k ONV ve Valašském Meziříčí na úsek lesní služby dohlédací u zemědělského odboru. Po čtyřleté praxi vykonával státní zkoušku pro samostatné lesní hospodářství. Od r. 1960, po správní reorganizaci, přešel na sloučený okres ve Vsetíně, kde pracoval až do důchodu v roce 1988 jako vedoucí referent na úseku lesní služby dohlédací a myslivosti okre-

Ve středu 28. února 2007 oslavil své devadesátiny historik umění pan PhDr. Michal Plánka, významná osobnost kulturního života Valašska, zakladatel a první ředitel zlínské galerie, z níž vybudoval instituci s významem, který překračuje hranice někdejšího Československa.

Významný představitel akademické obce Zlínského kraje PhDr. Michal Plánka se narodil 28. února 1917 v Malých Karlovicích (nyní součást Velkých Karlovic). Po maturitě na Masarykově gymnasiu ve Vsetíně (1938) odešel do kněžského semináře a po uzavření vysokých škol studoval na Státní grafické škole v Praze. Po válce se zapsal ke studiu dějin umění na filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze a po dvou letech přešel na Univerzitu Palackého v Olomouci, kde svá studia završil rigorosním řízením v roce 1953. V závěru téhož roku se stal prvním ředitelem (a jediným zaměstnancem) tehdy založené Krajské galerie kraje Gottwaldov.

Od počátku začal systematicky budovat tuto instituci s plným uvědoměním si historických návazností na zlínské základy a na unikátní rozvoj baťovského impéria. Za léta svého působení vytvořil z galerie instituci uznávanou daleko za hranicemi regionu s kvalitní sbírkou českého a slovenského umění první poloviny 20. století. Od svého založení se galerie specializuje také na fenomény související s meziválečným Zlínem: Škola umění, průmyslový návrh, funkcionalistická architektura apod. Je však třeba také zdůraznit, že při zachování vysokého odborného renomé galerie neopomíjel ani hodnoty a přínos regionálního umění.

Pan doktor Plánka má také vysoký morální kredit – a to i u lidí, kteří se s jeho názory neztotožňují. Nikdy nepošpinil své jméno členstvím v komunistické straně.

Přínos PhDr. Michala Plánky je po zásluze oceňován i v nynější době. V roce svých osmdesátin obdržel Cenu města Zlína za rok 1997. Zastupitelé statutárního města Zlína tak ocenili jubilantův nesmazatelný přínos regionální kultuře, dílo, které za ním zůstává a slouží ke studiu umělcům i teoretikům i k potěše všem milovníkům výtvarného umění.

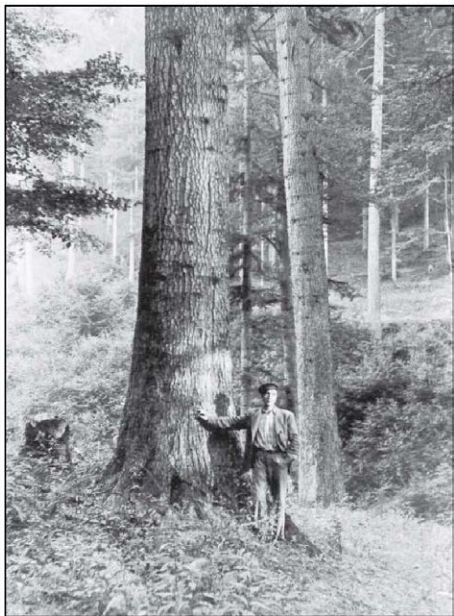
U příležitosti devadesátých narozenin byl jubilant přijat ve čtvrtek 22. února u hejtmána Zlínského kraje Libora Lukáše, který mu poblahopřál, poděkoval za celoživotní tvůrčí práci a daroval mu krásnou vědeckou publikaci o umění na dvoře Karla IV. a knihu o Zlínském kraji. Po přípitku s jubilantem také hovořil o perspektivách rozvoje kultury ve Zlínském kraji i o záměrech a plánech na rozvoj krajské galerie.

K blahopřání se připojuje i naše redakce.

Tomáš Mikulaščík

su. Byl členem různých komisí, zejména okresní komise životního prostředí, kde vedl stálý aktiv pro zeleň. Působil jako dlouholetý lektor a zkušební komisař zkoušek pro ochrannou a technickou pomocnou lesní službu a všech tří stupňů zkoušek z myslivosti. Ve spolupráci s celostátní mysliveckou organizací ČSMS řídil v rámci zákonných předpisů myslivost v okrese Vsetín. Od roku 1951 došlo k obrovským změnám co do druhů a počtu zvěře nejen na Vsetínsku. Katastrofálně se snížily stavy drobné zvěře (zajíc, bažant a koroptev). Naopak spárkatá zvěř, hlavně srnčí a jelení, doznala několikanásobného nárůstu. Objevila se černá zvěř a po zazvěřování mufloni a daňci. Často si lidové myslivce znepřátelili, protože bojoval proti přemnožení jelenů i mimo jelení oblasti, kteří pak napáchali ve smrkových porostech nepředstavitelné škody ohryzem a loupáním kůry, následnou hnilobou kmenů a zlomy. S nadávkou říkával, že někteří mocní myslivci „přes parohy neviděli les“.

Aktivní lesácký život vedl i v důchodovém věku, kdy po dobu patnácti let (až do svých 75 let) oceňoval lesy jako Krajským soudem v Ostravě jmenovaný znalec.

Jedle bělokora - „poslední mohykán“ v lese p. Kolářka v Hutisku na Herálkách. Stáří přes 200 let.
Foto O. Zvěřina

Po položení dotazu na charakteristiku lesů na Valašsku jsme už do vyprávění O. Zvěřiny nemuseli takřka vůbec vstupovat:

„Lesy na Valašsku jsou krásné, stejně jako celé Valašsko. Na rozdíl od mého rodného kraje Českomoravské vrchoviny, kde jsou vesničky pěkně pohromadě, je na Valašsku rozptýlená zástavba krajiny. Každá usedlost má své teritorium, které obhospodařovala. V tom je ta zvláštní krása zdejšího kraje. Nejen ve členitosti terénu, ale i ve střídání lesní půdy s obdělávanými plochami. Z původních lesů jedlo-buko-smrkových se přecházelo na monokultury smrkové s vyššími výnosy. Smrk je dřevinou stále nejvíce žádanou, relativně rychle roste, dobře se obhospodařuje ve zdejších klimatických podmínkách. Smrk je mělkokořená dřevina, která pěstovaná zejména v monokultuře má hodně přírodních nepřátel. Bohužel to byl člověk, který svou nesprávnou činností vytvořil optimální podmínky těmto nepřítelům. Mimo časté vývraty jsou to hmyzí škůdci, kteří, pokud se proti nim ra-

zantně a včas nezakročí, mohou způsobit nedozimé kalamitní škody.

Z hmyzích škůdců jsou to kůrovci se schopností rychlého rozmnožování, o kterých se nyní často plamenně mluví. Kůrovců je velké množství, jen u nás je jich asi 110 druhů, z toho necelá čtvrtina je nebezpečná. Specializují se na určité dřeviny a na určitá místa žíru od kořenů až po větve a jehličí. Kůrovce máme všude rozptýlené v tzv. „železné zásobě“. Jakmile vzniknou vhodné podmínky množení (vývraty, zlomy, stromy oslabené exhaláty nebo suchem), vznikají kůrovcová ohniska a následně možné kůrovcové kalamity.

U smrku je obávaný kůrovec lýkožrout smrkový (*Ips typographus* L.), který napadá kmeny hlavně dospělých stromů středního a vyššího věku. Preventivně je důležité zjišťování aktuálního množství brouků. Děje se tak kácením lapáků, to jsou zdravé silné stromy na okrajích porostů. Po nalitnutí brouka nutno vývoj larev kontrolovat a včas asanovat, aby se z lapáků nestala líheň. Pro zjišťování stavů kůrovců se nyní používají feromonové lapače, které však nejsou tak spolehlivé. Při své službě jsem prý častými kontrolami lesního personálu znepříjemňoval život. Leč účel světlí prostředky! Účinný boj proti kůrovcům je urychlené zpracování oslabených a napadených stromů. Následně je nutno položit dostatek lapáků. S nelibostí sleduji v televizi, kde se aktivisté přivazují řetězy ke stromům a brání tak kácení napadených stromů a kladení lapáků. Že si příroda sama i zde pomůže je sice pravda, ale někdy až po obrovských škodách. Proto je třeba jí pomáhat osvědčenými prostředky.

Kdybych měl určit svůj nejoblíbenější strom, lhal bych. Jako lesník mám rád všechny stromy. Ale s úctou a pokorou jsem se skláněl před posledními mohykány starých nádherných jedlí v soukromém lese pana Kolářka na Herálkách v Hutisku. Několik zbývajících jedinců jedle bělokore bylo vytěženo v padesátých letech minulého století. Naštěstí jsem si pořídil několik snímků a můj první šéf RNDr. Ing. Vojtěch Václav nechal uříznout pro naši kancelář kotouč ze zdravé jedle staré 208 let! Tyto přestárlé a přesílené jedle nemají sice valného technického využití, ale měly tady zůstat jako pamětníci nemající na Valašsku obdoby.

Starí Valaši měli jedli rádi, zvláště pak ze zimní těžby, kdy bylo dřevo velmi tvrdé. Vybírali si také tzv. „podusky“, z nichž vyráběli pevné hole – „čagany“. Ale co do kvality dřeva má jedle jednu nečinnost – odlupčivost, což nemají rádi stolaři. Způsobuje ji střídání hustých a řídkých letokruhů, které se tvoří nepravidelným nárůstem dřeva. Jedle přizpůsobuje svůj růst přírodním podmínkám a ve stinném místě dokáže i několik let strádat, ale přežívá. To smrk nedokáže. Pokud nemá v mladém věku dobré podmínky, uhynie.

Pokud jde o procentuální zastoupení jedle na území naší republiky, nejvíce jí roste právě v okrese Vsetín, a z toho pak nejvíce v lesním hospodářském celku Nový Hrozenkov“.

Následující výpověď je vlastně jakýmsi bilančováním celoživotní práce v lesnickém oboru:

„Když jsem se roku 1954 připravoval ke státní zkoušce pro samostatné lesní hospodáře, musel jsem k ní zpracovávat Deník z praxe, do kterého jsem si zapsal v době velké slávy Mičurina a Lysenka, v době násilného přetváření přírody, kdy

se poroučelo větru, dešti a oficiálně se uznávaly i jiné bláboly, odvážné motto: „Chci se od přírody učit a jí pomáhat, nikoliv proti ní bojovat.“ Bojování proti přírodě nesnáším, protože příroda nám to dříve nebo později zákonitě vrátí, a to mnohonásobně. Svoje přesvědčení jsem si vždycky dokázal hájit a nestydím se za to.

Jako člen okresní komise životního prostředí jsem často kritizoval neuvážené likvidace mezi svazích, aby nedocházelo k erozím půdy, a tím i ke ztrátám základního výrobního prostředku. Pronesl jsem jednou historický výrok, který mi později trochu komplikoval život: „Prováděné re-kultivace u nás jsou často devastací pozemků za státní náklady.“ Naštěstí s tím většina přítomných členů komise souhlasila, i když to nikdo nahlas neřekl, vždyť by to bylo proti usnesení „Strany“.

Lesní dohlédací služba, která stále měnila a mění názvy se stejným posláním, je důležitým státním orgánem vykonávajícím dohled nad hospodařením ve všech lesích bez ohledu na majetkovou držbu. V souladu s hospodářskými lesními plány dbá, aby lesy trvale a nepřetržitě plnily nejen produkční funkce lesa (těžba dřeva), ale též funkce mimoprodukční (vodohospodářské, půdoochranné, klimatické, rekreační, estetické aj.), které jsou pro lidstvo mnohonásobně vyšší a dosud řádně nedocenené. Tohoto poslání jsem si byl celou dobu služby plně vědom a snažil jsem se je naplňovat.

Co vytýkám dnešní době? Hospodaření v lesích se velmi uvolnilo. U soukromých lesů dlouhá doba od odebrání do navracení majetku přerušila citové vazby původních vlastníků. Ti již často nejsou schopni, a mladí ani ochotni, lesy řádně obhospodařovat. Proto bývají prodávány i nezodpovědným „podnikavcům“, kteří po vytěžení, někdy i předmětních porostů, nezajišťují obnovu a výchovu mladých porostů. Pracovníci státní správy lesů (dříve lesní služby dohlédací) nejsou pro rozsah schopni tomuto jednání plně zabránit. Přesto je většina soukromých lesů u nás, podle dostupných informací, řádně obhospodařována. U státních lesů pochopitelně nejsou tyto potíže. I zde však záleží na svědomitosti a poctivosti pracovníků. Výměra lesů celostátně stoupá z původních 32% na současných 35% hlavně v důsledku zalesňování nelesních půd. V našem okrese lesy zabírají 52%. Obnova porostů je buď umělá nebo přirozená. Spousta majitelů nechává porost přírodě. Ale to není úplně správné. Jednou je tady člověk, tak by měl spojit svým konáním to, co je pro přírodu ještě snesitelné a zároveň je ku prospěchu jemu samotnému. Hlavním prospěchem člověka by mělo být především zdraví jeho i jeho potomků“.

Skácený topol v Rožnově pod Radhoštěm

Foto O. Zvěřina

Rozhovor s jubilantem

Foto M. Fohlerová

Lidovou kulturu je třeba zobrazovat pravdivě, ale poutavě

Rozhovor s PhDr. Ladislavem Buzkem

14. ledna 2007 oslavil své osmdesátiny PhDr. Ladislav Buzek – historik umění, fotograf, etnograf a muzejník, člověk širokého kulturního rozhledu, který v životě prošel několika profesemi a kromě vědecké a výzkumné práce v oboru národopisu a umělecké historie zaštitil i mnoho programů a společenských akcí Valašského muzea v přírodě v Rožnově p/ R. Své celoživotní odborné a jazykové zkušenosti a kulturní rozhled pak bohatě zúročil v důchodovém věku jako aktivní průvodce cestovních kanceláří, lektor vzdělávací akademie ve Vsetíně a dlouholetý spolupracovník Muzea regionu Valašsko ve Vsetíně.

V následujícím rozhovoru jsme se při skleničce červeného vína pokusili společně projít celým jeho životem.

Každý mladý člověk na prahu dospělosti sní sny o svém životě. Jaké byly ty Vaše?

Měl jsem představu, že budu jezdit po světě. Popularizovat vědecké výzkumy ve společenských vědách prostřednictvím krátkého dokumentárního filmu tak, aby každého zaujaly, a aby byly poetické. Z toho důvodu jsem v podstatě tajně studoval na Akademii múzických umění, kde jsem byl po dvou semestrech přijat jako řádný posluchač u prof. Karla Plicky.

Kolik jste získal vysokoškolských diplomů a jaký je Váš vztah k vědám, které jste studoval?

Dva – na Karlově univerzitě jako absolvent studia archeologie a historie umění (1946 – 1951) a na UJEP v Brně (dnešní Masarykově univerzitě) za studium etnografie a folkloristiky (1964 – 1968). Po rigorózních zkouškách jsem zde byl promován doktorem filozofie. Takže ty diplomy mám vlastně tři. Filmovou fakultu – obor kamera, jsem nedodělal (1946 – 1949) z důvodů otravné politické situace na FAMU v padesátých letech.

Při studiích jsem navíc působil jako tzv. pomocná vědecká síla na archeologii u prof. Jana Filipa i na FAMU u prof. Plicky.

Nikdy jsem nechtěl pracovat v muzeu, protože jednotvárnost, únavnost této práce mě odpuzovala. Není nic horšího, než když se každá věda drží úzce v mezích. Proto jsem odmítl i nabídku prof. Filipa na místo archeologa v muzeu v Kolíně.

Naopak styk s panem prof. Plickou mě ovlivnil na celý život, přestože jeho vlastní pojetí lidové kultury bylo naprosto romantické. Svůj film natočený na Slovensku „Zem spieva“ a všechny fotografické knihy vzniklé z cest po Slovensku nazýval „ztraceným rájem“. To mě vždy hluboce dojmalo. Ale vývoj se nedá zdržet, je přirozeným procesem. To, co někdo cítí jako ztracený ráj, jiný hodnotí jako zastavený čas, čas bez pokroku.

Etnografie a folkloristika jsou mladé vědy a nebezpečí jejich zániku je velké. Kdybychom je přirovnali ke kosmickým jevům, tak bychom je mohli nazvat „Novou“, která zazářila a obrovsky ovlivnila své okolí, ale alespoň v našich poměrech nebude mít dlouhého trvání. Ona bude mít nesporně dlouhé trvání v dějinách Země, to ano,

ale v dějinách Evropy, myslím, těch dvě stě let bude její maximum. Tradice je dnes vyživována uměle.

V životě jste vystřídal několik povolání, přemístil jste se z malebného jihu Čech na drsnou severní Moravu a pak na Valašsko, kterému jste zůstal dodnes věrný. Které období Vašeho života ve Vás zanechalo nejvýraznější stopu?

Jižní Čechy! Ale Valašsko miluji a je to opravdu můj druhý domov. Je. Jižní Čechy jsou maminka a Valašsko je tatínek.

Kdybyste chtěl tyto své intimní dojmy nafilmovat, jaké obrazy by se tam objevovaly?

Především veliké hladiny rybníků a čápi. Čápi jsou v mých dětských vzpomínkách nejdůležitější. Valašsko, to jsou zase suché dubové keřky a zelenající se modřiny, a mezi tím prostory strání a hor. Jsou to stráněmi od sebe oddělené lesy.

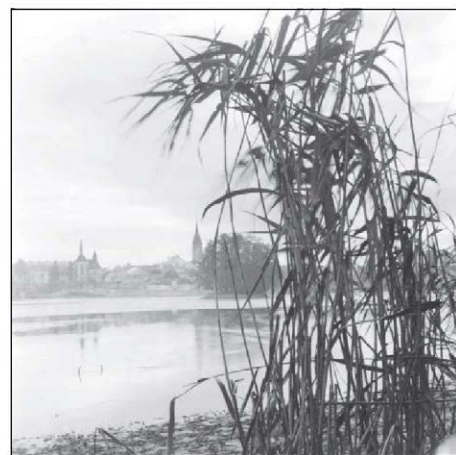
Co považujete ve svém odborném životě za největší úspěch, co za největší porážku?

Za největší úspěch považuji utřídění keramiky ve fondech Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Ale musím říci, že kdybych tehdy neměl spolupracovnici paní Doubravku Vejmelkovou, tak bych toho nikdy nedosáhl.

Úspěchem naprosto jednoznačným byla také diplomová, později rozšířená disertační práce na téma „Zkormoučený Kristus“. Toto mé pojmenování typu lidové sakrální plastiky v ikonografii se později rozšířilo mezi ostatní etnografy a historiky umění. Odborníci proti němu nic nenamítali, naopak – všichni ten termín začali používat! Bohužel jsem tuto odbornou práci nikdy nezveřejnil, protože přišel rok 1970 a už to nešlo.

A porážky? V podstatě všechno, nikdy jsem nic nedotáhl do konce. Je to určitě i moje vina, ale je to také vina doby, ve které jsme žili, kdy se muselo prezentovat jenom to, co se smělo, co bylo oficiálně povoleno. To už si dnes mladí lidé nedokážou představit, jak to na člověka působí, když nesmí veřejně říci, co si myslí, jestliže nesmí říci, že má takový a takový vědecký názor – polemizovat. Já jsem byl politicky nežádoucí osobou, a vlastně ani nevím proč.

Jako člen České společnosti pro vědeckou kinematografii jste stál u zrodu rožnovského Etnofilmu – prvního festivalu amatér-

Rodný Jindřichův Hradec nad hladinou rybníka Vajgar, 1958

Foto L. Buzek

Na vernisáži výstavy „Národopisná fotografie L. Buzka“ ve vsetinském zámku 23. 2. 1997

Foto M. Langer

ských filmů s národopisnou tematikou u nás. Jaký byl význam této přehlídky, který byl v Rožnově pod Radhoštěm poprvé uspořádán v r. 1977?

Do té doby se u nás na Valašsku neprojevoval zájem o skutečnou lidovou kulturu, projevoval se pouze zájem o stylizovaný folklor. Zájem o lidovou kulturu přímo v terénu se musel vybojovávat. K její propagaci posloužil i náš festival krátkých filmů s národopisnou tematikou. Ve spolupráci s organizačně mnohem schopnějším ing. Josefem Stromšíkem jsme rozšiřovali na seminářích rožnovského Etnofilmu zájem o filmový záznam lidové kultury a poskytovali amatérům metodické rady, objasňovali prostřednictvím pozvaných režisérů a dalších filmových profesionálů základní principy dokumentárního filmu. Spoluvůdcem festivalu byl i prof. Martin Slivka, CSc., slovenský filmař a etnograf. Dosáhli jsme toho, že si autoři filmu začali více všímat, co je pro daný filmový záznam nejdůležitější, a neshlíkali věci podružné. Důležité byly i technické rady, např. ohledně ozvučení filmu, výběru vhodné hudební kulisy, aby třeba filmový záznam pletení košťat nebyl doprovázen Beethovenovou 9. symfonií.

Z Vaší novinářské i pozdější muzejní činnosti vznikla kvanta dokumentárních fotografií. Jsou nějakým způsobem utříděné, a tím přístupné k veřejnému využívání? Byly tyto „poklady“ kromě samostatné výstavy k Vaším sedmdesátinám ve vsetinském zámku v r. 1997 nějak souhrnně představeny?

První výstavu autorských fotografií jsem měl už v roce 1968 v Ostravě, ještě jako redaktor Svobodného slova, druhou v roce 1969 v Melantrichu v Praze. Snímky z doby mého působení na Valašsku jsou uloženy v archivu fotografií Valašského muzea v Rožnově pod Radhoštěm a tam pečlivě zkatalogizovány paní Vándou Vrlovou.

Fotografie, ale především balíky negativů a diapozitivů z jiných míst a oblastí mého působení tvoří dnes výplň úložného prostoru objemného gauče, na kterém doma spím.

Jaká témata nejvíce přitahovala Vaše oko a objektiv Vašeho fotoaparátu?

Reknu to upřímně – rybníky. Rád jsem měl i hory a nejradši jsem fotografoval hory a jezera, a to hlavně ve Vysokých Tatrách. Ale třeba Petr Šuleř (dnešní ředitel MZM v Brně – pozn. redakce) o mně říkal, že já dělám nejlépe lidské objekty.

Apřítom já sám mám nejradši ty rybníky ... a čápy. Opravdu! (smích).

Jaký druh práce Vám přinášel největší radost?

(Po této otázce se L. Buzkovi v očích rozzářily dva rozverně plamínky.)

Nejraději jsem dělal lidové hry, masky, divadlo. Můj dědeček hrál celý život ochotnické divadlo a kromě toho, když byl mlád, tak utekl z domova s hereckou společností a chtěl být hercem. Asi odtamtud pocházejí nějaké ty moje komediantské geny.

V roce 1974 jsme s kolegou Jožkou Maléřem přišli v podstatě na stejnou myšlenku udělat v areálu rožnovského skanzenu historický jarmark. Vůbec si nedovedete představit, jak to dříve bylo všechno hluché, nic se nedělo! A tak jsme přišli s myšlenkou udělat jarmark tak, jak jsme ho viděli na historickém obrázku rožnovského náměstí z poloviny 19. století. Tehdy jsme si vypůjčili kočáry, kočárové koně, díky mým známostem v divadle kostýmy z divadelní kostymérny, zmobilizovali jsme študáky, kteří byli nadšení pro myšlenku předvést se v dobových vojenských stejnokrojích a krinolinách, po skanzenu se prochá-

L. Buzek v roli tlumočnicka při prohlídce expozic vsetinského muzea provázi tajemníka ředitele Historického muzea v Rotterdamu Keese Plaisiera v červenci 1999.

Foto M. Langer

zeli kominíci, dráteníci, flašinetáři... Po úspěchu historického jarmarku začalo programů tohoto druhu v muzeu přibývat.

Jste jazykově nadaný. Tuto devizu jste náležitě využil při průvodcovské činnosti ve vsetinských cestovních agenturách. Kolik let jste s nimi spolupracoval?

Cestovky po mně zkrátka hmatly. Byl to takový pěkný úsek mého života. Deset let jsem se zájezdy jezdil po celé Evropě. Umím německy a francouzsky, pasivně anglicky a rusky, ale domluví se i v Itálii. Kolem Středozemního moře jsem objel všechny země. Pan profesor V. Vondráček říkal: „Stáří je bezútesné, leč jest dobré cestovati, avšak radím cestovati v pohodlí.“ Já jsem někdy musel

Jako perličku můžeme připomenout, že současný image moudrého starce s bílým plnovousem si dr. Buzek udržuje od února 2001, kdy si společně s některými vsetinskými muzejníky „zadovádel“ na Keltském happeningu v roli druida Mirakula.

Foto M. Langer

cestovat i ve velkém nepohodlí. Ale zase na druhou stranu honorář za průvodcovskou službu jako přilepšení k důchodu nebyl k zahození. Nejvíce mi samozřejmě učarovala Itálie – Toskánsko. Florencii jsem vždycky miloval. Byl jsem tam asi patnáctkrát. Získal jsem při těchto cestách takovou zkušenost: někteří naši lidé, mající peněz jako želez, za památky a kulturní zážitky nevydají nic! A to je velmi smutné.

Jaké je Vaše životní krédo?

Já bych jedno řekl, je to parafráze biblického výroku z Knihy Kazatel: „Marnost nad marností a všechno jest marnost. A přiložil jsem ucho své, abych poznal moudrost a umění, nemoudrost i bláznovství. Ale i to je marnost. Neboť, kde je mnoho moudrosti, tam je i mnoho hoře, a každé vědění rozmnožuje bolest.“ A to je krásné, že?

Čas naší příjemné schůzky pomalu uplynul, lahvinka temné granátového moldavského vína je dopita. Nezbyvá než popřát oslavenci do příštích let dobré zdraví a veselou mysl, aby nad pocitem marnosti přece jen zvíťazil pocit smysluplně prožitého života, neboť: „I když se člověk dožije mnoha let, ať se z nich raduje ze všech...“

Rozhovor připravila **Hana Jabůrková**

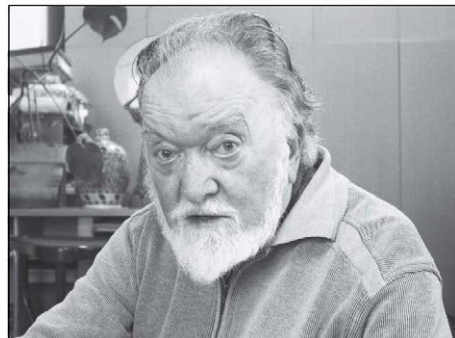

Foto H. Jabůrková

Brumovští tragačníci

Moc odrostených ogarů, víte tch, co už nemají gatě na zapínání nazadu, ale opravdické chlapské gatě s řemenem, sa těšija na Velikonoce, najveć enom proto, že budú tragačovat, jag třebas aj henkaj Čěškůj Tonek. Šag optaja sa ho, dozvíte sa, že už lóni byl tragačníkem, ale to enom klepál, šag tedavá byl eště aj dost malý a nemněl eště ani tragača. Letos šag už má, a panečku jaký.

Že bude aj letos Veliká noc, to u nás sa dozvíte aj bez kalendáře. Dyž pujdete po Brúnovje třebas aj mněsíc před svátky, enom dyž je semtam trochu volno, toš to čujete leccde na zahradě tragač hrčat a lebo vidíte před našima stát ogarca né vječičho jag za groš bjelka, s gatí nazadu mu visí šnuptychl, napředu z nosa sopěl až po bradu, bosky přešlapuje z nohy na nohu jag cigán, ale dědáčkovu oblězlú baranicu má narazenú až na nos, klepačku v rukoch a klepe, že mu hlava odskakuje jag data, dyž glve do sněhu. Ná je-ji v nedělu po nešporoch enom trochu obstojno, tož tragačníci mají aj skúšku, buď na Drahách u kapličky, alebo třebas aj na Zámku.

Najhorší je sestavit tragačníky do kopy, tag aby to trochu pasovalo a byli s tým fšeci chlápce svolní. Do toho sa im nido nemíše, to je vječ samych ogarů. Najsnadnější by bylo, dyž by tragačovali fšeci, keři mají tragače a klepáče, ale panečku, to by ich bylo aj přes celý Brumov. To by byli aj takoví, co by sa im šnuptychl z gatí kombelál.

Gdyž chcete vjedět o tom tragačování něco vječ a nechcete nebo nemožete u nás čekat do Velikéj noci, tož vám možu povjedět, jag to bylo u nás, dyž sem byl eště také malý, šag už je to pořádná kopa roků.

Trvalo to tedavá hodně dlho, než sa tragačníci dali jakž tag do kopy, a bylo ich přám tak akorát deset párů. Ná a Janek Vaculůj byl pánem.

Jednúc večer po pokludu zapískál pod oknem Janek na Tonka a gdyž tento vyšel, povídá mu: „Toš pod se mřiu g Vacom. Jejich Francek pravil, že u nich bysme mohli nocovat.“ Tož ostali na tom, že Vacovi ich veznú a ogari si donesú kerúsi otěpku slámy a dajú za každého jedno vajco za nocleh.

To vajco za nocleh bylo vžitě od nepamněti. Na Kvjetnú nedělu mněli tragačníci velikú skúšku na Drahách u kapličky. Konečně na Zelený štvrtok chlápce zvony zavázali. Ale doopravdy. Oplantali a zasukovali ich tag, že na Bílú sobotu sami na to nadávali, dyž sa zasěj zvony rozvazovaly. Ná od fčilška až do soboty poledňa vládli enom tragačníci.

Před poledněm sa schodili ke kostelu, ale hodně skoro, aby do poledňa eště trochu pestva užili. Ono nekeré popravdě to tragačování, lebo tch pár vajec a grejcarů, ani tag moc netáhlo, ale to pestvo, co při tem zažili. Ved' taková guča ogarů byt dva dni pohromadě a nemět tatíčkůj řemeň za zády, to sa přihodí enom jednúc do roka. Pár minut před dvanáctú, často to oni dodržovali lepši jag kostelnici při zvonění, klekli fšeci před hlavním vchodem do kostela, pomodlili sa společně Anděl Páně, spárovali sa, v každém páru tragačník s klepačníkem, samosebú že Pán byl první a ostatní podla toho, gde keři mněli tragačovat, spustili péra na tragačoch, klobúky z hlavy dolu, vjetšinu do kapsy lebo za řadra, a vyjeli. Objeli kolem kostela, dolu Hůrkú na Předměstí a hore Předměstím do města. Na Předměstí poslední pár odjel společně eště až k první chalupě a odsád sa od ostatních oddělil a tragačoval tak, že sa před každú chalupu klepačník postavil a tragačník objel kolem něho dokola a hupkem g druhéj chalupě a tag po celém Předměstí.

Gdyž ostatní dojeli na most, druhý pár zasěj odjel do Hodřova a na Kopeč, na náměstí ostál třetí pár, štvrtý jel na Žaboskřeky a Březovú, u rajčule pátý jel do Návojskéj ulice a šestý, a to sám Pán, do Kaštýla a na Podzámčí. Fšeci tag tragačovali, jak ti na Předměstí. Gdyž odtragačovali, vytáhli péra a jeli potichu dom. Nekeři si nechali tragače u Vaculů fkolni.

Ráno eště za svitání strýc obudil chlápce a že byl Veliký pátek, tož ich hnál fšecky do potůčku sa umýt. To je už odpradávná tag zařízení, že na Veliký pátek sa umývá každý v tekúcej vodě. Umyja sa, jeli chlápce ke kostelu tragačovat klekání a zas sa pomodlili před dveřma kostela. Po klekání enom tag že ti bližší zaletěli dom něco zhltnút, ti další ani to né. Šli zas tragačovat ven okolo kostela a potom enom tag přejeli po Brumově, ale kola

nedělali. Ná o poledni zas poledně jag fčera, no a poobjedvaja zas honem hybaj ke kostelu tragačovat na tři hodiny. Před dveřma sa pomodlili pjet otčenášů a Věřim v Boha a tragačovali zas bez kol. Na smrkání zas klekání, že bylo už hodně šero, si keři to kolo odpustili. Po večerí krajíc chleba, lebo vdolek do kapsy a na noc. Že im doma nekerým přituplovali, aby sa nezapomněli, že je Veliký pátek, a nedělali nejakéj paseky, bylo večer u Vaců no jag na Veliký pátek, že ani strýc nemosel ich it krotit. Přesto ale ráno nekeři mněli škarbale zvekslované, gatě aj rukávy u kabátů samý uzel a Vašek mněl pěkne fúsa aj s bratků. A né a né si to zmyt, že mu bylo pomáli aj do plaču. Až tetička mu dali teplé vody a mydlo, tož to jagž tag zedřel. Potom eště šli tragačovat zas do kostela a pro letošek byl konec. Za hodinu sa zvony rozvázaly.

Ale to hlavní aspoň pro nekeré začalo. Hned po odtragačování u kostela fšeci g Vacom, gde sa rozdělili na dva křdele, f každém jeden byl ustanovený, co brál peníze, a dva mněli košíky pro vajca. F každém křdeli bylo polovic klepačnicků aj s klepačkama a hybaj vybirat. Pustili sa od konca Předměstí každý jednu stranú. Jindavá sa s nekerýma předháňali, ale Janek rozhodl, že by to nebylo ani šikovně, šag ani né moc platné. Nerozprchnú sa po obci, jag dyž přijede pár vozů uher-cigánů. Půjdú po pořádku. Tož přida g první dverám, otevíra venkové dveři, klepačníci zhurta zaklepali: klepy, klepy, klep. Šag nekeři vlezli až do síně, aby sa to vječ rozléhalo. Po zaklepání hned spustili fšeci: „Poslali nás naši páni, abyste nám dali od tragačování a od klepání pár vajček na randlíček, fuky, fuky, fuk (přitom to fuky klepačníci zas zaklepali). Daj matičko, daj vajičko, za to naše klepáníčko, co zme si ho vyklepali fčera večer o klekání, fuky, fuky, fuk (zas klepají)“. Chvilku čekali a dyž nigdo im eště nic neněs, tož zaštabarcovali klepačkama. Tož dostávali jag de, nejaké to vajco, lebo pár grejcarů. Ale dyž dostali peníze, tož to dycky ten, co ich brál, napřed mosěl ukázat, kolik ich je, než ich pychl do kapsy. Dyž něco dostali, poděkovali „Pámbu zaplat“, klepačkama zaklepali a šli dalěj. Dyž došli po Vace, tam si nechali vybrané vajca, ale nemyslete si, že třeba ich s vybiráním obešli, dyž u nich nocovali. Co vás nemá! Zaštabarcovali im klepačkami f siní jag fšady inde. A dyž im tetka domlůvali, ale šag také enom na oko, že im to mohli odpustit, a to přejné, enom vyškřabaje nejaké vajco, šag potřebujem, mosíme dat za nocleh. Tož aj tam kerěsi vajco přibýlo, a že došli aj druzí vybiráči, hybaj fšeci dohromady na faru.

Vybera fšady, dělili sa. Napřed odčítali strýcovi vajca a také prubovali něco usmlúvat, ale strýc povídali: „Jaká počátka, taká oplátka“. Potom dostál svůj přídavek pán, ten mněl aspoň o polovic vajec vječ jag tragačníci. Ná potom sa to dělilo. Bylo ich šestnást, tož na štyřiadvacet dílů. Osum tragačnicků po dvuch díloch a osum klepačnicků po jednom, vajca aj peníze.

Ná doma tragače aj klepačky sa uložily za komín na hůru a čekaly zas k roku.

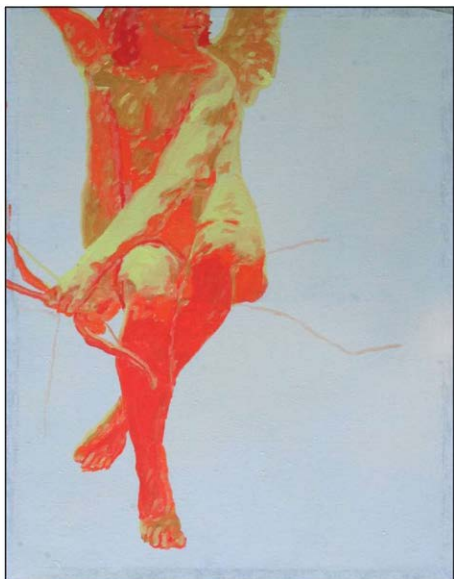
Ze zápisků bývalého starosty Brumova, pana Františka Fojtíka, které zapůjčil Městskému muzeu v Brumově-Bylnici p. ing. Libor Fojtík.

Velikonoční klepotání ve Valašském Meziříčí-Krásné, 1909
Foto archiv MRV ve Vsetíně

NAŠEPTÁVAČ, akryl, 2006

ARCHANDĚL, akryl, 2006

PTÁCI, olej, 2001

V ATELIÉRU

LAMA, akryl, 2006

DOMLUVA, komb. technika, 2002

Výtvarník a pedagog PaedDr. Leszek WOJACZEK se narodil 8. dubna 1965 v Karvině. Vystudoval katedru výtvarné výchovy PdF Ostravské univerzity (1984 - 1989). Po studiích působil na středních školách v Přerově, Ostravě a na katedře výtvarné výchovy PdF UP v Olomouci. Dva roky vyučoval na University of Vermont v USA. V současnosti je vedoucím oboru užité malby na Střední uměleckoprůmyslové škole sklářské ve Valašském Meziříčí. Vedle své pedagogické činnosti maluje, kreslí, fotografuje, tvoří grafiky, objekty a instalace. Jeho tvůrčí aktivita se neomezuje jen na výtvarné projevy, ale zahrnuje i další umělecké žánry - happening, hudbu a film. Řadu ocenění sklídil videofilm Janek (1992), působivý dokument o svérázném primitivovi z Valašska. Intenzivně cestuje, navštívil více než 40 zemí na pěti kontinentech. Má za sebou téměř dvě desítky samostatných výstav.

Jaký je Váš přístup jako výtvarného pedagoga k žákům? A co Vám tato profese přináší?

Vyučuji nejen na sklářské umprumce, ale i na základní umělecké škole. U malých dětí se snažím neohýbat jejich vnitřní svět, obzvláště proto, že se v dnešní době originalita tolik cení. Myslím si, že by měl kantor nejdříve zjistit, k čemu dítě inklinuje, a touto cestou ho nenásilně směřovat. Středoškoláky se snažím připravit ke studiu na vysoké škole. A naše úspěšnost je poměrně vysoká, až devadesátiprocentní. Studenti se během studia musí seznámit s různými technikami, projít si ztvárněním krajiny, hlavy, figury, musí vědět, jaké je současné umění, kudy se ubírá. Co mi má práce dávat? Obrovskou radost. Mnoho času věnuji přípravě lekcí.

V současném umění se děje stále něco nového, musím tedy na nové podněty reagovat a posléze je studentům zprostředkovávat. Jedině tak můžu fundovaně odpovídat na jejich otázky týkající se nejen výtvarného umění, ale třeba i filmu, literatury a obecně filosofie života. Díky úzkému kontaktu je samozřejmě inspirace vzájemná. Baví mě jejich nápady, myšlenky, nový pohled na svět.

Na čem momentálně jako umělec pracujete? Započal jste např. další cyklus obrazů?

Mám svá období. Budťo intenzivně maluji a dávám do toho veškerý svůj čas, anebo do ateliéru na Lhotách nejezdím a věnuji se jiným věcem. Sám pro sebe si říkám, že vlastně sbírám jakousi inspiraci. Jedno s druhým souvisí a dělám intuitivně to, co mě zrovna baví. Teď přichází s novým nápadem, který ještě zraje, a nejenom, že měním obsah, ale pokouším se hledat i novou formu. Nebaví mě navazovat na to, co jsem dělal předtím. Proto jsou cykly - jak jste to sama pojmenovala - uzavřené. Nyní směřuji více k figurální tvorbě a snažím se pracovat opět s barevnou plochou, dostat do obrazu ještě více exprese, živelnosti.

Váš poslední soubor obrazů nazvaný Egregious nebyl správně pochopen a byl vnímán jako silně kontroverzní. Z toho důvodu byla Vaše výstava v rodném městě odvolána a neuskutečnila se. Co Vás přivedlo k vytvoření tohoto cyklu?

Tím jak cestuji, setkávám se v jednotlivých kulturách s různou filosofií, myšlením lidí. V každé části světa má obyčejný člověk jiné priority, jinou víru v boha či božstva. A tak jsem se začal zabírat tím, kde je vlastně ta pravda pravdoucí. V civilizovaném světě, ve kterém žiji, se modly - to, co uctíváme - mění. Jinak tomu bylo ve středověku a jinak je tomu v současnosti. Vyšel jsem z křesťanství, které je západoevropskému myšlení asi nejbližší.

Ve svých obrazech jsem se snažil ukázat na to, jak se modlou dnešního člověka stala sportovní hvězda nebo hubená dívka z žurnálu. Kam se podělo duchovno? Je to najednou pouze o formě nebo o výkonu. Bohužel pro nás. Oproti tomu je filosofie života u mnohých domorodých kmenů plná duchovního obsahu, jejich víra je čistá, modly a jejich uctívání poctivé a pravdivé. Možná je to i tím, že mnohdy z materiálního hlediska nevlastní skoro nic. Nejsem si jist, zda-li se celá západní civilizace ubírá správným směrem... a právě o tom byl můj tolik „kontroverzní“ cyklus Egregious (Do nebe volající). Ani já jsem si sám pro sebe doposud nenašel nějakou jasnější cestu. Taky tápu, nevím kudy kam, a proto stále hledám. Jsem ale životní optimista a snažím se hledat to pěkné, příjemné a myslím si, že právě výtvarno je v mém hledání nesmírně důležité. A možná právě ta cesta je mým cílem.

Děkuji za upřímný rozhovor.

Olga Mehešová

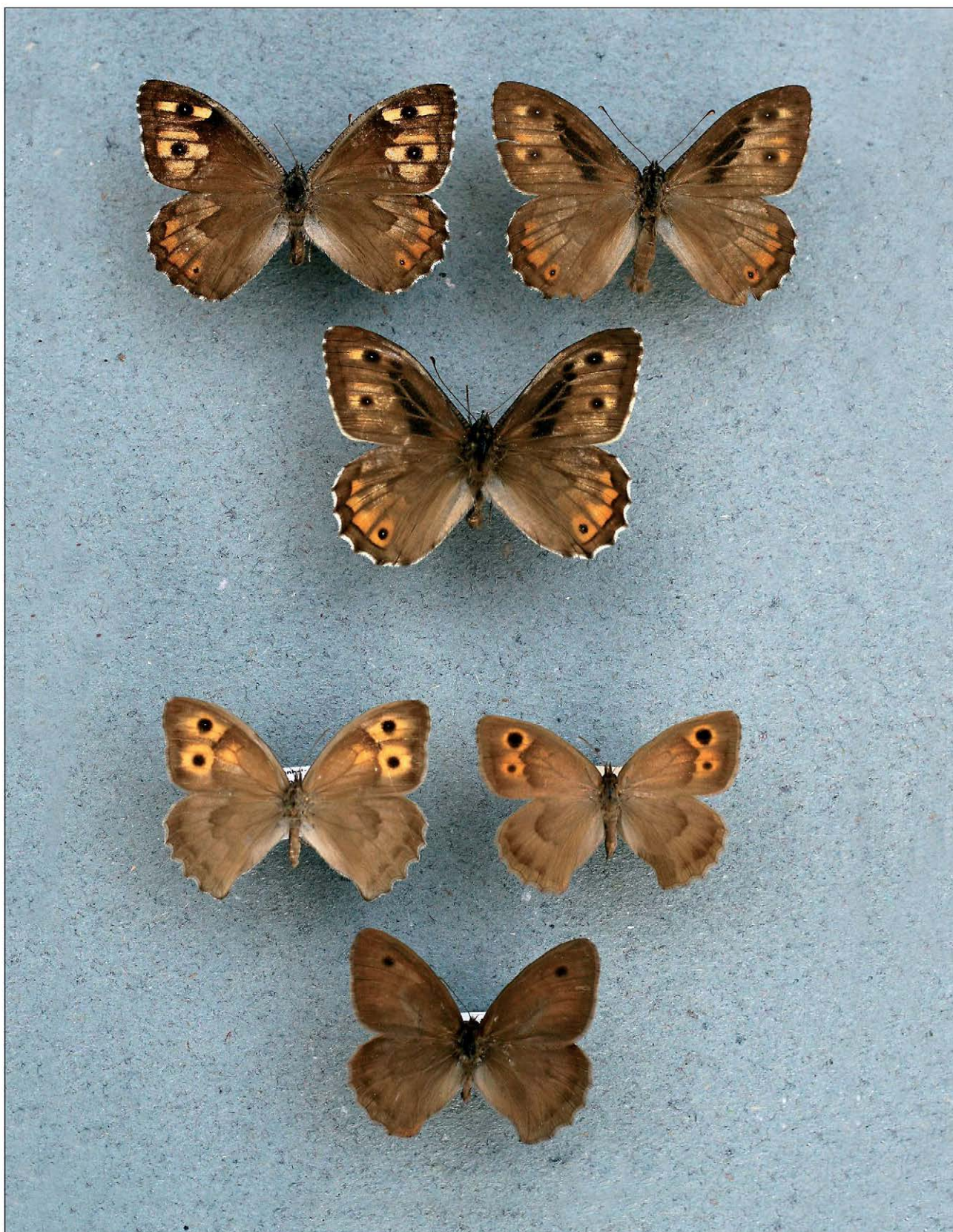

Foto T. Kašpar

OKÁČ METLICOVÝ (*Hipparchia semele*) v horní řadě a **OKÁČ ŠEDOHNĚDÝ (*Hyponephele lycaon*)** ve spodní řadě patřili zhruba do konce 70. let 20. stol. mezi běžnější druhy motýlů i na Valašsku. Ve sbírce Muzea regionu Valašsko ve Vsetíně nám dnes tyto preparované exempláře již jen připomínají lesk dřívějších časů. V současnosti je totiž potkáme v celé České republice pouze na hrstce lokalit - na Valašsku již oba druhy vymřely. Dříve žili například v okolí Pulčinských skal. Osudnou se jim stala změna v zemědělském a lesnickém hospodaření v padesátých letech minulého století. Oba druhy jsou vázány na slunné, sporou vegetací porostlé stanoviště. V minulosti žili hlavně na přepásaných úhorech, lemech polních cest či na lokalitách se skalnatým podkladem. Tato místa jsou však nyní buď zalesněná, dlouhodobě opuštěná nebo se na nich hospodáří nevhodným intenzivním způsobem. **Kterým dalším druhům motýlů budeme muset vystavit parte příště?!**

Lukáš Spitzer